

ST. OLAV

Julen 2005

Biskop Gerhard Schwenzer, s. 2
«... et brohode i himmelen»

Helge Erik Solberg, s. 4
Jeg tror for å forstå – eller omvendt...
Noen refleksjoner over tro og tanke

Om tro og moderne vitenskap, s. 8
Biologisk evolusjon eller «intelligent design»?

Grete Refsum, s. 14
Gud i samtidskunsten

Nils Heyerdahl om aktuell bok, s. 20
Så stor en kjærlighet

Per Vollset, s. 23
Sophie Scholls korte liv –
en historie om mot og kraft

May-Lisbeth Myrhaug om Mester Eckhart, s. 26
Guds fødsel i mennesket

Biskop Bernt Eidsvig, s. 29
30 år siden Gerhard Schwenzer ble viet til biskop

Biskop Gerhard Goebel, s. 30
De salige Vincent Kadlubek av Krakow

Bokomtaler, s. 31
Ola Tjørhom: *Jordnær åndelighet*

Velle Espeland: *Helgener. Mirakelmakere og idoler.*

Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen (red.): *Mykere kristendom?*
Sørlandsreligion i endring

Jan -Olav Henriksen og Pål Repstad: *Tro i sør.*
Sosiologiske og teologiske blikk på sørlandsk religion.

Bispeynoden om nattverden, s. 35
Status quo, men ikke helt

Leserbrev – debatt, s. 38

Presseklipp – s. 41

Forside: «Den hellige familie» av billedkunstneren *Ingunn Cecilie Lyng*, som også arbeider med billedvev; arbeider for tiden med korsveien til «nye» St. Frans kapell i Larvik

«Gaudium et Spes» - «glede og håp»

«De gleder og håp, den sorg og angst som moderne mennesker, især de fattige og tyngede, føler og opplever, er også Kristi disiplers gleder og håp, sorg og angst.» Slik lyder de innledende ord i *Gaudium et Spes* – «Glede og håp» – Det 2. Vatikankonsils «pastoralkonstitusjon om kirken i den moderne verden». Den 7. desember var det 40 år siden pave Paul VI satte sitt navn under erklæringen. Kort før hadde 2.309 konsilfedre godkjent det endelige utkast, kun 75 stemte imot. Allerede under konsilets første sesjon høsten 1965 var det stor interesse for å ta kirkens forhold til verden opp på en ny og selvstendig måte, en stor oppgave som strakte seg gjennom hele konsilet. Så ble da også den endelige tekst konsilets lengste.

Gaudium et Spes var nok «den konstitusjon som skapte størst røre blant katolikker og andre interesserte,» skriver Oluf Bohn i innledningen til den samlede utgave av konsilets skrifter, som det danske Ansgarstiftelsens Forlag ga ut i 1997. «Konstitusjonen ønsket åpenhet overfor verden, som ikke lenger var noe 'absolutt' farlig, men var uttrykk for det liv og de erfaringer kirken skulle lære av, hvis Guds budskap skulle kunne høres og bli mottatt.» Av forskjellige grunner har ikke konstitusjonen hatt den virkning den burde fått, fastslår Bohn. «Hvor de andre konsildokumenter har satt dypere spor i kirkens liv, så har vi i kirken dette dokument til gode; tross dets alder bør det inspirere og vekke til dialog med den moderne verden.»

Konstitusjonen er blitt anklaget for å være for optimistisk i forhold til verden og naiv i sin fremskrittstro. Feil, sa Cambridgeprofessor Nicholas Boyle ved et seminar i Worth Abbey i sommer, ifølge *The Tablet*. Dokumentet er ikke, «slik det mer enn hintes om fra mange hold, en påklistret ettertanke, en slags forsonende gest overfor 1960-årenes liberalisme». *Gaudium et Spes* er «et modig dokument, som – til tross for at det

ble skrevet under den kalde krigen, ikke har mistet noe av sin aktualitet. Etter 40 år er det fremdeles en veiviser i den moderne verdens terror og godhet – for det åpenbarer at vi beveger oss nærmere Gud,» sa Boyle.

Det avsluttende avsnitt i biskop Bernt Eidsvigs første søndagspreken som katolsk Oslo-biskop, kaser lys i samme retning (kirkebladet «Broen» har bragt prekenen *in extenso*, og den finnes på www.katolsk.no): «Å forme fremtiden og fremtidens mennesker... Det har alltid vært et mål for overmodige ideologer. Vi ville være overmodige hvis vi snakket om å forme fremtidens katolikker i Norge. Denne og de kommende generasjoner av troende formes av Gud, ellers var de ikke troende. Derfor vil vi høre hans ord og motta sakramentene. Det er i hele Guds folk troen lever. Den kommer ikke som et ferdig produkt via læreembedet. Det å finne levende, av Gud formede, uttrykk for troen, kan ikke delegeres oppover, til prester og biskoper. Vi former de neste generasjoners katolikker ved selv å ha tro til helt å bli formet av Gud. Når vi blir det – uten unnfalighet og kompromisser – er Gud selv fremtiden,» sa biskopen.

Julen står for døren – en gledens og håpets fest, men også en høytid der savn og sorg, sykdom og ensomhet kan bli ekstra tungt å bære. Og likevel: «Se, jeg forkynner dere en stor glede», er engelens budskap til hyrdene og oss. Gleden som forkynnes, er nettopp håp: «en frelser er født», en som skal vinne ikke bare over sorg og smerte, men over døden selv.

Gaudium et spes er altså også julens budskap. I dobbelt forstand: Vi som tror på engelens budskap, har medansvar for at glede og håp skal vokse i verden. En stadig julegave til en trengende verden!

Gledelig jul og velsignet nytt år. UKJ

«...et brohode i himmelen»

PREKEN FOR FØRSTE JULEDAG

AV BISKOP GERHARD SCHWENZER

“I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Han var i begynnelsen hos Gud. Alt er blitt til ved ham; uten ham er ikke noe blitt til av alt som er til. I ham var liv, og livet var menneskenes lys. Og lyset skinner i mørket, men mørket tok ikke imot det. En mann stod fram, utsendt av Gud. Johannes var hans navn. Han kom for å vitne; han skulle vitne om lyset, så alle skulle komme til tro ved ham. Det var ikke han som var lyset; men han skulle vitne om lyset. Det sanne lys, som lyser for hvert menneske, kom nå til verden. Han var i verden, og verden er blitt til ved ham, men verden kjente ham ikke. Han kom til sitt eget, men hans egne tok ikke imot ham. Alle som tok imot ham, dem gav han rett til å bli Guds barn – de som tror på hans navn. De er ikke født av kjøtt og blod, ikke ved menneskers vilje og ikke ved manns vilje, men av Gud. Og Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss, og vi så hans herlighet, den herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet. Johannes vitner om ham og roper ut: ”Det var om ham jeg sa: Han som kommer etter meg, er kommet foran meg, for han var før meg.” Av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus. Ingen har noen gang sett Gud, men den Enbårne, som er Gud, og som er i Faderens favn, han har vist oss hvem han er.”

(Jo 1, 1-18)

Hva språk egentlig betyr, går tydelig opp for oss i møtet med et døvtomt menneske. Å kunne hverken høre eller tale, medfører isolasjon. Språk derimot skaper kommunikasjon, kontakt, *samband* i ordets egentlige betydning. Språk binder mennesker sammen. Når noen møter meg med et godt ord, når noen setter mot i meg, når noen sier: «Jeg er glad i deg,», da erfarer jeg talens velsignelse. På den annen side: Å la være å snakke, kan være tegn på at menneskelig fellesskap er havarert. «Han snakker ikke lenger med meg.» – «Vi snakker ikke mer med hverandre.» Kanskje har vi selv en gang opplevd

fortvilelsen som skjuler seg bak slike utsagn. «Han eller hun vil ikke snakke med meg...» – Tausheten kan være uttrykk for et dyptgående brudd som vanskelig kan leges.

Juledagens liturgi fastslår kort og godt at Gud taler med oss. Det er slett ingen selvfølgelighet at den uendelige himmelens og jordens Skaper taler med oss. Og enda mer uventet blir det når vi kommer ihu at menneskene fra begynnelsen av har unnlatt å svare på Guds tale. Bibelen forteller at Adam og Eva rett og slett nektet å høre på Gud i det hele tatt. De ville være sin egen lykkes smed.

Hadde Gud reagert som vi pleier, ville han

ha sagt: «Dem snakker jeg ikke lenger med!» Han ville ha beseglet bruddet. Men dette ligner ikke Gud. Hans reaksjonsmønster skiller seg fullstendig fra vårt: Til alle tider har Gud talt, ikke bare lydløst til menneskets hjerte, men høylytt ved profetene. Disse menn og kvinner tilbød forsoningen på Guds vegne og bebudet en ny pakt mellom Skaperen og skapningen. Uten å tvinge menneskene, har Gud uavlatelig prøvd å få samtalen i gang igjen og gjenopprette det brutte sambandet.

Det er egentlig ubegripelig at Gud, på tross av sitt folks utroskap og motvilje, forsøker å gjenreise kontakten ved stadig nye fremstøt. Til slutt sender han oss sitt levende Ord, sin enbårne Sønn, Jesus Kristus.

Evangeliet første juledag kaller Guds Sønn «Ordet ved hvem alt er blitt skapt og foruten hvem intet er skapt. . . Ordet som er blitt et menneske av kjøtt og blod og som bodde i blant oss.» Og i lesningen fra Hebreerbrevet (1,1-6) hørte vi: «Mange ganger og på mange måter talte Gud fordum til våre fedre gjennom profetene. Men nå, ved tidenes ende, har han talt til oss gjennom Sønnen.»

Ordet, Jesus Kristus, skulle gjenopprette dialogen mellom Skaperen og skapningene. Ved selv å bli menneske, ville han på en håndgripelig måte vise oss hvem Gud egentlig er – og ikke minst hvem *vi* er, – hva og hvem vi er skapt for. Guds Sønn ble én av oss, oss lik i alt, unntatt synden.

Han gav sitt liv for at vi på nytt skulle kunne få barnekår hos Gud. Slik har Jesus Kristus gitt Guds kjærlighet et ansikt – ikke ved ord alene, men ved sitt konkrete liv.

Hva er så vårt svar på dette? Jesus fortalte en gang i en lignelse hvordan mennesker ofte

svarer på Guds gaver: En mann plantet en vinhage, utstyrte den med alt som trenges for å lage vin, og forpaktet den så. Ved innhøstningstiden ville han kreve sin del av avlingen. Men forpakterne slo hans sendebud i hjel. Vingårdens herre tenkte da: Forpakterne har drept mine tjenere, men de vil ha respekt for min sønn. Men slik gikk det ikke: Forpakterne drepte endog Sønnen. – Denne sønnen Jesus snakker om, er han selv. Da han hang på korset, følte han på kroppen hva det innebærer når forbindelsen mellom Gud og mennesket er brutt. I sin fortvilelse roper han: «Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» Men ved å overgi sitt liv i Faderens hender, ved å dø for oss og for vår frelses skyld, leget han bruddet og åpnet dialogen mellom Gud og menneskene på ny.

Slik er Jesus Kristus i egen person vårt samband med Gud. Han er bindeleddet mellom oss og vår himmelske Far. I Jesus Kristus har Gud sluttet en ny og evig pakt med oss. Gud har sagt: «Jeg vil være hos dere alle deres dager. Dere er mine barn. Lev da også som det høver seg Guds barn slik at menneskene gjennom dere finner veien til meg og til hverandre.»

I Jesus Kristus viser Gud oss sin kjærlighet. Så høyt har Gud elsket oss at han ga oss sin enbårne Sønn. Og hva gir *vi* ham til vederlag? Lever vi som det er Guds barn verdig? Holder vi forbindelsen med ham ved like? Har vi en åpen dialog med ham? Viser vi ham vår takknemlighet? Gjør vi ikke dét, gjelder det også om oss: «Det var sitt eget han kom til, men hans egne tok ikke imot ham.»

Guds Ord, Jesus Kristus, er vår bror. Han som er Gud av Gud og lys av lys, står samtidig fullt og helt på vår side. Han er broen mellom himmel og jord, opphav og garant for sambandet mellom Gud og oss. Og fordi vi i Ordet, Jesus Kristus, allerede har et brohode i himmelen, burde alle våre ord danne bro oss mennesker imellom.

... fordi vi i Ordet, Jesus Kristus, allerede har et brohode i himmelen, burde alle våre ord danne bro oss mennesker imellom.

jeg tror for å kunne forstå - eller omvendt...

NOEN REFLEKSJONER OVER TRO OG TANKE

AV HELGE ERIK SOLBERG

«Ta og les!» skrev pater Aage Hauken her i St. Olav da han i 1999 anmeldte «Fides et ratio», et rundskriv av pave Johannes Paul II om tro og fornuft. Det har jeg gjort - jeg har lest og tenkt.

Med rundskrivet ønsker paven å fremme et balansert samspill mellom tro og tanke, mellom teologi og filosofi. «Tro og fornuft er som to vinger som løfter den menneskelige ånd til betraktning av sannheten,» skriver han i inn-ledningen. At Kirken har en rik teologisk tradisjon, er neppe noen overraskelse, men det kan kanskje forundre noen at den også legger så sterk vekt på den naturlige erkjennelse, på vitenskap og filosofi. Mange har merket seg at pave Leo XIII i rundskrivet *Aeterni Patris* (1879) anbefalte Thomas Aquinas som en tankens mester og en modell for sunn teologi, og man har tolket dette dithen at hans skolastiske filosofi er Kirkens offisielle. Det er ikke tilfelle, og Johannes Paul II tilbakeviser denne misforståelsen: «Kirken har ingen egen filosofi, og ikke kanoniserer den én filosofi fremfor andre.» Han skriver videre at «hinsides forskjellige tankeretninger finnes det en kunnskapsmengde som man kan se på som menneskehetens åndelige arvegods.» Derfor leder Johannes Paul II oss gjennom hele den europeiske idéhistorien og deler ut ris og ros underveis.

Hvorfor denne interessen for filosofi når Kirken forvalter åpenbaringen i sin helhet? Paven svarer at Kirken «ser i filosofien en vei til kunnskap om menneskelivets grunnleggende sannheter, og på samme tid holder Kirken filosofi for å være en uvurderlig hjelp til en dypere forståelse av troen og til formidling av Evangeliets sannhet til dem som ikke allerede kjenner den».

Tro og tanke

– det er en typisk katolsk holdning til sannheten. Det betyr ikke at alle katolske kristne er eller skal være både teologer og filosofer. Kirken er, nettopp fordi den er katolsk, så rik at vi som tilhører den, kan nærme oss sannheten på ulike måter og leve vår tro svært forskjellig; vi er enige i det vesentlige og har stor frihet ut over det. Ulike personlighetstyper og folk fra forskjellige kulturer finner derfor sin plass i fellesskapet, i stedet for å splitte Kirken i sekter. Vi har enkle mennesker, dype mystikere, frodige karismatikere og kjølige intellektuelle under samme tak. Gud har gitt oss forstanden også, ikke bare vilje, kjærlighet og følelser.

Derfor er vårt intellekt også en vei til Gud. Det kan synes fremmed for New Age og annen postmoderne religiøsitet.

Hvordan er så samspillet mellom tro og tanke? En analyse av to gamle visdomsord, som

...Kirken «ser i filosofien en vei til kunnskap om menneskelivets grunnleggende sannheter, og... en uvurderlig hjelp til en dypere forståelse av troen og til formidling av Evangeliets sannhet til dem som ikke allerede kjenner den».

paven bruker som kapitteloverskrifter i rundskrivet, kan kanskje belyse noen sider av dette problemet: *Credo ut intelligam* («jeg tror for å kunne forstå») og *intelligo ut credam* («jeg forstår for å kunne tro»).

Med stor forenkling kan man si at disse to utsagnene er karakteristiske for hver sin tradisjon i Kirkens og Europas åndshistorie, den *platonisk-augustinske* på den ene siden og den *aristotelisk-thomistiske* på den andre. Forenklingen kan selvsagt ikke gi oss

alle nyansene og dybdene, men den kan gi oss innsikt ved å sette fokus på noe som er vesentlig. Det er også viktig å huske at *credo ut intelligam* og *intelligo ut credam* uttrykker holdninger som ikke står i motsetning til hverandre; de er komplementære.

«Credo ut intelligam»

Kirkens første tenkere – som ennå ikke lar seg klart klassifisere som filosofer eller teologer, for de var begge deler samtidig – var sterkt preget av idélæren til *Platon* slik den ble formidlet av *Plotin*, en ikke-kristen filosof, som virket i Roma i det tredje århundre. Hans tanker hadde meget stor innflytelse på *Augustin* (354-430), som igjen var den store autoriteten for filosofer og teologer i den tidlige middelalder og – via *Anselm av Canterbury* (1033-1109) – for den fransiskanske skolen i høymiddelalderens skolastikk, hvor *Bonaventura* (1221-1274) var den mest betydelige tenkeren.

«Å tro for å forstå» er svært typisk for denne platonisk-augustinsk-fransiskanske tradisjonen. Det er vanlig å gi *Anselm* æren for å ha formulert denne tanken. I det første kapitlet av verket *Proslogion* skriver han: «Herre, jeg

forsøker ikke å forstå din storhet, for til det er min forstand altfor begrenset; men jeg ønsker å gripe litt av din sannhet, som mitt hjerte tror på og elsker. For jeg prøver heller ikke å forstå for å tro, men å tro for å forstå (*credo ut intelligam*).» I virkeligheten reformulerer *Anselm* bare en av *Augustins* tanker: «Hvis du ikke kan forstå, tro for at du skal kunne forstå (*crede ut intelligas*). Troen kommer først, så følger forstanden» [Serm. 118, 1].

Denne forståelsen gjelder først og fremst Gud. Vi ville ikke vite noe om Guds vesen og Hans frelsesverk om det ikke var gitt oss gjennom åpenbaringen i den gamle og den nye pakt. Vår tro er svaret på denne åpenbaringen, og den gir oss en innsikt som forstanden alene ikke vil kunne nå.

Men for *Augustin* og hans etterfølgere er troen også nødvendig for å forstå alt det skapte, også mennesket selv. *Platon* hevdet at den synlige verden bare er en blek gjenspeiling av den egentlige virkeligheten: idéene. Den nyplatoniske filosofen *Plotin* mente at det metafysiske grunnlaget for disse idéene er den Ene, som er guddommelig og høyt hevet over vår virkelighet (transcendent). Å forstå var for *Plotin* å gripe disse idéene, og til det var askese og meditasjon nødvendig. I *Augustins* språkbruk blir denne erkjennelsesmåten kalt «opplysning» (*illuminatio*). Innsikt og forståelse er en gave, akkurat som troen er det. Overalt i *Augustins* verker finner vi derfor at han ber Gud om opplysning: «Min Herre og Gud, hvor er dine hemmeligheters avgrunn dyp! Og hvor langt fra dem har mine synder kastet meg? Helbred mine øyne så jeg kan glede meg over ditt lys» (Bekjennelser XI, 31, 41).

I høymiddelalderen fullender *Bonaventura* denne tankegangen. Idéene, som han kaller «evige planer» (*rationes aeternae*), får hos ham sin metafysiske basis i Ordet, den andre personen i Treenigheten. Alt det skapte har idéene som modeller. Denne tesen kalles «eksemplarisme». Selv om menneskers kunnskap bygger på sanseerfaring, er det bare gjennom det inkarnerte Ordet vi kan se alt i et guddommelig lys, «illuminasjon».

Vår reaksjon på disse tankene er kanskje at de nok kan være interessante, men har de noen aktualitet for mennesker i det 21. århundre? Til det vil jeg svare at vi ikke må forkaste den viktige grunnholdningen, tro for å forstå, selv om vi kanskje ikke fullt ut godtar den platoniske

drakten den har vært kledd i. Mange har et dypt ønske om å forstå åpenbaringen og gripe noe av Guds storhet, og her kan Kirkens lære og god teologi hjelpe oss. Men vi må heller ikke glemme bønnen, for troen er en gave.

Troens innsikt gjør også at vi kan se på det skapte med klarsyn. Selv om menneskers kunnskap bygger på sanseerfaring, er det bare gjennom det inkarnerte Ordet vi kan se alt i et guddommelig lys, «illuminasjon».

«Intelligo ut credam»

De platonisk-augustiniske teoriene om forholdet mellom tro og tanke kan, som nevnt, virke noe fremmede på moderne mennesker. Vi søker ikke i samme grad som antikkens og middelalderens mennesker kunnskap om forholdet mellom den skapte verden og dens metafysiske modeller, de evige idéene. Derfor kan jeg ikke si meg helt enig med Anselm når han sier at han «prøver heller ikke å forstå for å tro» (se sitatet ovenfor). Jeg mener at forstanden kan spille to ulike roller: Den kan være både en

Thomas Aquinas avbildes gjerne med en bok, og hans viktigste symbol i kunsten er en stjerne; ofte har han også en due på skulderen.
Foto. Katolsk Informasjonstjeneste.

vei til troen og et hinder. Vi skal først se på tankens positive rolle.

Ifølge den aristotelisk-thomistiske tradisjonen kan mennesket ved sin naturlige erkjennelse komme langt på veien mot Gud. Høy middelalderens fremste filosof, *Thomas Aquinas* (1224-1274), skriver noen meget kloke ord om dette i innledningen til sitt store verk mot hedningene (*Summa contra gentiles*). Han sier først at «noen sannheter om Gud overstiger fullstendig menneskets fornufts-evner, slik som at Gud er treenig. Men det finnes noen sannheter som også den naturlige fornuft kan gripe. Det er tilfelle for [sannheten om] at Gud eksisterer, at Han er én og liknende sannheter» (SCG I, 3, 2).

For Thomas bygger den naturlige erkjennelsen på sanseerfaring og evnen til å tenke logisk. Ved forstandens hjelp kommer vi derfor ikke lenger mot Gud enn til de slutningene vi kan trekke på grunnlag av det vi har erfart gjennom sansene. Han sier også, fornuftig nok, at hvis vår kunnskap om Gud bare var overlatt til menneskelig erkjennelse, ville svært få mennesker vite noe om Gud, og de ville bare nå denne erkjennelsen etter svært langvarig tankearbeid. Dessuten viser alle gale oppfatninger folk har om Gud, at menneskelige resonnementer ofte er fulle av feil. Derfor, sier Thomas, åpenbarte den barmhjertige Gud også de sannhetene som den menneskelige fornuft i prinsipp kunne ha nådd ved egen hjelp. På denne måten «kan alle uten vanskelighet ha del i kunnskapen om Gud, og

... en grunntanke hos Thomas at tro og viten ikke kan stå i motsetning til hverandre... første trinn på veien til Gud er å rense tanken for feilaktige synspunkter, som kan gjøre det vanskelig å tro.

Kirken er, nettopp fordi den er katolsk, så rik at vi som tilhører den, kan nærme oss sannheten på ulik måte og leve vår tro svært forskjellig; vi er enige i det vesentlige og har stor frihet ut over det.

det uten usikkerhet og feil» (SCG I, 4, 6).

Det er en grunn tanke hos Thomas at tro og viten ikke kan stå i motsetning til hverandre. Et første trinn på veien til Gud er derfor å rense tanken for alle feilaktige synspunkter som kan gjøre det vanskelig å tro. Her kommer jeg altså til den andre rollen jeg nevnte ovenfor, til hindre for troen. La oss se på noen eksempler fra vår egen tid.

Mange mener at moderne utviklingslære, som hevder at mennesket er et sluttresultat av en langvarig evolusjon fra de første, primitive livsformer, står i strid med Bibelens skapelsesberetning. Derfor velger de å feste tillit til vitenskapen og forkaster Bibelens lære; andre gjør det motsatte. At denne problemstillingen er aktuell, ser vi blant annet av at den til stadighet dukker

opp i spaltene til *Vårt Land*. Ett eksempel: Pastor Åge Åleskjær (Oslo Kristne Senter) sier (i VL 8. juli 2005) at «vi tror på skapelsesberetningen slik den står [...] Vi er åpne for at arkeologiske funn kan skrive seg fra tiden på jorden før Adam.

...forstanden kan spille to ulike roller: Den kan være både en vei til troen og et hinder

Men jorden slik vi kjenner den nå, ble skapt for 6.000 år siden». Etter min mening skyldes vanskelighetene to feilslutninger: For det første at den vitenskapelige utviklingslæren skulle være i konflikt med idéen om Gud som skaper, og for det andre at Bibelens skapelsesberetning skulle beskrive hvordan og når Gud skapte – den er snarere en lovprisningshymne til den skapende Gud.

Vitenskap, især det vi kaller populær- 'vitenskap', kan også på andre måter være en hindring for troen. Naturen følger autonome lover, som synes å gjøre Gud overflødig. Vi trenger ikke Gud for å forklare det vi observerer i naturen. Særlig kritisk blir det når man ser på kvantefysikkens teorier, hvor de grunnleggende prosessene synes styrt av rene tilfeldigheter. Hvor er da Gud? Hvordan kan vi da tro på Bibelens lære om en skapende og opprettholdende Gud? Her ville Thomas ha svart at naturlovene er en integrert del av Guds skaperverk: Når vitenskapen finner de lovene

som naturen følger, har den bare oppdaget den lovmessighet som Gud har gitt naturen. I denne forstand bidrar også vitenskapen til kunnskap om Gud og Hans skaperverk.

Teorien om «Big Bang» som universets opprinnelse brukes også som et argument mot Gud som skaper. Det er interessant å se denne innvendingen i lys av de klassiske «bevisene» for Guds eksistens. Thomas gir i sitt store hovedverk, *Summa Theologica* (I, 2, 3), fem argumenter for at Gud er til: han kaller dem fem «veier» til Gud. Her er en svært forenklet kortversjon av den første veien, som bygger på et resonnement hos *Aristoteles* (384-322 f. Kr). Thomas argumenter ut fra alle bevegelser og forandringer som vi observerer i verden. Enhver forandring forutsetter at noen forandrer ved selv å bli forandret. Siden man ikke kan ha en uendelig rekke av slike bevegere, «kommer man derfor nødvendigvis til en første beveger, som ikke bevegges av andre, og denne forstår alle må være Gud».

Den andre «veien» tar utgangspunkt i at alt som er til, må ha en årsak, og ved en argumentasjon som tilsvarer den første veiens slutningsrekke, sier Thomas at det må finnes en første årsak til alt, «og denne forstår alle må være Gud». I lys av disse argumentene blir ikke Big Bang problematisk. Om den vitenskapelige teorien er korrekt, har vitenskapen ikke oppnådd mer enn å nærme seg skapelsens øyeblikk. Thomas ville ha hevdet at hypotesen om Big Bang ikke gjør Gud overflødig, for det ville være metafysisk umulig om Big Bang var sin egen beveger og sin egen årsak. Noen må stå bak Big Bang, «og denne forstår alle må være Gud».

Mange tenkere, både i vår kulturkrets og i fjernere kulturer, har nådd imponerende langt på veien mot Gud. Men det har, som Thomas også hevdet, ikke gjort åpenbaringen overflødig. Pater Hallvard Rieber-Mohn formulerte dette på en fin måte for meg da jeg for 50 år siden gikk til konversjonsundervisning. Han sa at menneskene gjennom tidene og i mange kulturer hadde strukket hendene mot himmelen i sin søken etter Gud, og de grep noe av Sannheten. Men gjennom den kristne åpenbaringen har Gud tatt oss i hånden. ●

evolusjon eller «intelligent design»?

TRO OG MODERNE VITENSKAP: «ENTEN ELLER» ELLER «BÅDE OG»?

ET KARDINALINNSPILL MED ETTERSPILL

En kommentarspalte ved Wiens erkebiskop, kardinal Christoph Schönborn, i The New York Times i sommer om «Finding design in nature», vakte internasjonal oppmerksomhet. Ikke bare nedtonet kardinalen pave Johannes Paul IIs ord i 1996 om evolusjonen som «mer enn en hypotese», men synspunkter og ordvalg syntes nær opp til 'intelligent design'-tenkningen, en av 'leirene' i den, særlig i USA, opphetede debatten om evolusjon og skaperverk, vitenskap og teologi. Ingen ringere enn lederen for Vatikanobservatoriet tok til motmæle, men også andre kristne forskere følte seg utfordret på vitenskapens og troens vegne. Kirkekritiske medier gned seg i hendene og minnet om Galilei! Hva sa kardinalen? Og hvorfor så sterke reaksjoner? Og hva er problemet med «intelligent design»?

Først et blikk bakover

Forholdet mellom kristen tro og naturvitenskap har sjelden vært enkelt og aldri idyllisk. La vitenskapen sysle med sitt og troen med sitt, er en ikke ukjent holdning i mange kristne kretser selv i dag, cf. den hjemlige evolusjonsdebatt det siste halvåret, særlig i avisen Vårt Lands spalter.

Men en «to-regimentslære» som frakobler trossannhetene fra vitenskapens innsikt, er i lengden uholdbar, skriver ukemagasinet *Christ in der Gegenwart* i anledning Schönborns artikkel. Vi husker Galilei-saken hvor kirken altfor lenge holdt stand mot vitenskapelig innsikt som syntes å true troens forestillinger og bilder om jorden og universet. Den Galilei-kommisjon pave Johannes Paul II tok initiativ til på 1990-tallet, gjorde, selv om den ikke helt levde opp til pavens forhåpninger, adskillig for å nedbygge den utbredte forestillingen om et innebygget fiendskap mellom troen og naturvitenskapene. Men, minner George Coyne s.j., direktør for Vatikanobservatoriet,

om i *The Tablet* (6/8-05), «uroen omkring Galilei har ennå ikke lagt seg: Både historikere og vitenskapsfilosof er nærmest enstemmig enige om at kommisjonen ikke gjorde jobben sin godt nok.».

Både pave Johannes Paul II og pave Benedikt XVII, den gang han ennå var kardinal Ratzinger og leder for Troskongregasjonen, har søkt å bedre forholdet mellom kirken og vitenskapen. I 1996 fastslo pave Johannes Paul i et brev til Det pavelige vitenskapsakademis hovedforsamling at dagens forskning forteller oss at tanken om livets utvikling fra enklere til mer komplekse former, er «mer enn en hypotese». Verdenspressen slo stort opp at endelig hadde Vatikanet stiftet fred med Charles Darwin, men overså en ikke uvesentlig innskrenkning fra pavens side: Oppfatninger som «anser materien for kun å være en utforming av materiens krefter eller ene og alene et epifenomen ved materien», er uforenlige med sannheten om mennesket. Andre Vatikaninstanser ilte med å

understreke at det ikke var noe revolusjonerende ved pavens uttalelse, og at man alltid hadde ment at kristen skapelsesforståelse ikke

... en to-regimentslære som frakobler trossannhetene fra vitenskapens innsikt, er i lengden uholdbar

stod i motsetning til det vitenskapelige verdensbildet. Kalte ikke allerede pave Pius XII i encyklikaen *Humani generis* (1950) evolusjons-teorien en «seriøs hypotese», som ikke nødvendigvis var uforenlig med gudstro?

«For vitenskapelig interesserte og opplyste kristne,» skriver i CiG.,

«var Johannes Paul IIs uttalelse ikke egentlig revolusjonerende. De akkompagnerende Vartikanuttalelsene om at den kirkelige lære-instans hele tiden hadde vært åpen for evolusjonstanken, var derimot pinlige: Nettopp det motsatte var tilfelle! Som så mange andre av den nyere tids vitenskapelige oppdagelser, ble også evolusjonens realitet altfor lange kraftig bestridt av de kirkelige autoriteter. Og man tviholdt i det lengste på monogenismen, menneskets nedstamning fra menneskeparet Adam og Eva, fordi man mente at et annet syn ville sette troen i fare. Og Roma har ennå ikke hatt mot til rehabiliterer den av læreembedet nærmest bannlyste, men av opplyste kristne høyt aktede paleontologen Pierre Teilhard de Chardin, som på uforlignelig vis bragte evolusjonstanken inn i den kristne tanke om Gud.»

I fjor fastslo Den internasjonale teologiskommisjon under daværende kardinal Ratzingers ledelse at man ikke ser Guds forsyn og plan for skaperverket som uforenlig med den evolusjonsprosess vitenskapen avdekker i

naturen. En bekreftelse altså av pave Johannes Pauls uttalelse i 1996 og av paradigmeskiftet på offisiell katolsk mark: et dramatisk brudd med tidligere forståelsesmodeller.

Hva skrev kardinalen?
Det er mot denne bakgrunn og dagens debatt om kreasjonsisme og

«intelligent design» kontra vitenskapelig basert evolusjonstenkning man må se reaksjonene på kardinal Schönborns utspill (gjengitt også i *International Herald Tribune* under overskriften «Finding design in evolution»). At artikkelen ble tilbudt pressen via et PR-byrå som også arbeider for et sentralt institutt knyttet til «intelligent design»-siden, og at president Bush vil innføre «intelligent design» i skolen som alternativ til utviklingslæren, bidro vel også til oppstyret.

I artikkelen kaller Schönborn, i sin tid en av professor Ratzingers studenter, pave Johannes Paul IIs brev fra 1996 til Vitenskapsakademiet «et heller ubestemt og ikke så betydningsfullt budskap», som slett ikke kan tolkes som et ubetinget katolsk ja til evolusjonsteorien. «Evolusjon i betydningen felles avstamning er muligens sann, men evolusjon i neodarwinistisk betydning – en målløs, planløs prosess med tilfeldig forandring og naturlig seleksjon – stemmer ikke med sannheten. Ethvert tanke-system som søker å fornekte eller bortforklare den overveldende evidens for en plan i biologien, er ideologi, ikke vitenskap», skriver Schönborn. Han nedtoner også fjorårets uttalelse fra Den internasjonale teologiskommisjon og synes å trekke selve evolusjonstanken, slik biologisk forskning forstår den, i tvil. I stedet trekker han frem en uttalelse fra Johannes Paul i 1985. Schönborn viser både til den Den katolske kirkes katekisme og Det 1. Vatikankonsil og skriver at eksistensen av en Skaper Gud «med sikkerhet lar seg erkjenne i lys av den menneskelige fornuft». I tillegg siterer han fra pave Benedikts innsettelsespreken: «Vi er ikke tilfeldige og meningsløse produkter av utviklingen. Hver og én av oss er villet og elsket, hver og én trengs.» Schönborn avviser i samme åndedrag både neodarwinismen og den såkalte multunivers-hypotesen; det vil si nyere kosmologiske spekulasjoner og beregninger som går ut på at universet muligens består av flere, kanskje uendelig mange, «parallel»-universer hvor vårt hjemlige univers bare er én av mange varianter, men dog en som muliggjør liv.

Hvis Schönborns anliggende utelukkende var å tilbakevise ateistisk neodarwinisme, «ville kardinalen vært i sin fulle rett, men han burde ha formulert seg annerledes,» skriver Hubert Feichtelbauer, katolikk og tidligere president i det østerrikske journalistforbundet, i ukeavisen

I 1996 fastslo pave Johannes Paul... at tanken om livets utvikling fra enklere til mer komplekse former, er «mer enn en hypotese».

Die Furche. Men Schönborn «vender seg uttrykkelig mot selve evolusjonbegrepet», og det er beklagelig, ikke minst siden det var erkebiskopens «forforgjenger», kardinal König, som i høy grad bidro til å bilegge den pinlige striden om Galilei og øke forståelsen mellom kirke og vitenskap. «Graves stridsøken nå frem igjen?» under Feichtelbauer.

Som svar på massiv kritikk, ikke minst fra biologer, kristne og andre, kom kardinal Schönborn etter noen uker med en presisering. Her understreker han, ifølge *The Tablet*, at hans anliggende både var å klargjøre katolsk lære om skapelsen og ta til motmæle mot «høyst intolerante krefter» i den evolusjonistiske leir, som idealiserer utviklingsteorien og uttaler seg skråsikkert om ting som ennå ikke er vitenskapelig belagt. Han ønsket også å gå i rette med «networking» mellom neo-darwinismen og hardkokt økonomisk ny-liberalisme. Evolusjonsteori er ikke uforenlig med troen på en skapende Gud, «forutsatt at vitenskapen ikke overskrider sine grenser, og at den rolle man tilskriver tilfeldighetene, ikke utvides slik at alt – fra Big Bang til Beethovens niende symfoni – grunnleggende, utelukkende og ugjenkallelig ses som produkt av tilfeldigheter,» skriver Schönborn. Som oppfordrer til «utvidet dialog» og mer relevant utveksling av ideer om emnet «skapelse og evolusjon». Selv er han, etter «temmelig intensive studier» over 30 år, «blitt mer og mer overbevist» om at den bibelske tro på en Skaper-Gud ikke er til hinder for forskningen, men snarere kan fremme den. Så langt Schönborn.

Kreasjonister og «intelligent design»

Nå til et knippe reaksjoner fra faglig hold på kardinalens utspill, altså bidrag til nettopp den debatt kardinalen ønsker.

Schönborns avvisning av multiunivers-hypotesen, som diskuteres seriøst blant dagens fysikere, vakte ikke særlig oppsikt. Det gjorde derimot hans uttalelser om evolusjonsteorien. For både Schönborns synspunkter og ordvalg syntes, slik bl. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (FAZ) påpekte, å ligge nær opp til den kreasjonistiske «intelligent-design»bevegelsen. «Her er nok konflikten vitenskapelige og kultur-politiske kjerne,» skriver *Christ in der Gegenwart*. «Opphisselsen blant amerikanske forskere og andre lar seg kun forstå på bakgrunn av den amerikanske debatten, hvor såkalte

kreasjonister de siste årtier har ført den rene kulturkamp mot utviklingslæren og vil forby bruk av begrepet 'utvikling' i biologiundervisningen. Kreasjonismens utgangspunkt er bibel-fundamentalismen, som står sterkt i USA. Strenge kreasjonister hevder at skapelsen foregikk nøyaktig slik den skildres i Bibelen, og at ethvert levende vesen er skapt direkte av Gud. Evolusjonstanken avvises. Og jorden er i høyden noen tusen år gammel...»

Ut av denne radikale og tallmessig sterke kreasjonistiske bevegelse har det utkrystallisert seg en mer dempet form: «intelligent design». Man godtar en viss form for utvikling, men bestrider evolusjonsbiologiske prosesser som tilfeldighet og nødvendighet, mutasjon og seleksjon: «Intelligent design» innebærer at det fra begynnelsen av foreligger en plan med et klart mål og en intelligent designer, som leder utviklingen. En slags kontrollinstans, klar til å gripe inn hver gang utviklingen ikke går etter planen. Intet av det som er, er tilfeldig, intet er spontant eller 'leket' eller skyldes naturlovenes deterministiske ubønnhørlighet. Alt ligger i den intelligente designers hånd, som hindrer at ting går galt. «Men ting går jo galt,» skriver CiG, «Hva med evolusjonens mange irrganger?»

*«intelligent design»
godtar en viss form
for utvikling, men
bestrider
evolusjonsbiologiske
prosesser som
tilfeldighet
og nødvendighet,
mutasjon
og seleksjon.*

Det er uheldig at kreasjonisme er blitt ensbetydende med bokstavro tolkning av 1. Mosebok, skriver George Coyle i den nevnte artikkel i *The Tablet*: «Jødisk-kristen tro er nemlig radikalt kreasjonistisk, men på en helt annen måte – rotfestet i troen på at alt avhenger av Gud, rettene sagt, er en gave fra Gud. Universet er ikke Gud, og kan ikke eksistere uavhengig av ham. Hverken panteismen eller naturalismen er sann. Men hvis vi tar det vi vet fra vitenskapen om vår opprinnelse, og konfronterer det med religiøs tro på Gud, Skaperen, – med andre ord, hvis vi tar moderne vitenskap alvorlig – er det vanskelig å tro på en allmektig og allvitende Gud i tråd med mang en skolastisk filosof. Vitenskapen forteller den troende om en Gud som er svært forskjellig fra deres gudsforestilling.»

Ubegrunnet frykt for vitenskapen

Vitenskapenilig inn-sikt «fører ikke til en innskrenkning av Gud», skriver Coyle, den «avslører» en Gud som har skapt et univers med en dynamikk som deltar i Guds egen kreativitet, en tanke vi finner hos de tidligste kristne tenkere, særlig i Augustins kommentar til 1. Mosebok. «Hvis religiøst troende mennesker respekterer den moderne vitenskaps resultater og det beste innen moderne bibelforskning, må de bevege seg bort fra tanken om en diktator-Gud eller en designer-Gud, en newtonsk Gud som laget universet lik en klokke som tikker regelmessig i vei,» skriver Coyle. «Kanskje bør Gud heller ses som en forelder eller en som understøtter og oppmuntrer. Bibelen er mer enn rik på slik tanker... en Gud som opprettholder universet og uttømmer seg selv i Kristus, Ordet som ble kjød. Guds selvåpenbaring i Skriften avspeiles i vår kunnskap om universet: 'Skriften' og naturens 'bok' taler om den samme Gud.»

Teologene opererer allerede med tanken om Guds fortsatte skapervirksomhet og har altså adekvate begreper for å utforske den moderne vitenskaps implikasjoner for troen, påpeker Coyle. «Gud virker i og med universet, som har sin egen vitalitet, lik et barn har... Foreldre må tillate barnet å utvikle seg og bli voksent, ta egne avgjørelser, velge sin egen livsvei. Livgivende ord har større virkning enn direkte kommando... Vi kan tenke oss at det er på slik klok vis Gud forholder seg til universet.» Coyle er klar over at dette er «svært vage bilder av Gud, men hvordan kan vi ellers tale om Gud? Vi kan bare lære Gud å kjenne via analogier. Universet slik vi kjenner det fra vitenskapen, er én måte å komme frem til analogisk kunnskap om Gud.» Moderne vitenskap er en berikende utfordring for tradisjonell tro og tradisjonelle forestillinger om Gud. I sin ubegrensede frihet skaper Gud kontinuerlig en verden, som i stadig større grad speiler friheten på alle stadier i utviklingsprosessen.

«Gud blander seg ikke stadig inn, men tillater, deltar, elsker. Er en slik tenkemåte tilstrekkelig til å bevare det særlige bidrag religiøs tankegang kan bidra med ikke bare hva livets fremvekst, men også åndens

'Skriften' og naturens 'bok' taler om den samme Gud.

fremvekst angår, slik at man unngår en primitiv kreasjonsime?» spør Coyle. «Bare en utstrakt dialog kan gi oss svar. Vi må ikke stenge for dialogen og røre ytterligere i allerede grumsete vann ved å frykte at Gud forsvinner om vi tar inn over oss det beste i moderne vitenskapelig innsikt.»

Dessverre, fortsetter Coyne, «later det til å være en nagende frykt på kirkelig hold for at et univers, som ifølge vitenskapen har utviklet seg i 13.7×10^{10} (°) siden the Big Bang, og hvor livet oppstod for ca. 12×10^{10} (°) år siden og har utviklet seg gjennom en prosess med tilfeldig genetisk mutasjon og naturlig seleksjon, unndrar seg Guds herredømme». En grunnløs frykt, for «vitenskapen er fullstendig nøytral overfor de filosofiske eller teologiske implikasjoner som kan trekkes ut av dens konklusjoner, som stadig kan forbedres. Å avvise, på religiøst grunnlag, det beste i dagens vitenskap, er å leve i den nevnte ubegrunnede frykt».

Som motvekt mot denne frykten skisserer Coyle selv et bilde av Guds forhold til det skapte univers, «slik forskningen ser det, og tolket av en religiøst troende. I universet slik vi kjenner det gjennom vitenskap, virker det essensielt tre prosesser: tilfeldighet, nødvendighet og 'universets fruktbarhet'. Universets fruktbarhet, som er godt dokumentert av forskningen, er en essensiell ingrediens, og betydningen av tilfeldighet og nødvendighet må ses i lys av denne fruktbarhet. Tilfeldige og nødvendige prosesser interagerer stadig i dette urgamle universet, som har ca. 10^{22} stjerner. «Ved sitt 'liv' og sin 'død' avgir disse stjernene til universet den kjemiske overflod av elementer som er nødvendige for liv. I sine termonukleare smelteovner omdanner stjernene de lettere elementer til tyngre elementer. Det finnes ingen annen måte å fremskaffe den store mengde karbon som trengs for å skape f.eks. neglen på en tå, enn gjennom stjernenes termonukleare prosess».

Vi er bokstavelig talt «stardust», stjernestøv, skriver Coyne, og forklarer: To hydrogenatomer møtes i det unge univers. Nødvendigheten (loven om kjemiske forbindelser) tilsier at de skal forbinde seg til et hydrogen molekyl, men tilfeldigheter kan gjøre at temperatur og trykk ikke er slik at denne foreningen skjer. Så vandrer de to videre i universet inntil en forening finner sted. Det finnes trillioner på

trillioner av slike atomer som gjør det samme. Og gjennom et spill av nødvendighet og tilfeldighet formes et vell av hydrogenmolekyler – noen av dem forbinder seg med oxygen og blir til vann etc., inntil vi har svært komplekse molekyler og til slutt den mest kompliserte organisme vi kjenner til: den menneskelige hjerne. Vitenskapen kan selvsagt ikke gjøre krav på å kjenne alle leddene i denne evolusjonskjeden, og i særdeleshet ikke når det gjelder overgangen til levende organismer, men det er sterke bevis på en høy grad av kontinuitet i hele prosessen. Karbon har enestående bindings-egenskaper, og disse er nødvendige for liv slik vi kjenner det. Termodynamikken virker på samme måte i ikke-levende og levende systemer. «Å søke etter livets opprinnelse, kan være fåfengt,» skriver Coyne. «Kanskje er det ingen klar opprinnelse, ingen klar terskel vitenskapelig sett mellom det levende og det ikke-levende.»

Denne stadige evolusjonen – forskerne kaller den «kjemisk kompleksifisering» – har en viss iboende naturlig retning, som innebærer at jo mer kompleks en organisme blir, jo mer determinert er dens fremtid, forklarer Coyne. Det innebærer ikke nødvendigvis at «en person dirigerer prosessen», men heller ikke at det vi kaller evolusjon, kun er, slik kardinal Schönborn skriver i sin artikkel, «en prosess med tilfeldig variasjon og naturlig utvelgelse, uten styring og plan». Nettopp universets fruktbarhet og vekselvirkningen mellom tilfeldighet og nødvendighet i universet er ansvarlig for retningen.

Hva med Gud, Skaperen, i dette vitenskapelige scenario? «Hvis man tror på Guds kjærlighetsfulle forhold til skaperverket og spesielt på mennesket skapt i hans bilde og likhet, samt respekterer vitenskapen som beskrevet ovenfor, gir det storartede muligheter til å fornye troen på Guds relasjon med skaperverket,» konkluderer Coyne.

En paleontologs syn

Kardinal Schönborns artikkel tyder på «manglende kunnskap om bredden og betydningen av evolusjonære mekanismer ut over seleksjon og mutasjon», skriver Simon Conway Morris, paleontolog i Oxford og erklært kristen, i FAZ (15. juli). Det er stor konsens mellom seriøse forskere om utviklingslæren, som er belagt tusenvis av ganger i empirisk forskning,

og ingen fossilfunn motsier den. «Vi vet i dag at evolusjonen, til tross for de mange irrganger, ikke forløper så retningsløst som man vanligvis antar» Det viser bl.a. det fenomenet forskerne kaller «evolusjær konvergens», det at visse evolusjonære prosesser, uavhengig av hverandre, forløper parallelt hos ulike arter. Et eksempel: Det er store likheter mellom menneskets øye og blekksprutens, til tross for at «siste felles forfar, antagelig en slags orm», levde for over en halv milliard år siden. Denne forfars øye var langt fra det kameraøye dagens blekksprut og mennesker har, men det viser at utviklingen i de to arter har gått i samme retning, uavhengig an hverandre. «Egentlig ikke så overraskende,» skriver Morris, «både kameraøyet og dets alternativ, fasettøyet (hos insektene), er strålende eksempler på darwinistisk tilpassing. Vi finner evolusjonær konvergens på alle biologiens nivåer, fra det molekylære til den sosial organisering i dyreflokker. Bak evolusjonsprosessens tilsynelatende tilfeldighet, skjuler det seg en høy grad av orden, som lar seg forklare ut fra rent utviklingsbiologiske lovmessigheter, og som ikke trenger noe tillegg i form av en stadig inngripen utenfra fra en designer.»

Nyere innsikt setter evolusjonen i et helt nytt lys: Tilfeldighet, seleksjon, arvemassens evne til å reorganisere og rekombinere seg til stadig nye individer samt andre faktorer bidrar til det. En slik åpen og «leken» fylde av evolusjonsmuligheter, innebærer ikke at man må gi avkall på Gud. Riktignok tilsier innsikten i de evolusjonære prosesser at vi sier farvel til den ensidige og endimensjonale mekanistiske «Skaper-forståelse», som bruker ganske så «antropomorfe», menneskelignende, forestillinger om Gud som håndverker og «fremstiller». Den Gud som viser seg i 'utviklingens utvikling', er større enn det heller trange og nødtørftige bildet «intelligent design» tegner, hvor Gud blir en slags overmenneskelig «overarkitekt», som er dyktigere enn vanlige dødelig til å planlegge og ligge i forkant.

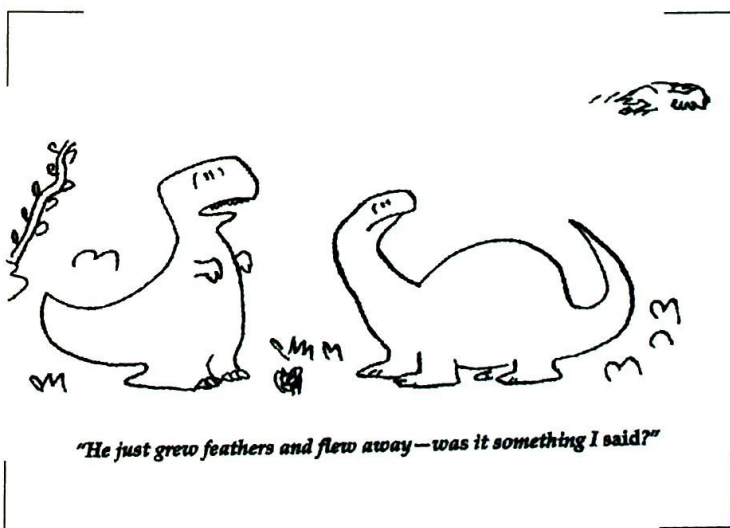
Moderne evolusjonsbiologisk innsikt frigjør den kristne gudstro fra de mer naive og infantile synsmåter, mener Morris, som

Moderne vitenskap er en berikende utfordring for tradisjonell tro og tradisjonelle forestillinger om Gud

finner kreasjonismens synsmåte heller «kummerlig»: «Den... opererer med en høyst underlig overnaturlig instans, som mer ligner på et ingeniørkontor enn på 'overleveringens' Skapergud». Kreasjonisme er i bunn og grunn «evolusjon for kontroll-fanatikere»: «Den lar ikke Gud være Gud, heller ikke skaperverk være skaperverk eller evolusjonens under være nettopp evolusjonens under.»

Vitenskapelig innsikt «åpner for nye måter å forbauses over Guds gode skaperverk på, og bør følgelig mottas med overraskelsens fryd fra de kristnes side», mener Morris. «Også Darwin, selv da han hadde sklidd ned i en diffus agnostisisme, beholdt stort sett en vedvarende undring over naturens frembringelser. Den viten vi i dag har om livets kompleksitet, om dets strukturering men også dets økonomisering, innskrenker ikke på noe vis sansen for skjønnet ved alt liv. Og det finnes utvilsomt fremdeles gåter hvis løsning vi i dag ikke engang ansatsvis er på sporet etter, som for eksempel spørsmålet om livets eller bevissthetens opprinnelse.»

Morris gir sine medkristne både råd og advarsel med på veien, advarsel og råd de, sammen med det kirkelige læreembedet, bør legge seg på hjertet etter århundrer med bitter gjensidig avvisning mellom vitenskap og tro. «Slik jeg ser det, er dagens polemikk både meningsløs og farlig. Den fører kun til at enkelte forskeres arroganse og hovmodig styrkes ytterligere, og at religionen drives inn i en anti-intellektuell og irrasjonelle fundamentalisme... Dertil vil en teologi som avviser den naturvitenskapelige forskning og det store menneskelige eventyr den innebærer, tørke inn.

I stedet for å ta forskningen på alvor og vokse ved det, vil teologien stivne i en bunkermentalitet, ute av stand til å bidra med orientering i et samfunn under massiv forandring.» Også den kristne tro er i utvikling og trenger utvikling for fortsatt å være levende i forhold til den Gud «som er livets, ikke 'det stivnedes' Gud».

Et fortegnnet bilde

Hvorfor gir Schönborn et så fortegnnet bilde av moderne evolusjonsteori, underer Manfred Laubichler, biolog i Arizona, i et innlegg i FAZ 15. juli. Han viser til at utviklingen innen biologisk forskning siden Darwin «nesten kan ta pusten fra en». Darwin selv hadde heller vage forestillinger om arvelighetens mekanismer, og det var augustinermunken Gregor Mendel som først banet veien for genetikkenes inntog i evolusjonsteorien: Nå kunne man lokalisere årsakene til endringer, mutasjoner og det store mangfoldet. Og det er blitt stadig klarere hvilken fremtredende rolle individet spiller i artenes utvikling. At komplekse former kan fremstå av enkle «byggeklosser», kan forklares rent molekylærbiologisk, man trenger ikke trekke inn en designer som står utenfor selve organismen. «Enhver organisme begynner som en befruktet eggcelle og finner først etterhvert sin 'voksne' form. Reglene og mekanismene i denne prosessen bestemmer hvilke former som overhodet er mulige, hvorfor så mange organismer har en modulær struktur.» Genetikken gir også forklaring på hvordan det kan ha seg at «det samme gen ofte kan ha ulike funksjoner i forskjellige organismer, altså hvordan et relativt begrenset antall gener kan frembringe et vell av organiske former». Genetikken avslører har i høy grad bidratt til å «foredle» evolusjonsbiologien, og det er, skriver Laubichler, «grov karikering å fremstille den som kun en kombinasjon av tilfeldige variasjoner og naturlig utvelgelse», slik dens motstandere gjør. Dagens evolusjonsbiologi har intet med en slik karikatur å gjøre. Kort sagt: Evolusjonslæren er – slik også andre kommentatorer har pekt på – mer sofistikert enn det bilde kardinal Schönborn tegner av den.

(Oversettelse og bearbeidelse ved UKJ.)

Gud i samtidskunsten

INNTRYKK FRA TO UTSTILLINGER I LONDON

AV GRETE REFSUM

Be kunstnere som ikke er opptatt av Gud, å representere gud, og du får det de synes passer. Be kunstnere lage hva de vil, og du får kanskje kunst som er en religiøs åpenbaring!

Denne artikkelen tar for seg to utstillinger som ble vist i London rundt årsskiftet 2004/05: vandreutstillingen *100 Artists See God* og installasjonen *Raw Materials* av den amerikanske kunstneren Bruce Nauman (1941-).

Utstillingskonseptet: «100 artists see God»

De amerikanske billedkunstnerne John Baldessari og Meg Cranston fikk ideen til utstillingen *100 Artists See God* seks måneder etter 11. september 2001. Deres utgangspunkt var en erkjennelse av at begrepet 'Gud' forekom overalt i medier og offentlighet, bare ikke innen deres eget fagområde: kunstfeltet. Baldessari og Cranston skriver: «Whether or not one believes in god, whether we describe ourselves as theists, atheists, or even anti-theists, we all live in a

world that is profoundly influenced by concepts of god.» (Utstillingskatalogen *100 Artists See God*, s. 9.)

Kunstnerne ønsket å vite om religion og gud, med liten g, også

påvirket kunsten og eventuelt på hvilken måte. Systematisk satte de opp en liste med 100 samtidskunstnere de kjente til og beundret, og som de trodde kunne bidra til å klargjøre problemstillingen. Deretter tok de kontakt med kunstnerne, gav dem tittelen *100 Artists See God* og inviterte dem til å delta i en eksperimentell utstilling med ett kunstverk hver. Den enkelte kunstners forhold til religion var irrelevant. Utstillingen handler ikke om tro eller ikke-tro, men om representasjon. Kuratorene forsøkte ikke å ha forventninger til hva resultatet skulle bli. De antok at uttrykket å «se gud» ville bli forstått som det å representere gud, og regnet med at mange ville fremstille temaet slik de observerte tro og religion rundt seg. Den 7. mars 2004 åpnet vandreutstillingen *100 Artists See God* i San Francisco, derfra gikk den til Laguna Beach i California og videre til London i november 2004. I 2005 og 2006 vil den bli vist tre ulike steder i USA.

Utstillingsdesign

100 Artists See God ble i London vist i lokalene til *Institute of Contemporary Arts* (ICA), som holder til like ved Trafalgar Square i et modernistisk interiør med hvite vegger og møbler i stål og limtre. Nesten hele utstillingen var plassert i et vindusløst, rektangulært rom i

Grete Refsum er billedkunstner/skulptør med dr.grad fra Arkitektshøgskolen i Oslo, arbeider som førsteamanuensis ved Kunsthøgskolen i Oslo og driver kunstnerisk utviklingsarbeid innen området visuell teologi, se hjemmeside: <www.refsum.org>.

første etasje på knapt 100 m². De utstilte arbeidene var montert som en stor collage på den ene lang-veggen. Midt på motstående vegg var det hengt opp en introduserende tekst trykket på en stor, kvadratisk, grå plate med gullskrift. Resten av rommet var tomt. Foran billedveggen var det satt opp en konstruksjon som minnet om en korskranke fra 1800-tallet i dreiet, gråbemalt tre, og to lesestativer i samme utførelse og stil, der katalogen og oversikten over kunstverkene lå oppslått. Rommet var gråmalt og dunkelt belyst bortsett fra på billedveggen.

Verdensmønstringen av gudsrepresentasjon i samtidskunsten hadde valgt å blande elementer fra 1800-tallets protestantiske kirkerom og Østskirkens ikonostas i sin utstillingsdesign. Min forbauselse er vanskelig å uttrykke! Der sto jeg i den rene kulisser i et 'latesom-kirkerom' med 'latekor', 'latealterring' og 'lateikonostas', 'latelektorier' og 'latehelligtekst' i gull. Det var som å være innelukket i en gravkjeller, bare den råkalde luften og lukten av forråtnelse manglet.

Monteringen av kunstverkene så ut til å være gjort etter kunstneriske prinsipper slik at helheten like gjerne kunne oppfattes som en installasjon/altertavle, som en presentasjon av kanskje 80-90 enkeltkunstverk. Arbeidene var

stilt så tett sammen at det var vanskelig å orientere seg og fange opp enkeltverkene. Ut fra den informasjonen som forelå på lesepultene, var det for meg nesten uråd å koble kunstverk og kunstnernavn. Selv med katalogen til hjelp, fant jeg ikke ut av det. Men Damien Hirsts (britisk samtidskunstner representert på Astrup Fearnley museet i Oslo med *Mother and Child Divided*.) medisinskap

med glassfront og hyller fulle av medisinesker, lot seg gjenkjenne. En grønn kjempesnekke, røft tilhugget i tre, som rakte tunge og var korsfestet på to planker, tiltrakk seg også oppmerksomhet. Et lite maleri av tegneseriefiguren Snoopy som løper, fornektet seg heller ikke. Treenighetssymbolet fikk en ny dimensjon malt som urinal med bredsiden opp, i neo-pop stil og sterke farger. Dette er en artig vri på

post-modernismens forløper Marcel Duchamps arbeid fra 1913.

Kritikk

I utstillingskatalogen har kunstteoretiker Thomas McEvilleys et innledende essay der han konkluderende skriver om utstillingen: «It seems to many that art, in partially shaking off its ancient connection with religion, has begun at last to emerge from the Dark Ages. It seems best to acknowledge only with irony, then, that the ancient connection still somewhat hiddenly exists.» (s. 12)

Ifølge McEvilley tilhører selve ideen om å blande kunst og religion en pre-moderne kunstnerrolle, som er uforenlig med samtidskunsten. For ham er det derfor et bekreftende sunnhetstegn at så mange av de 100 kunstnerne valgte å bidra med ironiske og humoristiske fortolkninger av fenomenet gud. McEvilley lister opp tre måter som kunstnere i dag forholder seg til religion på. Først nevner han særlingene, som arbeider innenfor en gitt konfesjon som de selv tilhører. Dette er *ikke* kunstnere, men objektmakere, hvis produkter faller utenfor dagens kunstbegrep. Dernest er det en liten gruppe samtidskunstnere som lar seg inspirere av religiøse temaer som de finner interessante, enten i fremmede religioner eller i sin egen kulturs religiøse bakgrunn. Og så er det de vanlige kunstnerne som lager kunst (les: normal) og ikke er opptatt av religion.

Kunstteoretikerens analytiske sikkerhet står i kontrast til det kuratorene, som selv er kunstnere, konkluderende skriver om utstillingen i utstillingskatalogen (s.12): «Having called the show an experiment, we feel we should provide at least one conclusion: despite appearances, contemporary artists are willing to see god if you ask them». Meg Cranston skiller ut 16 kategorier for hvordan de 100 verkene representerte Gud:

- Artists See God as Architect
- Artists See the Annunciation of God
- Artists See God Everywhere
- Artists See Gods and Ends
- Artists See God in the Flesh
- Artists See God as Ineffable (uutsigelig)
- Artists See God as Light
- Artists See God as Love
- Artists See God as Miracle Worker
- Artists See God as Mother
- Artists See God Take Many Forms

*Ifølge
McEvilley... et
bekreftende
sunnhetstegn at så
mange av de 100
kunstnerne valgte å
bidra med ironiske
og humoristiske
fortolkninger av
fenomenet gud.*

- Artists See God as the Extraordinary Force of Nature
- Artists See God as the Great Organizer
- Artists See God as Someone Who Suffers
- Artists See God as Tyrant
- Artists See God as Word.

Utover dette har kuratorene latt kunsten tale for seg selv.

Anmelder i den katolske ukeavisen *The Tablet*, Laura Gascoigne, har et annet utgangspunkt enn McEvilley. I sin anmeldelse (27. november 2004) hilser hun initiativet til *100 Artists See God* med glede og skriver: «This is a timely theme for an exhibition.» Gascoigne forundres imidlertid ikke over at flertallet av bidragsyterne til utstillingen er lite fortrolige med temaet gud: «What is surprising, in such a large exhibition, is how few artists have tried to adopt a spiritual perspective.» Dette forklarer hun med at tittelen skjuler at utstillingen egentlig handler om hvordan kunstnere forestiller seg gud representert, og dermed har gitt postmoderne ironikere fritt spillerom. Gascoigne skriver: «We're programmed by the show's theme to look for meaning, but seek and ye shall not necessarily find.»

Enkeltverk

Ser en bort fra ironikerne og prøver å møte kunstnerne på deres premisser, er det mye interessant å hente. Sam Durant forholder seg til kirkebygningen, og bidraget faller i kategorien *Artists See God as Architect*. Fotografiet er fra baksiden av en kirke, med gjerde og graffitiøl på murene, figur 1. I katalogen (s. 17) skriver Durant om sitt verk: «My work is primarily engaged in an antinostalgic dialogue with history [...] My work posits the idea that history does not reside in the past but is constantly present and should be continuously under interrogation.»

Katharina Fritsch ser på kirkens tradisjon. Hennes postmoderne gjenbruk av tradisjonell ikonografi, bidrar i gruppen *Artists See God as Miracle Worker*, figur 2.

I kategorien *Artists See God as Tyrant* er Scott Griegers skilt tankevekkende, figur 3. Grieger skriver i katalogen: «I often think there might be a wrathful God, but we'll bridge that cross when we come to it.»

Chris Burdens tar opp den personlige erfaring av hverdagsmirakler. Hennes fotografi

har en sterk inderlighet, men uten kunstnerreksten er det vanskelig å forstå hvorfor det havnet i en utstilling om gud, figur 4. Burden skriver i katalogen: «When I got my puppy, I would take her on long evening walks and try to photograph her. Invariably, by the time I had aimed the camera and pressed the button she was out of the picture frame. When I first saw this photo, I couldn't believe I had captured this nearly impossible and fleeting image of my exuberant little dog and the new moon rising. In this photograph I saw the incarnation of God.»

I kategorien *Artists See God as Love* gjorde Liz Larners portrett av en eldre kvinne sterkt inntrykk, figur 5. Bildet formidler en åpen og kjærlig holdning. Den eldre kvinnen ser rett inn i linsen til den yngre, kvinnelige fotografen. Det ligger et møte og en respekt i uttrykket. En gjensidig kjærlighet og en relasjon. To kvinner som ser hverandre. Dette er vakkert. En moderne, aldrende Maria kledd i rosa, med en ølboks ved siden av. Ikke vulgært, men hverdagslig. Kanskje trenger vi i dag slike bilder av fysiske rollemodeller som vi kan forholde oss til konkret, mer enn kitschy madonnastatuer med glorie. Dette er et bilde som oppfyller Kirkens krav til ny kunst: det er et genuint uttrykk, med en kristen grunnholdning, betydningsfylt i vår tid og av god håndverksmessig kvalitet i et samtidsformspråk.

Ettertanker

I en tid der kunsten er undersøkende (jfr. kuratorenes egen holdning), er det påfallende at knapt noen av de deltagende kunstnerne har valgt å utforske gudsbegrepet innen sin egen kultur på en nøytral eller sympatisk måte.

Nær samtlige har tatt utgangspunkt i sine egne, overfladiske observasjoner, forutinntatte negative forestillinger eller private ideer. Utstillingen viser med stor tydelighet at å be samtidskunstnere befatte seg med et tema de normalt ikke interesserer seg for,

...påfallende at knapt noen av de deltagende kunstnerne har valgt å utforske gudsbegrepet innen sin egen kultur på en nøytral eller sympatisk måte

R.M Schindler Church, Sam Durant 2001

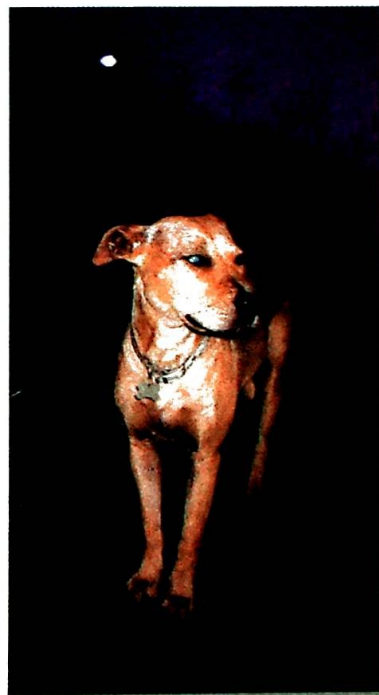
BEWARE

of **GOD**

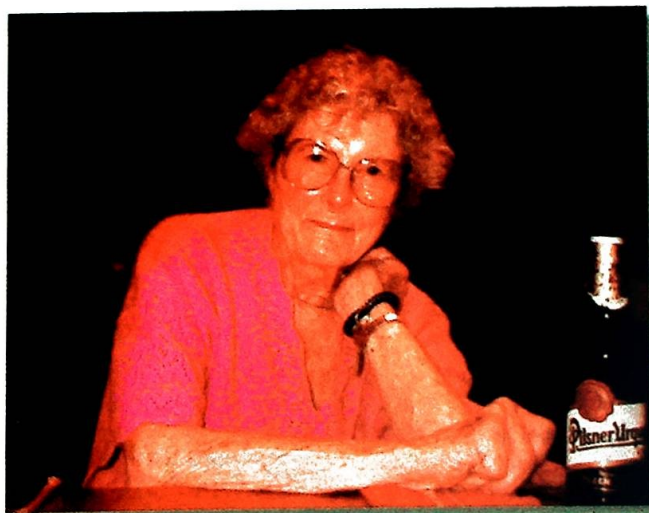
*Beware of God,
 Scott Grieger 1996, akryl på lerret*

*St. Nicholas, Katharina Fritsch 2002,
 malt polyester*

*New Dog
 and New Moon,
 Chris Burden 2001*

*You don't have to understand me, you only have to love me,
 Liz Larner 2003.*

og som de derfor har manglende eller liten kjennskap til, speiler det de forstår, hverken mer eller mindre. Fra et kirkelig perspektiv blir en slik utstilling følgelig bare interessant som et kultursosiologisk innspill.

Utstillingen «RAW MATERIALS»

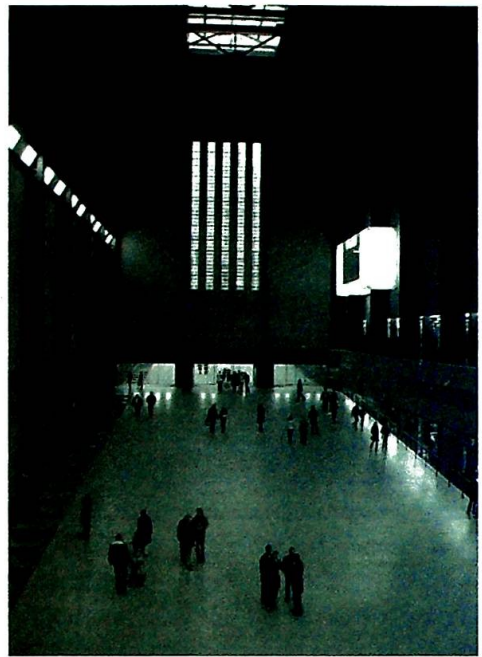
I en enorm, ominnredet industrihall som ligger rett overfor St. Paul's Cathedral på motsatt side av Themsen, ligger *Tate Modern*, Londons største og viktigste samtidskunstgalleri. Hvis en leter etter vår tids sekulariserte katedral, er dette stedet å oppsøke. Her er gratis adgang og høyt under taket, fysisk og menneskelig. Folk vrirler omkring, det er et pulserende liv og rikholdig tilbud. Vil en betale for seg, kan en gi en gave ved utgangen.

Siden 2000 har firmaet Unilever sponset en utstillingsrekke i Tate Modern, *The Unilever Series*, der kjente samtidskunstnere hvert år inviteres til å stille ut i den kolossale turbinhallen. I 2004 fylte Bruce Nauman hallen med lydinstallasjonen *Raw Materials*.

Nauman startet sin utdanning med studier i matematikk, men hadde samtidig stor interesse for språk, musikk og rytme. I 1960-årene brøt han over tvert og begynte å eksperimentere med nye medier og uttrykk: film, video, foto, neon, installasjon og lyd. I *Raw Materials* er 22 opptak fra hans 40-årige karriere satt sammen. Hvert opptak består av ulike tekster eller enkeltord som er lest, resitert eller gjentatt, av ham selv eller profesjonelle skuespillere. Da installeringen i turbinhallen startet, var bare sluttpunktet *World Peace* bestemt, resten kom på plass underveis. Installasjonen besto av 18 'stasjoner', eller par med høyttalere, plassert rett overfor hverandre på hver av hallens langvegger, samt to sidestilte på endevæggen, og to i taket.

Høyttalerne i hallen sendte lyden som en vannrett søyle ut i rommet slik at den bare kunne oppfanges når en sto nær akse mellom høyttalerne på hver sin side av langveggene. Dermed forstyrret ikke de ulike lydene hverandre. Stereoeffekt ble bare oppnådd når en sto nær rommets midtakse i lengderetningen. Alle lydstrømmene var forskjellige og besto av korte setninger eller enkeltord. Selv når bare ett ord ble uttalt, var betoning, styrke og bakgrunnsstøy variert slik at det skapte en spenning i uttrykket.

Installasjonen startet rett innenfor hovedinngangsdøren med *Thank You* (stasjon 1)

Tate Modern, turbinhallen sett mot hovedinngangen

frem sagt repetitivt av Nauman selv, hardt, høyt og voldsomt i en mantraliknende form, rytmisk dunkende som hammerslag. Gjentakelsen gjorde at ordet fikk en helt annen karakter enn om det bare var blitt sagt en gang. Beveget en seg videre inn i hallen, sa en barnestemme: «You May Not Want To Be Here» (stasjon 2). Setningen ble gjentatt i ulik form: «I Don't Want To Be Here», variert klagende slik barn maser når de vil noe annet. Så fulgte *Work* (stasjon 3) som var fryktelig i sin billedskapende virkning, det hørtes ut som en stakkars, middelaldrende mann i fysisk arbeid og i ferd med å kollapse, mens han kontinuerlig peste og stønnet: «work, work, work [...]» Verre ble det da mannen som ble pisket, skrek ut sitt: «No!» (stasjon 5), men han protesterer i hvert fall. *Think* (stasjon 10) var en dundrende, plagsom lyd det var vanskelig å oppfatte. Strukturelt minnet den om *Thank You*, men var mer befalende og hard. Like etter kom *Get Out of My Mind*, *Get out of This Room* (stasjon 12)

Ser en bort fra ironikerne og prøver å møte kunstnerne på deres premisser, er det mye interessant å hente.

fremført befalende, bedende, tryglende og rasende, åpenbart uten virkning ettersom ordene fortsatte endeløst og martrende. Det var klaustrofobisk fælt å høre på. Jeg holdt nesten på å snu, men fortsatte likevel ned til enden av lokalet.

Overraskende og befriende lyd plutselig stasjon 19 og 20, kalt *World Peace – Bernard/mei mei*, der to dype, varme stemmer, en mann og en kvinne, vekselvis sa: «You'll talk, I'll listen to you», den andre svarte: «Now, you'll talk and I'll listen to you», med betoning på *you*. Jeg assosierte stemmene til eldre mennesker og forestilte meg en svart mann og en hvit kvinne på mellom 60 og 70 år. Verbene *talk* og *listen* dannet utgangspunkt for endeløs variasjon. Stemmene formidlet en sensitivitet og et nærvær som var gripende. Så utrolig enkelt og frapperende i sin virkning! Slik holdt de på, rolig og oppmerksomt, frem og tilbake, tilbake og frem, igjen og igjen, et vennlig vekselspill mellom to voksne mennesker, mann og kvinne, sort og hvit. Når hørte en sist to eldre mennesker i en vennlig, konsentrert samtale, der de gjensidig taler og lytter til hverandre i harmoni? Assisterende kurator Ben Borthwick skriver i utstillingshandouten: «With an economy of means, Nauman simultaneously represents the simplicity and complexity of communication».

Over lyden fra stasjon 19 og 20 tonet

ambient music mikset av den asiatiske meditasjonslyden OM og ubestemte elementer fra eldre religiøs musikk: kristen, jødisk, muslimsk og asiatisk. Det enorme volumet i turbinhallen var fortettet av lyd, det var ikke et musikkstykke, men en skulpturell installasjon skapt av akustisk materiale basert på språk og tekst. Virkningen var formidabel. Det var som om kjærlighetens essens, *agape*, var materialisert til lydbilde!

Ettertanker

For meg gjenspeilte *Raw Materials* menneskelivet i hele dets bredde. Installasjonen kan gjerne forstås som en blanding og parafrase av messens liturgi og korsveien. En starter ved inngangen med takksigelsen: *Thank You*, fortsetter inn i skipet med barnet som kjeder seg og vil gå, *I Don't Want To Be Here*. Så følger refleksjonen over livets slit og menneskets fysiske smerte gjennom stakkar'n som arbeider seg i hjel i *Work*, og han som skriker *No*. I *Get Out of My Mind, Get out of This Room* tvinges vi til å dvele ved mental bundethet og smerte, for så til sist å loses i land i koret der alle spenninger oppløses i en fullkommen harmoni.

Der gud sto på agendaen, var det lite å hente, og få mennesker til stede, men midt i samtidskunstens høyborg fant en interreligiøs, kulturkristen åpenbaring sted mens masser av folk ruslet rolig omkring! ●

Tate Modern, en enorm ominnredet industrihall: «Hvis en leter etter vår tids sekulariserte katedral, er dette stedet og oppsøke

så stor en kjærlighet

AV NILS HEYERDAHL

En februar dag i 1958 forlot nordmannen Jacob Dahl sitt hjem og sitt land og vendte ikke tilbake. «Jac» var bare 22 år gammel, hadde konvertert to år tidligere og var i gang med studier i klassisk språk og litteratur. Mot sine foreldres inderlige ønsker og mot to sindige dominikanerpatres innstendige råd, reiste han til Chartreuse de Sélignac i nærheten av Bourg i Frankrike og trådte inn i kirkens strengeste orden. Nå er det gått 47 år og grunn til å anta at det dreier seg om et ekte kall. I dag er karteuserpateren Dom Filip Dahl 70 år og hans bror, historikeren og medieprofessoren Hans Fredrik Dahl, har skrevet bok om ham: «Kalt til stillhet. Min bror Dom Filip.» (Solum 2005)

Det er fascinerende lesning. Da Jac foretok et brudd så radikalt at det kunne ligne et opprør mot det gyldige og normale, etterlot han ikke bare et stort og naturlig savn i sin familie og vennekrets, men en vedvarende undring i sine omgivelser og blant dem som kjente hans uvanlige livsvalg. Hvordan kunne en begavet ungdom fra Ullern i Oslo, med solid borgerlig forankring og de beste akademiske utsikter, velge et liv i ekstrem isolasjon, stillhet, kontemplasjon, bønn og askese? Hvordan kunne en ung akademiker med intellektuell appetitt og vide interesser velge noe som utenfra virker som en monoton og ytterst ukomfortabel tilværelse, uten de stimuli som et moderne menneske er – eller tror seg – avhengig av? Det kan umulig være de drivkrefter vi ellers gjenkjenner bare så

altfor godt i vårt eget og andres liv: penger, posisjon, ære, spenning, beundring, erotikk, nytelse, even-

tyrlyst, berømmelse? Den karteusiske livsform er en negasjon av alt slikt. Det må rett og slett dreie seg om kjærlighet. En stor, ekte, trofast kjærlighet. Ufattelig for de aller fleste, også for dem som deler Dom Filips tro.

Hans Fredrik Dahl er den eneste som har fulgt det livsløpet så nært som det er mulig og den eneste som kunne skrive en slik bok. Karteuserne har røtter i en tid og en tenkemåte blottet for ønsket om å synes, bli omtalt, «stå frem». Det har jeg selv erfart etter flere ganger å ha forsøkt å oppnå et intervju med Dom Filip for å lage en radiodokumentar om hans liv som karteuser. Det resulterte bare i vennlige, men bestemte avvisninger fra hans klostets prior. For meg personlig legger Hans Fredrik Dahls bok plaster på det såret. Ingen annen kunne laget akkurat dette dokumentet. Boken er ikke bare en fortelling om munkens vei, men også et diskret innblikk i en side ved forfatterens liv som ikke har vært kjent i det offentlige rom, der han så lenge har vært en profilert aktør. Man fornemmer hvor viktig forholdet til storebroren har vært, hvor uforståelig hans valg i

Nils Heyerdal er magister i idéhistorie og sjef for Radioteateret NRK

ST. OLAV HEFTE II/12, 2005

utgangspunktet var, og man merker en oppriktig, søkende vilje til å forstå så mye det er mulig å forstå. Bak Hans Fredriks Dahls fremstilling og refleksjoner må det ligge mange, intense og fortrolige samtaler med broren. Etter

Dom Filip Dahl

ordensregelen får han normalt bare besøk av familien en gang i året.

Forfatteren tegner et fint og levende bilde av en beundret storebror som tidlig viste intellektuell begavelse, fantasi, skriverevne – og en dragning mot spennende opplevelser. Han var 5 år da krigen kom og utga før han var 10 år regelmesig den hjemmelagde «Jøssingposten», som ble distribuert til naboer i villaene på Abbedikollen.

Senere måtte publikasjonen avpolitiseres en smule og skifte navn til «Uglen». Familien var ressurssterk: faren ingeniør, onkelen i nabolaget advokat, bestefaren på morssiden overlege. Moren var translatørutdannet og en habil pianist. Bror og fettere skulle siden gjøre seg bemerket, en av dem er Francis Sejersted. Venner og bekjente i ungdomstiden spente vidt i politisk oppfatning, bakgrunn og livsorientering: Dag Halvorsen, Berthold Grünfeld, Johan Galtung, Ingrid Eide, Kari Børresen, Lars Roar Langslet, for bare å nevne noen. Et miljø med mye intellektuell energi og

akademisk kultur og lite som pekte i retning av en munketilværelse i ørkenfedrenes fotspor.

Men det skjedde, og det skjedde raskt via kontakt med katolske miljøer ute og hjemme, dominikanerne i Oslo, cisterciensermunken John Willem Gran på øya Caldey ut for Wales: Her er mange tråder og

linjer, men mønsteret

i veven forblir gåtefullt. En ung, skeptisk agnostiker ender som en troende med et uavviselig kall til stillhet og bønn.

*Her er mange tråder
og linjer, men
mønsteret i veven
forblir gåtefullt.
En ung, skeptisk
agnostiker ender som
en troende med et
uavviselig kall til
stillhet og bønn.*

Pauperes Christi Kristi fattige: Karteuserordenen

Ordenens grunnlegger er St. Bruno, som i 1084 førte en flokk av likesinnede til et øde sted i de franske alper for å følge Kristi kall: «Ingen av dere kan være min disippel, om han ikke gir avkall på alt han eier.» Ordenen har ikke gått gjennom noen grunnleggende forandring på 900 år. Dens medlemmer lever i stillhet, som eneboere, men knyttet til et fellesskap. I klosteranlegget har de hver sin lille bolig, der de ber, mediterer og studerer, men møtes i kirken til tidebønner og messer. De leser ikke aviser, hører ikke radio, ser ikke fjernsyn. Prioeren meddeler videre til kongregasjonen de nyheter om verden han finner nødvendig.

Slik er en karteuserprests dag i *The Charterhouse of Transfiguration* i Vermont, USA, der Dom Filip Dahl er i dag:

- 23:15 Opp. Matutin til Vår Frue.
- 00:15 I kirken: Matutin, Laudes og Angelus.
- 02:15 Tilbake til cellen. Laudes til Vår Frue. Til sengs.
- 06:30 Opp. Prim til Vår Frue og kanonisk Prim. Meditativ bønn..
- 07:45 Angelus. I kirken: Messe.
- 09:00 I cellen. Fri tid. Meditativ bønn. Terts til Vår Frue og kanonisk Terts. Åndelig lesning, studier og manuelt arbeide.
- 11:45 Angelus. Sekst til Vår Frue og kanonisk Sekst. Vegetarisk middag, fredager bare brød og vann. Fri tid.
- 14:00 Non til Vår Frue og kanonisk Non. Studier eller åndelig lesning, manuelt arbeide.
- 16:00 Vesper til Vår Frue.
- 17:00 I kirken. Kanonisk Vesper. Tilbake til cellen: fri tid.
- 19:00 Angelus. Samvittighetsransakelse. Kompletorium.
- 20:15 Til sengs.

Mer informasjon; <http://www.chartreux.org>

Hans Fredrik Dahls bok gir oss ikke bare en nyansert og reflektert beretning om broren, men til hvert kapittel også skriftstykker fra Dom Filip's egen hånd. Det begynner med skolestilen «En støvel forteller sin historie», av en 14-åring som allerede i åpningssetningene røper en sikker stilist: «Jeg var en gang saften i et stort gummitre som vokste i Brasils urskog. Det bredde sin krone med de mørkegrønne, læraktige blader utover jungelen, mens

kakaduer og papegøyer skvadret i toppen.» Det fortsetter med artiumsstilen om «Gresk ånd, romersk rett, kristen religion.» Deretter en oversettelse med kommentar til ørkenfaderen Hieronymus' brev til Heliodoros, så et essay om opprinnelsen til det kristne eneboer- og munke-liv, deretter ett om Thomas a Kempis' «Kristi etterfølgelse» og endelig teologiske overveielser rundt «To Johannes'er? Omkring kjærlighetens evangelium». Disse to hovedelementene i boken, Dahl-brødrenes forskjelligartede tekster, balanserer fint og belyser hverandre gjensidig.

I flommen av tids- og moteriktige bokut-givelser som forutsigbart bekrefter oss i vår moderne livsforms eiendommeligheter, er dette en annerledes og viktig bok. Ikke bare for katolikker, ikke bare for kristne, men for alle som ønsker å gjennomtenke alternativer til den hovedstrøm som vi nokså motstandslost lar markedskreftene og mediene sluse våre liv inn i. Boken om Jac lar oss møte en mann som har tro, mot og styrke nok til å gå på tvers av alt dette og vitne om en helt annen virkelighet. I egen

selvforståelse er karteusermunkene der for oss, gjennom sin bønn holder de forbindelsen åpen mellom vår betingede verden og det absolutte. Vi andre kommer ikke lenger enn til utsiden av et slikt liv og kan bare forsøksvis ane oss til hva som er der inne.

Det er et ikke lite paradoks at en orden som på denne måten skal være et tegn for verden, ikke ønsker publisitet. I hvert fall ikke av det slaget som møter oss hver dag i mediene: intervjuer, portretter, reportasjer, oppslag, betroelser. Karteuser-munkene er et helt annet sted. Det er det lettere å forstå – og respektere – etter å ha lest Hans Fredrik Dahls bok.

*Det må rett og slett
dreie seg om
kjærlighet. En stor,
ekte, trofast
kjærlighet. Ufattelig
for de aller fleste,
også for dem som
deler Dom Filips
tro.*

Klosteret «The Charterhouse of Transfiguration» i Vermont, USA, der Dom Filip Dahl er i dag.

din tanke er fri

SOPHIE SCHOLLS KORTE LIV - EN HISTORIE OM MOT OG KRAFT

AV PER VOLLSET

I filmen om Adolf Hitlers siste dager forteller hans privatsekretær Traudl Junge at hun en dag gikk forbi en minnetavle for Sophie Scholl. Hun merket seg at de var av samme årgang, og at Sophie ble henrettet samme år som hun selv begynte som Hitlers sekretær. «I det øyeblikket forsto jeg at det ikke er unnskyldning å være ung, men at man kanskje også burde ha funnet ut av visse ting.» Traudl Junge kom ikke før sent i livet til en slik erkjennelse: at hun burde tatt stilling til et blodig nazidiktatur, som krevde 50 millioner menneskeliv.

I filmen er dette en formaning til nye slekter og også ledd i tyskernes *Vergangenheitsbewältigung*: en ransaking og bearbeidelse av skam og smerte over hvordan dømmekraften forsvant i nazitiden. Prosessen er intensivert i forbindelse med 60 årsdagen for krigens slutt. Flere bøker er kommet, og filmene *Der Untergang* og *Sophie Scholl – die letzten Tage* ble vist på Berlin-festivalen 2005, knapt 200 meter fra stedet der Førerbunkeren lå.

En annen vei

Sophie Scholl valgte en annen vei enn 22 årige Traudl. Sophie og hennes søsken vokste opp i et hjem med tradisjon fra gammel kultur. Bakgrunnen var småborgerlig. Hjemmet var gjennomtrengt av god katolsk menneskelighet som straks så farene ved nazismen. Innad

i familien ble det ivrige diskusjoner. Sønnen Hans ble som 15-åring medlem av Hitlerjugend, og Sophie fulgte 12 år gammel inn i B.D.M. – *Bund Deutscher Mädel*. Mye av årsaken var et pubertetsopprør, en måte å slippe unna foreldrenes kontroll.

Storesøster Inge refererer i sin bok *Den hvite rose* at søsknene kunne fremholde at Hitler hadde holdt sine løfter og bl.a avskaffet arbeidsløsheten. Faren la vekt på at materiell sikkerhet ikke er noe verd dersom en ikke kan tale og skrive fritt – og at en regjering som ikke respekterer ytringsfrihet, respekterer ikke mennesket. Han spurte også om hva de trodde alle nybygde kaserner skulle brukes til?

Sophie ble aldri begeistret for BDM. Alle ble stadig beskjefetiget og holdt i ånde med emner som lå henne fjernt, derfor distanserte hun seg. Hun reagerte også på at jødiske klassevenninner ble utestengt. Mot det protesterte hun høyt og klart.

Tonene fra rottefangeren begynte å skurre da

Per Vollset er pensjonert overlege.

jødeforfølgelse og tvangslover kom. Det ble ikke akseptert, kritikken våknet, medmenneskeligheten reagerte.

På partidagen i 1936 så Hans de første sprekker i gudebildet. Hans yndlingsbok av Stefan Zweig, *Sternstunden der Menschheit*, ble beslaglagt og brent sammen med andre bøker. Etter hvert fortonet nazismen seg som en uspiselig blanding av nasjonalisme og kriminalitet, en systematisk nedbryting av individet.

Tonene fra rottefangeren begynte å skurre da jødeforfølgelse og tvangslover kom.

Hans Scholl var filosofisk begavet og interessert i teologi, men valgte medisinstudiet. Sophie hadde sterk rettferdighetssans

med mot til å forsvare seg og protestere når det ble begått urett. På den andre side var hun innadvendt, ettertenksom, nesten sky. Hun skrev mye: brev, dagbøker og korte fortellinger. Hun skrev for å skjerpe tankene, for å komme til klarhet. Hun så, tok stilling og gjorde noe med det.

Våren 1942 finner familien flygeblad i postkassen. Biskopen av Münster, *Clemens August Graf von Galen*, hadde i en preken talt nazistenes eutanasi-program rett imot. Han fortalte om forfølgelsene av Kirken og om nazifilosofien som gav Staten rett til å utslette såkalt livsuverdige liv. Uskyldige kunne drepes når de var uten verdi for «folk og stat». Også tidligere hadde von Galen oppfordret til å adlyde Gud mer enn mennesker – heller dø enn å synde mot Gud.

Det var et livsfarlig vågestykke. Hitler og Goebbels raste, men våget ikke å ta biskopen. Katolikkene sto bak sin biskop. «Endelig en som våger å tale,» sa Hans til Sophie – «en stensileringsmaskin er det vi trenger.»

«Den hvite rose»

I 1942 hadde de begynt å studere ved Universitetet i München. Sammen med en tett, liten vennekrets hadde de erkjent at tanke og holdninger må omsettes i handling; kretsen «Den hvite rose» var dannet. Kristendommen var viktig som drivkraft og motivasjon. I alt seks flygeblader klarte de å distribuere.

Flygeblad I oppfordret til passiv motstand: Det var uverdige å la seg regjere av en ansvarsløs klikk drevet av mørke krefter. I det andre

flygebladet ble mordet på jødene omtalt. De skrev om det faktum at tre hundre tusen jøder var blitt drept på den mest bestialske måte: «Her ser vi den frykteligste forbrytelse mot menneskeverdet, en forbrytelse som ikke kan sammenlignes med noe annet i menneskehetens historie». Det ropes på en opprørsbølge som kan ryste av seg systemet. «En ende med forferdelse er bedre enn en forferdelse uten ende!»

I flygeblad III gjentas at passivitet er medskyld. Tysklands mål må ikke være å seire over bolsjevismen, men nazistenes nederlag. Krigsmaskinen må hindres i å fungere knirkefritt. Flygeblad IV tar for seg krigssituasjonen. Denne opprørsappellen kommer før Stalingrad, mens Rommel står ved Egypts grenser. Det er en Wehrmacht på toppen av suksess som blir frakjent seierens rett. Bare religion kan vekke Europa til nytt liv og sikre folkeretten.

Så kommer en pause, mennene i gruppen blir sendt til fronten. Senhøstes 1942 er de tilbake og enige om å utvide produksjonen og spre flygebladene ved kamuflerte reiser til andre byer.

Den 3. februar 1943 kommer en «særmelding» over radio og presse om katastrofen ved Stalingrad. For første gang må Goebbels åpent forklare at en hel armé er utslettet. Myndighetene er nervøse og innstilt på å slå ned og knekke all opposisjon.

Flygeblad VI åpner med at «vårt folk er rystet over undergangen til mennene ved Stalingrad. 330.000 mann har den geniale strategien til verdenskrigs-korporalen fornuftstridig og ansvarsløst jaget i død og fornedrelse. Vi takker deg, Fører!!» Dette flygebladet hadde Hans og Sophie med seg i kofferten til universitetet den 18. februar. De ble oppdaget under distribusjonen, Gestapo førte dem til forhør og fengsel. Fire dager senere blir Hans og Sophie samt deres felles venn Christoph Probst dømt til døden for høyforræderi. Under en parodisk rettssak var de i hendene på den beryktede øverste dommer i nazistenes «Folkedomstol», Roland Freisler.

Når naziregimet reagerte så raskt og brutalt, var årsaken ganske enkel: Den hvite rose hadde satt ord på det mange tenkte og følte. Ronald Freisler prøvde å hindre studentene i å svare, målet var raske henrettelser. Referenten skriver om saken i 1968 og husker godt hvordan Freisler brølte, skrek og hylte til stemmen sprakk.

Han ville terrorisere de anklagede.

Idet de forlater retten, snur Sophie seg mot dommeren og roper: «De kan henge oss i dag, men i morgen er det Deres hode som vil rulle!»

«Lenge leve friheten!»

I S.T.A.S.I.-arkivene er det nylig funnet 60 sider om Gestapos forhør av Sophie. Filmen *Sophie Scholl – die letzten Tage* er mye bygget på dette. «Filmens hjerte» ligger i Sophies lange forhør der hun til å begynne med nesten klarer å overbevise inspektør Robert Mohr om at hun er uskyldig. Men etter hvert blir hun tvunget til å tilstå sin opposisjon mot Hitler. Hun holder fast på at hun har handlet alene. Robert Mohr skriver i en kommentar til Inge Scholls bok at han aldri i sin 26-årige karriere hadde opplevd så verdig oppførsel som hos Hans og Sophie (også Hans sa at han var alene ansvarlig).

Sophie Scholl

Først dagen etter arrestasjonen fikk foreldrene beskjed. De skyndte seg til München og nådde tidsnok til å høre dødsdommen. Hans og Sophie ba ikke om nåde, men da Hans forsøkte å legge inn et godt ord for vennen Christoph, som hadde hustru og barn, ble han avbitt av dommer Freisler. De tre vennene ble ført til fengslet der dødsdommen skulle fullbyrdes ved halshugging.

Foreldrene fikk et siste besøk, men de fikk ikke vite at henrettelsen skulle skje umiddelbart. Hans hadde fangeklær, gikk lett og ledig. Ansiktet var uttært, men strålte. Han rakte frem hånden og fortalte at han ikke bar hat mot

noen, alt var tilbakelagt. Faren svarte: «Dere går inn i historien.» Sophie var også rolig og glad til det siste. «Dette vil lage bølger,» sa hun til foreldrene, hun gikk først inn til falløksen uten å blunke.

Bøddelen sa at han aldri hadde sett noen dø på den måten. Hans var den siste. Han ropte så det gjalle i gangene: «Lenge leve friheten.»

Foreldrene reiste tilbake til Ulm. De trodde at barna fortsatt levde. De ba datteren Inge reise neste dag. Hun fikk beskjed om at de ikke var i live.

Begravelsen var 24. februar 1943 like ved fengslet. Familien fikk være med, systemet ville vise skinn av anstendighet.

Sophie og de andre medlemmene av Den hvite rose fikk kort levetid. Var innsatsen forgjeves? Ganske sikkert der og da. Holdningene i Tyskland til Den hvite rose har endret seg siden, sammen med holdningene til krig. I den første generasjon etter krigen var de som gjorde motstand som Sophie Scholl, ansett som forrædere. Den neste generasjon døde om gater og satte opp minnesmerker. I Regensburg er det en plass der Kong Ludwig I av Bayern (1768 – 1868) satte opp minnesmerker av store personligheter i tysk historie – Sophie har også fått en byste på like med de andre.

I dag spør de unge: Hvordan var den menneskelige historien? Hva handlet det egentlig om? Hvordan ville jeg ha reagert? Ingen fasit.....

Men vi kan alle lære mot og kraft av historien om Sophie Scholl – som et forbilde for alle. *Observatoria* forteller i *St. Olav* i vår at Sophie Scholl ble valgt til «århundrets kvinne» i Tyskland etter en omfattende rundspørring. *Observatoria* kan få det siste ord: «Slikt gir håp tross alt.»

Litteratur:

Dargis M.

Ja Berlin, Films as Daring and Dangerous as Life.

New York Times, februar 21. 2005

Lavik N. J.

Tysk medisin under nazismen – samarbeid og motstand.

Tidskri. nor. Lægefor., no. 30, 1995

Reading, A. *At Berlin Film Festival.*

New York Times, februar 16, 2005

Reuss, A. *Man hat uns eben politisch erzogen.*

Fränkisher Sonntag, Bamberg,

58 Jg. No. 8, 22.2. 2005

Rieber-Mohn, H. *Det blodige nei.*

Aschehoug, Oslo 1967 Scholl, I.

Den hvite rose. Riksmålsforbundet, Oslo, 1966

St. Olav (no. 3/4, 2005). «— adlyde Gud mer enn mennesker» – Nazikritikeren biskop graf C. A. von

Galen (1878 – 1946)

Vinke, H. *Sophie Scholls korte liv.*

Tiden Norsk forlag, Oslo 1994

Vollset P. *En hvit rose i dødens hage.*

Tidsskri. Nor. Lægefor., no 11, 1995

Palmgren U. G. *To unge piger fra München.*

Weekendavisen Kultur, no.

23, 2005, København

*Kristendommen
var viktig som
drivkraft og
motivasjon... for
«den hvite rose»*

Guds fødsel i mennesket

OM MESTER ECKHARDT

AV MAY-LISBETH MYRHAUG

ARTIKKEL NR. 2 I SERIEN «ÅNDELIGE FORBILDER FOR VÅR TID»

*En med det ene,
en av det ene,
en i det ene
og i det ene evig en.*

Dominikanerpater Mester Eckhart (ca. 1260-1328) var en av middelalderens store mystikere og hører hjemme i samme aristoteliske og nyplatoniske tradisjon som to andre store dominikanere: Albertus Magnus og Thomas Aquinas.

Eckhart har på en helt spesiell og klargjørende måte gitt en ny dimensjon til menneskets søken etter å forstå hvem Gud er. «I Jesus Kristus ble Ordet menneske, tiden ble en dimensjon av Gud, som i seg selv er evig.» Guds evighet og uforanderlighet nådde sitt paradoksale høydepunkt da Guds Sønn ble menneske. Kristus er både guddommelig og uendelig og menneskelig endelig. Derfor blir menneskets historie Guds historie, og menneskenes død ble en del av den inkarnerte Sønnens livserfaring. Ettersom det er det guddommelige livet som opprettholder all tid, og som utgjør det evige Nået, kan den oppstandene Kristus ikke bare inngripe i tiden, men også åpenbare seg og bli forstått i tiden. Historiens tid er det som har

vært, det nærværende og det som skal komme, er i relasjon til Jesus, som er «den samme i går, i dag og i evighet» (Heb. 2,1,6).

Å bli den du er

Opp gjennom historien har Gud gjort seg

bruk av og bruker fremdeles oss mennesker som et redskap til å gjøre seg forstått i samtiden. Eckhart var en av dem som i stor ydmykhet veiledet menneskene til Gud i sin tid. Den buddhistiske filosofiprofessor Jon Wetlesen skriver i innledningen til boken *Mester Eckhart: Å bli den du er* (Aschehoug 2000, nylig også i pocket-utgave) at «man skal imidlertid være litt forsiktig med ordet 'mystikk' i forbindelse med Eckhart. Mange av de fenomener som oftes forbindes med dette ordet, forekommer ikke hos ham, for eksempel visjoner, audisjoner, profetiske åpenbarelser, tungetale, stigmatiseringer, ekstaser, mirakler, magi og forskjellige parapsykeiske fenomener». Jesuittpater og professor Erwin Bischofberger s.j. på sin side skriver i sin bok *Master Eckharts andlige undervisning* (Katolska Bokforlaget.1994) at Eckharts interesse ikke var å undervise i teologi, men å vise menneskene veien til Gud, til en fullstendig harmoni med Gud, den mystiske forening. Han sier videre at Eckhart i sin åndelig undervisning ikke gir detaljert instruksjon om hvordan vi skal gestalte den indre bønn, eller hvordan vi skal meditere. Han er først og fremst opptatt av målet for menneskenes

May-Lisbeth Myrhaug er magister i religionshistorie og katolsk medlem i Samarbeidsrådet for tros- og livssynsorganisasjoner; medlem av St. Olavs redaksjon

ST. OLAV HEFTE 11/12, 2005

åndelig streben, som er Enheten med Gud eller Ertheten med Guddommen, som han sier det.

I den sammenheng kan man forstå hvorfor Eckhart heller vil bli kalt Livsmesteren i stedet for Læremesteren. Eckhart uttrykker blant annet sine åndelige erfaringer i ord som flyte, ingyte, smelte, enes, forvandle, bilde, puste og guddommelighet.

I traktaten *Det edle menneske* beskriver Eckhart en 6-trinns vei til å realisere det indre mennesket;

veien avsluttes med at mennesket vender seg bort fra seg selv og til Gud, trukket inn i og omdannet til guddommelig bilde, det evige liv. Han bruker følgende lignelse for å gjøre dette tydeligere: Når en mester lager et bilde i tre eller stein, så fører han ikke bildet inn i treet, men skjærer bort sponene som gjemmer eller dekker til bildet. Treet tilføres ikke noe, men etterhvert som

Læren om Guds fødsel i menneskehjertet er en hjørnestein i Eckharts syn på forholdet mellom Gud og mennesket... med røtter hos de gamle kirkefedre og hører hjemme i dåpsteologien.

mesteren arbeider, lyser det frem som lå gjemt under. Eckhart siterer den hellige Augustin: Når menneskets sjel vender seg fullstendig inn i evigheten, i Gud alene, så skinner og lyser Guds bilde i mennesket.

Erwin Biscofberger skriver at virkelighetens kjernepunkt er både uutsagt og uutømmelig. Den vekker både aksjon og kontemplasjon.

Den er profetisk etter som den rommer et budskap, og den er apofatisk ettersom den skjuler seg bortenfor ordene.

Læren om Guds fødsel i menneskehjertet er en hjørnestein i Eckharts syn på forholdet mellom Gud

og mennesket. Men selve læren om Guds fødsel i mennesket har sine røtter hos de gamle kirkefedre og hører hjemme i dåpsteologien. Eckhart siterer ofte kirkefaderen Origenes, som skriver at man i dåpen tar imot Ordet, og han

betoner Ordets evige fødsel av Faderen, en fødsel som fremtrer og tar synlig gestalt i de gode gjerninger.

Eckhart sier at vårt indre potensiale er alltid større enn det vi kan omsette i vårt hverdagsliv. Et menneske skal ikke søke noen ting, hverken kunnskap eller viden eller inderlighet eller andakt eller ro – men kun Guds vilje. Symbolet på forholdet mellom Gud og mennesket er som et speilbilde: I den som bildet går ut fra, er væren virkelig, men væren i bildet er en gjenspeiling og avhengig av det første. Bildet eksisterer bare så lenge det aktualiserer sin eksistens i Gud. Han sier videre at vi mennesker ikke kan ha et gudsforhold uten å ha et forhold til våre medmennesker. Han illustrerer dette med å si: Om du er i din dypeste bønn og vet at din medsøster eller bror ikke har noe å spise, da er det en større Gudsgjerning at du avbryter bønningen, går og gir mat til den som lider og sulter.

Ettheten og nået

Et av mystikkens mest grunnleggende vitnesbyrd er at menneskets vesen er guddommelig. Alle bærer vi Gud i oss. Vi er i ordets sanneste betydning Guds barn og Guds avbildning. Nået er forstått som både den forsvinnende korte og den uendelige lange tidsrommet som er bortenfor den skapte tiden.

Å lytte – være lyttende

Å være stille – i stillheten

Å ta i mot – å gi alt...

er en forutsetning for Enheten, eller Ettheten som Eckhart sier det. Man når ikke den høyeste Virkelighet eller Nået gjennom logiske satser og slutninger, men gjennom et ydmykt hjerte og sinn. Professor Hans Hof skriver at Mester Eckhart er den mest universelle og den mest globale av alle mystikere i vår kristne vesterslandske kulturkrets. Eckhart gir en radikalt naken beskrivelse av virkeligheten i dens grunnstrukturer. Sentralt er forståelsen av Nået. Når mennesket lever i Nået, betyr det at det lever i en integrert helhet.

Det er kommet en rekke moderne oversettelser av Eckharts latinske og tyske tekster på tysk, engelsk, fransk, norsk, svensk, japansk og andre språk. Det er også kommet mange studier om hans tenkning ut fra forskjellige perspektiver. Han er blant annet blitt tolket i lys av Martin Heidegger, den stor tyske filosofen. Det gjelder

Eckhart gir en radikalt naken beskrivelse av virkeligheten i dens grunnstrukturer.

i særlig grad Eckharts tenkning om adskilthet, som fører til en slag form for tomhet. Jon Wetlesen skriver at Heideggers tenkning omkring den ontologiske differens mellom væren og det værende kan være inspirert av Eckhart. Mester Eckharts lære har også blitt sammenlignet med mystiske tradisjoner i religioner som zen-buddhismen, hinduistiske vedanta, sufismen i islam og kabbala i jødedommen.

Til avslutning noen ord fra en tale av pave Johannes Paulus II i 1985 hvor han siterer Eckhart og sier: «Underviste ikke Eckhart selv sine elever om at det Gud fremfor alt ber dere om, er at dere skal gå ut over dere selv og la Gud være Gud i dere?»

(Første artikkel i serien, «Rop, Katarina, rop!» om Katarina av Siena og skrevet av sr. Anne Bente Hadland, sto i St. Olav nr. 9-10)

Historisk: Hans Küng hos pave Benedikt!

Forrige St. Olav var i trykken da et viktig møte fant sted i den pavelige sommerresidens Castel Gandolfo: pave Benedikt hadde invitert teologen Hans Küng, som siden desember 1979 har vært utelukket fra å undervise i katolsk teologi på grunn av sine «avvikende» teologiske synspunkter, til å spise middag med ham, paven, og hans sekretær. Det var daværende leder av Troskongregasjonen, kardinal Franjo Sepe, som stod for tiltaket mot Küng den gang; i 1981 overtok daværende kardinal Ratzinger ledelsen.

Hans Küng og Benedikt XVI/Joseph Ratzinger har kjent hverandre lenge. De underviste samtidig ved det teologiske fakultet ved universitetet i Tübingen på 1960-tallet, og i en periode hadde de hver torsdag en «arbeidsmiddag» hvor de diskuterte innholdet i en bok de to delte det redaksjonelle ansvaret for. Under Det 2. Vatikankonsil var Küng og nåværende pave to av de teologiske ekspertene. Da Küng i boken «Unfehlbar?» (1970) satte spørsmålsteget ved pavens ufeilbarlighet, kirkens forbud mot prevensjonsmidler, prestenes påbudte sølibat og forbudet mot kvinnelige prester, ble forholdet til Vatikanet anstrengt, og i 1979 kom

Troskongregasjonens læreforbud. Status som katolsk prest har Küng fremdeles.

Ifølge et felles kommunikat fant middagen i Castel Gandolfo sted i «en vennlig atmosfære» med samtaler om en universell etikk og dialogen mellom vitenskap og kristen tro, saker de begge er opptatt av. De var, ifølge Vatikanets pressetalsmann, blitt enige om å la de dogmatiske stridsspørsmål ligge. «Det var hyggelig for oss begge å ses igjen etter alle disse årene,» sa Küng etter møtet. «Men vi omfavnet ikke hverandre, vi tyskere er ikke så ekspressive.» Under samtalen roste Benedikt, ifølge rapportene, Küng fordi han «ad religionsdialogens vei samt i møtet med den sekulariserte fornuft, søker å bidra til erkjennelsen av menneskehetens vesentlige verdier» Siden 1996 har Küng ledet «Stiftung Weltethos», en sveitsisk stiftelse for interkulturell og interreligiøs dialog som han selv har grunnlagt. Til det italienske nyhetsbyrået ANSA sa Küng at Benedikt «ikke er en pave som skuer bakover eller er lukket inne i seg selv. Han ser tvert imot kirkens situasjon slik den er. Han er oppmerksom og kan lytte. Hans innstilling er søkende, og han kan så absolutt samtale med andre».

Mange Vatikanekjennere har regnet med at teologen Ratzinger, nå pave Benedikt, vil by på en og annen overraskelse. At han tok

imot Küng i sin vakre sommerresidens, var overraskende nok, men det var enda mer overraskende at møtet varte i to timer – langt mer enn det som blir adskillig mer celebre gjester til del. Küng har i de senere år i stigende grad søkt dialog med kirkens ledelse. Ved fjorårets tyske Katholikentag overvar 6000 mennesker en diskusjon mellom ham og kardinal Lehmann, Den tyske bispekonferansens formann.

Om middagen i Castel Gandolfo har ført Küng nærmere en rehabilitering, vet man intet om, men møtet var mer enn et plaster på såret for Küng, som siden Troskongregasjonens læreforbud, har skaffet seg et navn som visjonær nybrottsmann innen feltet religionsdialog.

Ingen kanossagang for kritikeren fra Tübingen! Det vitner om et nytt samtaleklima i Vatikanet under Benedikt XVI, som allerede har tatt seg tid til å samtale med de ultrakonservative lefebvruristenes leder, Bernard Fellay, den antiislamske polemiker Oriana Fallaci og altså sin tidligere kollega, den fremdeles kritiske Hans Küng. «Naturligvis har vi ulike standpunkter,» sa Küng etter møtet. «Men det vi deler, er det mer fundamentale. Vi er begge kristne, begge tjener vi vår katolske kirke som prester, og vi har begge stor respekt for hverandre.» KATHYPRESS/CNS/KNA

30 år siden Gerhard Schwenzer ble viet til biskop

Biskop Gerhard Schwenzer er en mann som går stille i dørene. Han er mild av naturen. Han søker harmoni og enhet. Hans virkemidler er kunnskap og interesse for andre og det de kan fortelle ham om et mangfold av emner. Bevisst å imponere, er fullstendig fremmed for ham. Hans kjennetegn, har flere fremholdt, er en kultivert og samtidig beskjeden personlighet.

Så beskriver jeg et sinn og en opptreden som er sjelden, og som mange av oss har brukt tid på å forstå. Men nå, når han er gått over i pensjonistenes rekke, er det ikke vanskelig å verdsette alt han har gjort for bispedømmet siden han – uten å ville det selv – kom til Oslo som koadjutorbiskop i 1981.

Den 7. desember er det 30 år siden Gerhard Schwenzer ble viet til biskop for tjeneste i Midt-Norge, hvor han fortsatte å ha ansvaret som apostolisk administrator helt til 1988.

Jeg har vært så heldig å bli svært godt mottatt av andre kirkeledere i Norge, men jeg er realistisk nok til å skjønne at dette ikke er p.g.a. mine egne fortjenester. Gerhard Schwenzers navn har ofte dukket opp i samtalene. Flere, blant dem biskoper i Den norske

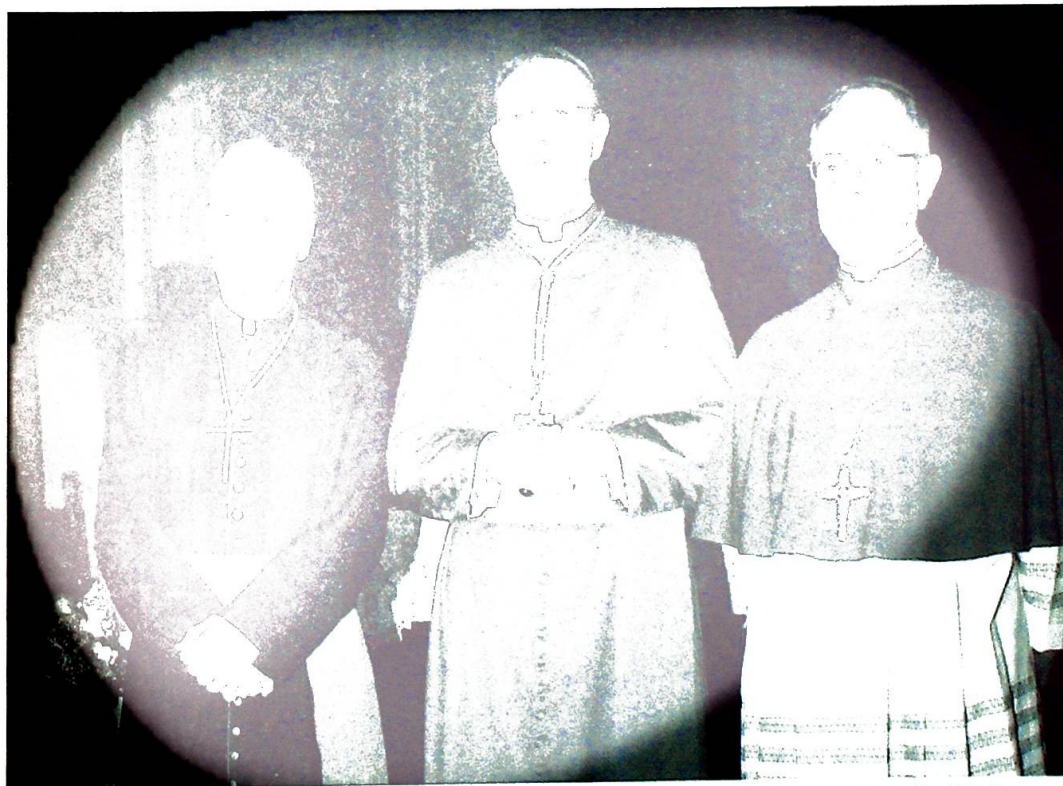
kirke, har sagt at de kommer til å savne det direkte samarbeidet med ham.

Dette gjelder også de katolske biskoper i Norden. Hans evne til å skape konsensus er unik, i Bispekonferansen såvel som i økumenisk sammenheng. Gode ord om kollegialitet har vært ytret ved flere anledninger, ikke minst fra Den norske kirke.

Så er jeg også blitt gratulert med at biskop Gerhard ikke forlater Norge eller Oslo Katolske Bispedømme, men at han vil bruke sine krefter her. Den gratulasjonen tar jeg imot med glede, og gir den videre til alle katolikker i vårt land. Og jeg gleder meg for oss alle over å kunne nyte godt av hans innsikt og dømmekraft i mange år fremover.

Ved denne anledning gjelder imidlertid gratulasjonene biskop Gerhard Schwenzer. På vegne av Oslo Katolske Bispedømme takker jeg for 30 års oppofrende innsats som biskop, gratulerer med alt som er oppnådd, og ønsker alt godt og Guds rike velsignelse for årene som kommer.

+ *Bernt I. Eidsvig*

Tre Oslo-biskoper: i midten nyvigslet biskop Bernt Eidsvig, til venstre biskop emeritus John W. Gran og til høyre biskop emeritus Gerhard Schwenzer, som den 7. desember feiret 30-årsdagen for sin bispevigsel. Foto: Harald Huse

Den salige Vincent Kadlubek og cistercienserklosteret på Storfjord

I fjor etablerte polske munkeseg på Storfjord i Lofoten, og Norge fikk sitt første mannlige cistercienserkloster siden reformasjonen; på Tautra i Trondheimsfjorden har cisterciensernonne hatt sitt kloster siden 1999. Den 9. oktober fant det sted en spesiell begivenhet i klosteret på Storfjord: En relikvie etter den salige Vincent Kadlubek av Krakow ble overført til Storfjord fra 'moderklosteret' Jędrzejów i Polen – abbed Edward-Kazimierz Stradomski fra Jędrzejów-klostert var, selvsagt, til stede.

Vincent Kadlubek ble født i 1150 eller 1160 – nesten jevngammel altså med vår norske kong Sverre eller litt yngre enn erkebiskop Eystein, som bygde Nidarosdomen, og som den katolske sognekirken i Bodø er oppkalt etter, en erkebiskop med mange likhetstrekk med Vincent Kadlubek. Vincent skaffet seg presteutdannelse i Frankrike og Italia og ble deretter presteviet i Krakow. Kong Kasimir II utnevnte ham til sin viseskansler, senere ble han prost ved domkirken i Sandomierz. I denne tiden skrev han en polsk historiebok, *De polske fyrsters og kongers historie*, som fremdeles er et meget viktig kildekrift. I 1208 ble han biskop av Krakow, hvor han la vekt på å fremme kunnskap og disiplin, forbedre økonomiforvaltningen og renovere kirker. Han gjorde også en stor innsats innen fattigomsorgen og brukte både farsarv og privat formue til alt dette.

Fra ungdommen av hadde Vincent vært fascinert av cistercienserne, og med pavens godkjennelse nedla han i 1218 sitt bispeembede og ble cisterciensermunk i klosteret Jędrzejów, som

nå har sendt munkeseg til Storfjord. Han døde 8. mars 1223 og ble etterhvert dyrket som helgen, en dyrkelse som ble stadfestet under pave Klemens XIII i 1764.

I sin preken ved høytideligheten den 9. oktober sa biskop Gerhard Goebel bl.a. at Vincent Kadlubek «lærer oss å ta vår tro alvorlig, å gjøre alvor med det som ble grunnlagt i dåpen. Han var blitt klar over at han ved sin dåp var trådt inn i Kristi etterfølgelse, som det gjaldt å realisere i sitt eget liv. Han hadde studert i Paris og Bologna, ble prost og biskop. Han hadde – for å si det rett ut – gjort en strålende karriere i Guds kirke, i menneskenes øyne. Men St. Vincent kjente det radikale Jesu ord: 'Den som vil bevare sitt liv, han skal miste det. Og den som mister sitt liv for min skyld, han (eller hun) skal vinne det!» (Matt 10,39).» Vincent Kadlubek gjør det også klart for oss, sa biskop Goebel videre, «at i kirken er ikke den størst som har det høyeste embedet, det være seg pave eller biskop. Det eneste som virkelig teller, er Kristus-nærhet eller hellighet. 'Vær hellige som Gud vår Far er hellig,' sier Jesus (I Pet 1,16). I den radikale Kristusetterfølgelse som cisterciensermunk fant den lærde Vincent målet for sitt liv. Også oss vil han i dag minne om ikke å miste vårt kristne kall av syne: 'Hva nytter det mennesket om det vinner hele verden, men lider skade på sin

sjel?' I tid er det mange århundrer som skiller oss fra Vincent Kadlubek, men når det gjelder å realisere Kristi etterfølgelse i våre liv, er vi i samme båt som ham.»

St. Vincent viser oss også «at kirkens helgendyrkelse aldri er løsrevet fra Kristus-dyrkelse. Det er Kristi nåde og hans kraft som kommer til seier i de helliges liv. Og de er igjen forbilder og forbedere for oss ved Guds trone om at vi tar vår pilgrimsferd her på jorden alvorlig og lever opp til Jesu forventning: 'Det er Guds vilje deres hellighet' (Jf. Ef 4,24). Om vi blir helligkåret av kirken eller ikke, det er ikke så viktig, ja, det endrer ikke noe på vår endelige status. Men kalt til hellighet er vi alle, hver på sin måte, om vi er prest, biskop, munk eller legmann. Vi har alle i dåpens sakrament mottatt Guds liv. Å bevare dette liv, ja, bringe det til fullendelse, det er en oppgave som stilles for enhver av oss.»

Ikke uten grunn har avdøde pave Johannes Paul II «salig- og helgenkåret så mange som ingen pave før ham», påpekte biskop Goebel. «Han ville gjøre det klart for oss at vi alle har et mål utover dette liv, at vi alle er kalt til en evig fremtid hos Gud, og at vi kan nå denne lyse fremtid hos Gud i likhet med våre venner som er gått forut for oss, om det nå er for 10 år, for 100 år eller, når det gjelder Vincent Kadlubek, for snart 1000 år siden.»

Kapellet på Storfjord gård

bok- omtale

Jordnær åndelighet

Ola Tjørhom:

Smak av himmel, lukt av jord.

Materialistisk spiritualitet

Verbum Forlag 2005

Kristendommens historie har like fra oldkirken fram til i dag vært en balansegang mellom to ytterligheter, på den ene siden en åndeliggjort, dualistisk preget religionsform som vi i dag ser i en del av nykarismatikken, på den andre siden en avmytologisert, materialistisk form som i en del av de teologisk liberale miljøene. Når Ola Tjørhom har kalt sin siste bok *Smak av himmel, lukt av jord* med undertittelen «materialistisk spiritualitet», stopper man uvilkårlig opp og spør seg om ikke dette er en selvmotsigende sammenstilling? Kan spiritualitet være materialistisk?

I denne lille boken på vel 120 sider redefinerer Ola Tjørhom begrepet materialistisk og gir oss, med et personlig preg, en åndelig veiledning som det føles godt å ta med seg videre.

Materialistisk spiritualitet er en åndelighet som knytter an til konkrete ting, og som dermed får en fysisk eller stofflig karakter, man kan også snakke om en spiritualitet nedenfra. Et annet nærliggende begrep er åndelig realisme. Det er en spiritualitet som springer ut av så vel skapelse som inkarnasjon og forløsning, samtidig er det en sakramental spiritualitet, som har liturgien og gudstjenesten som sine grunn-

leggende uttrykksformer. Det er en solidarisk spiritualitet, som har både det kristne fellesskapet og verden som helhet som sin ramme, og den Hellige Ånd som veileder og inspirator.

Ola Tjørhoms utgangspunkt er hans egen åndelige utvikling som luthersk teolog med profesorat i dogmatikk og med et sterkt engasjement i økumenisk dialog, til han i 2003 fant sin plass i Den katolske kirkes fellesskap. Han opplevde, i likhet med mange, at en åndelighet basert på egne anstrengelser og

lighet som kunne bære en etter hvert nokså skrøpelig fromhet. Men dette er heldigvis ingen overbegeistret konvertittberetning, tvert imot er det et vellykket forsøk på konkret og jordnær åndelig veiledning.

At dette er en jordnær åndelighet, kommer ikke minst til uttrykk i kapittelet «Helligånden – troslivets jordledning». Den Hellige Ånd er ikke først og fremst en diffus og abstrakt kilde til overnaturlige fenomener og åndelige opplevelsesmønstre, men en konkret person i Treenigheten, som gjennom Kirkens nådemidler bygger opp det kristne fellesskapet. Iflg. Paulus er jo kjennetegnet på en nådegave ikke de ekstraordinære opplevelsene, men at den virker til å bygge opp menigheten.

Materialistisk spiritualitet er sakramental fromhet nær knyttet til Kristi konkrete tilstedeværelse i eukaristien. Forfatteren peker på den nøkkelrolle det sakramentale kan komme til å spille i våre liv, kanskje særlig når vi kjemper med tvil og anfektelse. Han etterlyser med rette hvorfor ikke det sakramentale står sterkere i den kirkelige sjelesorgen.

Ola Tjørhom har tidligere tilkjennegitt sin interesse for spenningsfeltet mellom kunst og religiøsitet. Hans bok fra fjoråret omhandlet komponisten Fartein Valen og forholdet mellom et sterkt modernistisk formspråk og en pietistisk preget religiøsitet. «Sent elsker hjertet det øyet ikke ser» er visstnok et Michelangelo

opplevelser i lønnekammeret kom sørgelig til kort, og han var på leting etter en åndelig plattform som lot seg integrere i en hektisk og travel hverdag. Han fant svaret på dette i en katolsk tradisjon der åndeligheten er knyttet til konkrete ting og handlinger fremfor alt uttrykt i det sakramentale fellesskapet. Dette var en ånde-

sitat, det står som overskrift på kapittelet som omhandler kunstens plass i den materialistiske spiritualiteten. Kunstneriske bidrag er viktig for å fortolke og konkretisere gudsbildet, samtidig kan en altfor idylliserende og endimensjonal kunst bli en blindvei. Vi trenger en kunst som avspeiler den desperasjon som Guds fravær i den moderne verden medfører, hevder forfatteren. Han siterer filosofen Theodor Adorno, som har sagt at bare et modernistisk formspråk kan reflektere det moderne menneskets lidelse.

Avslutningsvis knyttes den materialistiske spiritualitet til fellesskapet og en solidaritet som strekker seg utover kirkens konkrete grenser. «Troens mål er at Guds skaperverk skal bli forløst og ikke bare et visst antall sjeler skal bli frelst.» Det er en åndelighet som er forankret i skaperverket og i vår hverdag, men det er også en åndelighet som bærer en håpsdimensjon, som er rettet utover materiens begrensninger mot en fornyet himmel og jord.

Dette er en bok som man trenger litt tid for å fordøye. En del partier går mer i dybden teologisk, og de er uthevet slik at de blir lettere å finne tilbake til og lese om igjen. Men når teksten får sige inn, sitter man igjen med en dypere innsikt, som forhåpentligvis også vil konkretiseres i eget liv.

Frode Thorup

Useriøst om helgener

Velle Espeland:

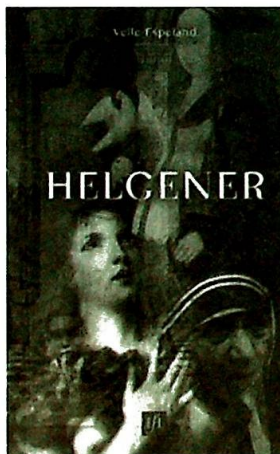
Helgener. Mirakelmakere og idoler
Humanist forlag
Oslo 2005
214 sider

Velle Espeland, leder for Norsk visearkiv og foreleser i folkloristikk ved Universitetet i Oslo, har skrevet bok om helgener og deres plass i deler av katolsk from-

hetsliv. Dette er i og for seg et fortjenestefullt bokprosjekt, og boken er skrevet i et lettlest og popularisert språk, tydeligvis beregnet på en stor lesergruppe. Men det får vi håpe den ikke får.

I boken tar Velle Espeland opp ulike temaer i forbindelse med helgendyrkelsen. Han skriver om hva en helgen er, om helgener i en historisk sammenheng fra urkirken og frem til i dag, og om hva som er helgenenes rolle i katolsk fromhetsliv, historisk og aktuelt. Ingenting galt i det, og både helgenteologien og den folkereligøse praksisen som er knyttet til helgendyrkelsen, bør kunne tåle en grundig faglig kritisk gjennomgang.

Problemet er bare det at i stedet for å gjennomføre en fenomenologisk beskrivende og kritisk fortolkende tilnærming til helgenene og helgendyrkelsen, henfaller Espeland til en fremstillingsform som i beste fall

kan kalles ertende. Og når dette kombineres med en overdreven forkjærlighet for det som kan betegnes som eksotismer, vil det for en leser med genuin interesse for katolsk fromhetsliv være lite å hente i denne boken.

Jeg skal gi noen eksempler på hvordan Espeland behandler sitt materiale. Om helgenenes evige

liv skriver han: «En annen sak er at det evige liv som helgen neppe kan være noe særlig å trakte etter, når mesteparten av tiden går med til forbønn om all elendigheten nede på jorda. Når får de egentlig tid til allsang i 'det store kor'?» Om apostelen Mattias har han dette å fortelle: «Mattias ble lett forvekslet med Matteus, og som skytshelgen har han aldri fått noe stort ansvarsområde, men han har et visst rykte for å hjelpe alkoholikere.» De hellige martyrene omtaler Espeland som «en seiglivet art», mens han har dette å si om St. Olav: «Jeg tviler på om han har fått æren for ett eneste skikkelig mirakel etter reformasjonen.»

Slike useriøse slengbemerkninger tar seg ikke bra ut i en faglig fremstilling, og virker ødeleggende for det som ellers kunne ha blitt en innsiktsfull populærvitenskapelig bok. Da hjelper det lite at forfatteren i et etterord bedyrer at ironien i boken ikke er brukt for å latterliggjøre folks fromhetsliv.

Velle Espelands fremstillingsform er respektløs og vil kunne virke sårende, uansett hva slags hensikter han måtte ha hatt. I forhold til dette har også redaksjonen i *Humanist forlag* et ansvar, og mye å lære av for eksempel den respektfulle og seriøse måten religion og religiøse fenomener blir behandlet på i Pax forlags utgivelser.

I Velle Espelands bok skygger den useriøse formen dessverre for de gode avsnittene, og det blir vanskelig å ta boken på alvor. Det er synd ettersom forfatteren utvilsomt har skaffet seg mye kunnskap om helgenene og deres plass i katolsk fromhetsliv.

Olav Hovdelien

Gudstro og religiøsitet i endring

Pål Repstad og
Jan-Olav Henriksen (red.)

Mykere kristendom?
Sørlandsreligion i endring
 Fagbokforlaget, Bergen 2005,
 289 sider

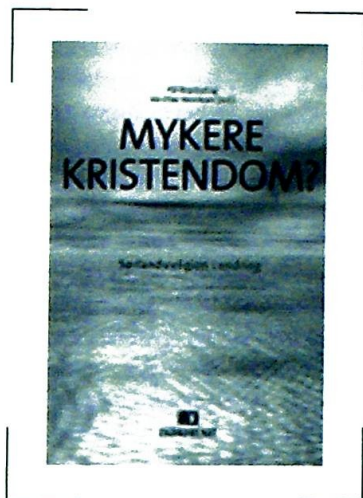
Jan-Olav Henriksen og
 Pål Repstad

*Tro i sør. Sosiologiske og teologiske
 blikk på sørlandsk religion*
 Fagbokforlaget, Bergen 2005,
 168 sider

Det blide sørland forbindes gjerne med mye kristendom og ublid kristendom. Den bofaste sørlendingen og religionssosiologen Pål Repstad, og den utflyttede teologen Jan-Olav Henriksen har kommet ut med to helt ferske bøker, som begge tar for seg endringer i Sørlandets religiøse liv: *Mykere kristendom?* og *Tro i sør*. Myten om den strenge kristendomsforståelsen slår sprekker.

Mykere kristendom? er en artikkelsamling der atten forskere, de fleste med tilknytning til Høgskolen i Agder, har levert bidrag til forståelsen av det religiøse livet i agderfylkene, under redaksjon av Repstad og Henriksen, mens *Tro i sør* er en fagbok basert på dybdeintervjuer av 26 sørlendinger. Samlet utgjør de to bøkene en viktig del av rapporteringen fra et større forskningsprosjekt, finansiert av Norges forskningsråd, om Sørlandets religiøse liv.

Til grunn for studiene ligger den gamle historiske og sosiologiske innsikten at religion og religiøsitet, forstått som kulturelle størrelser, er i stadig forandring. Forskerblikket er i dette tilfellet altså rettet inn mot det som ofte omtales som «bibelbeltet», fordi de religiøst aktive utgjør en forholdsvis større andel av befolkningen i denne landsdelen enn det som er landsgjennomsnittet. Det er likevel god grunn til å anta at de endringene som den sørlandske religiøsiteten har gjennomgått i de siste tiårene, i henhold til forskerne Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen, ikke bare

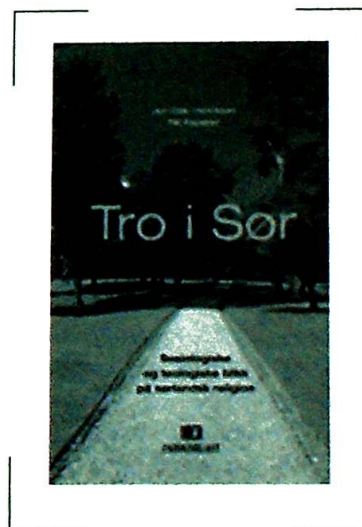

gjelder denne landsdelen og den typiske lutherske kristendomsoppfatningen som finnes der, men tvert imot er av en mer allmenn art. Eller i det minste er av en vesteuropeisk art.

Utgangspunktet for studiene har da også vært internasjonal religionssosiologisk teori, og da særlig en bestemt typologi som ble lansert av de britiske religionsforskerne Linda Woodhead og Paul Heelas i boken *Religion in Modern Times* fra 2000. Typologien til Woodhead og Heelas går i korte trekk ut på at det i hovedsak finnes to typer religion, nemlig *religion of difference* og *religion of humanity*. Førstnevnte religionsform er preget av en sterkt dualistisk virkelighetsforståelse, med en allmektig Gud og små hjelpeløse syndige mennesker, mens sistnevnte type er preget av et mer optimistisk syn på mennesket, gjerne kombinert med et fokus på at vi alle er Guds barn. På bakgrunn av denne typologien fremsatte religionsforskerne Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen en hypotese om at sørlandsreligiøsitet er gradvis, og særlig i løpet av etterkrigstiden, har beveget seg fra å være en «forskjellsreligion» til å bli en «humanitetsreligion», og at kristenlivet i dag er mindre preget av lære og mer preget av religiøs erfaring, enn tidligere.

For den som har lest en del

religionssosiologiske studier, er ikke dette en spesielt oppsiktsvekkende arbeidshypotese, og med visse nyanser ble da også Repstads og Henriksens hypotese bekreftet. Sørlandsreligionen har forandret seg. Den er ikke lenger i særlig grad mørk og pietistisk, slik den muligens var i tidligere tider. Og interessant nok gjelder ikke dette bare statskirkelige miljøer, men endringene har i nesten like stor grad nådd frikirkeligheten, selv om endringer her skjer i en noe langsommere takt. Dette kommer blant annet tydelig til uttrykk i svarene frikirkepastorene gav Øyvind Skjægstad i hans studie av pastorenes forståelse av livet etter døden. Spørsmålet om livet etter døden må vel kunne sies å være metodisk vanskelig, men det er talende at selv ikke de frikirkelige forkynnerne nå lenger vil forkynne fortapelsens mulighet, selv ikke når det er kirkefremmede til stede. Dette til tross for at forkynnerne selv mener at fortapelsens mulighet er «et alvor vi må ta innover oss». Dette betyr i klartekst, i henhold til bokens grunnleggende typologiske perspektiver, at det har skjedd en *humanitetsdreining*, og at selve gudsbildet nå er blitt endret. Helt konkret kommer dette til uttrykk i Helje Kringlebotn Sødals studie av endringer i kristne ungdomsgrupper i Kristiansand, der Gud

nå er blitt en «koselig majestet». Vi kan kanskje si at gudsbildet var et noe annet da Ole Hallesby holdt den berømte helvetestalen i 1953.

Woodhead og Heelas bygger sin religionstypologi på inngående empiriske studier som er foretatt i flere land, og i den sammenhengen blir Repstad og Henriksens bøker viktige tilskudd som er med på å bekrefte denne forskningen. Dette gjør samtidig at de to bøkene får en mer allmenn interesse, til tross for sitt nokså snevre utgangspunkt i den sørlandske protestantismen. Det er

ikke slik at endringene som har skjedd med det religiøse livet i agderfylkene, bare skjer eksklusivt der. Og det er heller ingen grunn til å tro at dette bare er et protestantisk fenomen. Annen forskning støtter opp omkring at religiøsiteten også andre steder har gjennomgått dyptgående endringer, og dette gir grunn til å anta at det her er snakk om en mer dyptgående kulturell endringsprosess, som rammer hele den vestlige verden. Dette åpner igjen for nye og betydelige utfordringer for Kirkens forkynnelse av den

uforanderlige Kristus, en Kristus som likevel alltid må forstås i en historisk og kulturell kontekst. Heller ikke den katolske kirken er hevet over disse utfordringene og forandringene, selv om liturgien og hierarkiet gjør at endringer skjer langsommere her enn i den mer sårbare protestantismen.

De to bøkene til Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen utgjør et norskspråklig forskningsmessig nybrottsarbeid, og bøkene fortjener å bli lest langt utover religionsforskernes og sørlendingenes rekke. *Olav Hovdelien*

Statsstipend til Aage Hauken, «katolsk teolog på Voss»

«Med støtte frå staten kan pater Aage Hauken bruka tid og krefter til kreative sysler framover,» melder avisen *Hordaland*. «Hauken har sin jobb som dominikanerpater på St. Olavs senter på Voss. Som ein av to vart han tildelt det høghengjande kunstnarstipendet i juli i år. Stipendet får han fram til pensjonsalder.

– Berre 3-5 personar får stipendet kvart år. Det er ei slags belønning, ei stadfesting av at eg har vore flink gutt, og ein oppmuntring til vidare innsats, seier ein nøgd og glad Hauken.

Hauken er utdanna klassisk filolog frå Noreg og teolog frå Oxford. Han har òg vore professor i nytestamentleg teologi ved det pavelege universitet Angelicum i Roma, der han har undervist elevar frå heile verda. I tillegg har han vært professorvikar og sensor på Det teologiske fakultet i Oslo, samt oversetter i Bibel-

selskapet.

Bakgrunnen for at Hauken får statsstipend, er tredelt. Han har ei produktiv fortid som både faglitterær forfattar, skjønnlitterær forfattar og organist – og han har fleire nye prosjekt på gang, både musikalsk og litterært.

– Det er truleg breidda som har redda meg, som har gjeve meg dette stipendet, seier han.

Hauken sin teologiske forfatterskap er todelt. Dei fleste bøkene han har skrive, omhandlar Det Nye Testamentet. Debuten kom i 1980: *Teologene som skapte Det Gamle Testamentet*. Sidan har han gitt ut fem bøker til, mellom anna *Med Paulus i Hellas* (2000). *Med Paulus i Tyrkia* ligg inne til vurdering hjå forlaget no, medan *Med Paulus i Italia* er under arbeid,» skriver avisen. Som forteller at «Hauken sin bibelske forfatterskap har både eit teologisk og eit historisk poeng. Eitt mål har vore å gjera folk merksame på at Bibelen sine bøker er *teologiske* bøker. Samstundes ynskjer Hauken å kasta lys over den historiske situasjonen forteljningane opp-

stod i, her er det klassikaren som kommer til orde.» Og, heter det vidare, «etter 40 år som katolikk er Hauken overtydd om at heilskapstenking er den beste måten å tolka den katolske teologien på.

– Det er teologisk holisme. Katolisismen er ikkje ein anten-eller religion, men ein religion som femnar alt og alle – heilskapen er viktig, understrekar han. Pateren har delt teologien i tre kategoriar: kosmisk, historisk og mystisk – som igjen er knytt opp til Faderen (den kosmiske), Sonen (den historiske) og Den Heilage Ande (den mystiske). Denne delen av Hauken sin forfatterskap omfattar fire bøker, ei femte er ferdig men ikkje sendt forlaget, og ei sjette er under planlegging.»

Avisen kan også fortelle at «Haukens femte kriminalroman ligg inne til vurdering no. Ei sjette bok er halvt ferdig, og Hauken har ideen til endå ei... Forutan å vera meir produktiv enn forfattarar flest, har nemleg organisten Hauken fleire komposisjonar under arbeid. Til neste år har han 40-års jubileum som både katolikk og kyrkjeorganist.»

Bispesynode om nattverdenen: Status quo, men ikke helt

I slutten av oktober ble den første internasjonale bispesynode under pave Benedikt XVI avsluttet, en 'arvet' synode: temaet – *Eukaristien, kilde og høydepunkt i Kirkens liv og misjon* – stammet fra hans forgjenger og representerte også avslutningen på det eukaristiske år pave Johannes Paul II innledet for vel et år siden.

De 'ømme' punktene som ble de hete temaene under synoden – prestesølibatet, gjengifte skiltesituasjon og spørsmålet om nattverdfellesskap med andre kristne – lå på mange måter implisitt i det 200 siders arbeidsdokumentet de 256 biskoper og erkebiskoper fra 118 land skulle ta stilling til. Dokumentet var utarbeidet på grunnlag av et spørreskjema til biskopene i 2004, hvor de 'ømme' punktene ikke ble berørt.

De kom likevel raskt på dagsordenen, men, som St. Olavs lesere vil vite fra nyhetsmeldinger i norsk presse, ble det ingen reform av gjeldende praksis: prestesølibatet opprettholdes, gjengifte skilte som ikke har fått sitt første ekteskap annullert, får ikke heller motta nattverden, og det får heller ikke ikke-katolske kristne. Men enigheten om å opprettholde status quo var ikke så enstemmig eller unyansert som de 50 «propositiones», «forslag» synoden vedtok, og som videre-sendes paven til endelig vurdering, gir, inntrykk av – utformet som de er som kompromissløsninger for å sikre maksimal tilslutning.

Et par endringer i det som er blitt fastlagt synodemønster, antydning tilløp til nye toner i opplegget. I tillegg til de sedvanlige plenumsmøter med fortløpende fremføring av ferdigskrevne innlegg på vegne av

de enkelte bispekonferanser (fem minutters taletid for hver, mot tidligere åtte), var det nå avsatt en time hver kveld til kommentarer og meningsutveksling. Den som ønsket taletid, måtte fylle ut et skjema og fikk så evt. orden. Dessuten ble synodefedrene denne gang ikke pålagt å hemmeligholde sine «propositiones». At noen av disse gjerne er blitt kjent likevel, skyldtes lekkasjer. Endringene var anordnet av pave Benedikt selv, som tydeligvis har lyttet og lagt seg på sinne ønsker fra tidligere synoder, nok et tegn på at han søker å være det mange håpet han skulle bli: «en lyttende pave».

Hva med prestemangelen?

«Hvis det er riktig som Det 2. Vatikan-konsils konstitusjon *Sacrosanctum Concilium* sier at eukaristien er det katolske livs 'kilde og høydepunkt', må full deltagelse i eukaristien være et toppanliggende på den pastorale dagsorden,» noterte John R. Allen, *National Catholic Reporter* mann i Roma, i forkant av synoden.

Mangelen på prester er i faktisk større i den øvrige del av verden enn i Europa og Nord-Amerika: USA har 6 % av verdens katolikker og 41.000 prester, mens Brasil, Mexico og Filippinene med til sammen 340 millioner katolikker eller 30% av verdens katolikker, kun har 37.000 prester. At prestenes gjennomsnittsalder er heller høy mange steder – i Italia 60 år! – er et annet poeng. «Prestemangelen,» heter det i prop. 11, er «svært smertelig» for kirken og «gjør at mange troende ikke får tilgang til Livets brød». Hva anbefaler synodefedrene? Intensivert bønn om kall, eukaristisk tilbedelse for å fremme kall samt opprettelse av kallsgrupper evt. også pre-seminarer for yngre gutter, er blant anbefalingene (prop. 11).

Hva med å prestevie såkalte

«viri probati», «velprøvede» gifte menn? Spørsmålet var oppe allerede under Det 2. Vatikan-konsil, men ble avvist. Nå ved synoden tok kardinal Scola raskt opp saken *ex negativo*: «Viri probati» er ingen løsning prestemangelen, sa han. I «propositiones» heter det at «viri probati» er «ingen farbar vei», og det understrekes at sølibatet, utledet av Kristi eksempel, er «en uvurderlig skatt» for kirken.

Ifølge kardinal George Pell, Sydney, var den «massive støtte for prestenes sølibat et av synodens viktigste resultater». Men allerede under synoden hadde bl.a. Nederlands kardinal Adrian Simonis, ikke kjent for å ha progressive sympatier, vært åpen for tanken, og vel hjemme i Nederland forklarte han i et intervju at den sakramentale nød kirken befinner seg i, gjør at man må ta tanken om «viri probati» med i betraktningen som en nødløsning, ikke som generelt prinsipp. Lignende toner fra kardinal Walter Kasper, leder for Det pavelige råd for kristen enhet, til Romas internasjonale presseklubb kort etter synoden: «I visse tilfeller» ville det være bedre å være «åpen overfor hypotesen» om gifte prester. Kasper antydning videre at både «det brennende spørsmål» om kommunion for gjengifte skilte og for ikke-katolske kristne fremdeles kunne være åpne spørsmål. Uttalelsen førte til innsigelser et par dager senere fra kardinal Alfonso Lopez Trujillo, leder for Det pavelige råd for familien: Spørsmålet om kommunion for gjengifte skilte som ikke har fått sitt ekteskap annullert er «hverken omstridt eller diskutabelt», understreket han i et intervju i den italienske avisen *La Repubblica*.

Tilbake til synoden: «Som kirke må vi stadig være åpne for å finne måter som gjør eukaristien lettere tilgjengelig for hele vårt trofaste folk», sa biskop Dennis George Brown, president for New

Zealands bispekonferanse. Han anbefalte «følsomhet» i et spørsmål som «opptar mange troende»: «Hvorfor kan gifte anglikanske prester bli ordinert og fungere som katolske prester, mens tidligere katolske prester, som har fått dispensasjon fra sitt sølibatsløfte, ikke får virke i noen pastoral sammenheng?»

Kardinal Nasrallah Pierre Sfeir, patriark i Libanons maronittiske kirke, påpekte at erfaringer både i de østlige og de ortodokse kirker viser at gifte prester ikke er noe sesam sesam til problemfrie tilstander i kirken, men dermed ikke sagt at tanken automatisk bør avvises.

Liturgireformen står trygt!

En av Det 2. Vatikankonsils store nyvinninger var liturgireformen, som i de senere år har vært under økende kritikk fra kretser som ønsker seg tilbake til den gamle romerske liturgi – et ønske flertallet av synodefedrene anno 2005 ikke deler. Hele 236 fedre stemte for prop. 2 som ikke bare roser «det gode» ved konsilets reform for , men også nevner reformens «validitet», gyldighet. Og 170 biskoper avviste et forslag om utvidet bruk av den latinske messe.

Flere prop. er ikke egentlige «forslag», de bare gjentar eller understreker gjeldende lære eller praksis, som f. eks. ytterst begrenset adgang til botsgudstjenester med generell syndsforlatelse. Hyppige individuelle skriftemål anbefales, ikke minst med tanke på verdig mottagelse av eukaristien: Man skal være «i nådens stand». Det oppfordres til økt bruk av «temaprekener» f. eks. om messens forskjellige deler, til erstatning for utlegning av søndagens bibeltekster, og utvidet adgang til å gi avlat i spesielle sammenhenger.

Et sentralt poeng for biskopene: De troende trenger økt forståelse for at nattverdens betydning ikke bare for deres eget

«Vår mann i Roma»

Biskop Czeslaw Kozon av København representerte Den nordiske bispekonferanse ved synoden i Roma. St. Olav har bedt biskop Kozon skrive noen linjer om «to punkter: om sitt innlegg på ved synoden og om sin personlige opplevelse av de tre tettpakkede uker.

Indlægget, som blev bragt på bispekonferencens vegne, var fortrinsvis en rapport om Den katolske Kirkes situation i de nordiske lande. Heri skildredes den ekstreme diasporasituation med bl.a. store afstande, som dog ikke desto mindre tillod de fleste menigheder at have messe hver søndag. På andre biskoppers indlæg kunne man dog høre, at vi trods vor diasporasituation er ret privilegerede. I flere lande forårsager præstemangel og endnu større afstand, at mennesker må undvære fejringen af eukaristien i meget lange perioder.

I de nordiske lande er lægfolks aktive deltagelse i liturgifejringen naturlig, både i form af udøvelse af liturgiske tjenester og i interesse for liturgiens udformning. Hvad angår den brede befolkning, er der dog som i de fleste lande brug for en omfattende og dybere katekese og en øget styrkelse af sansen for det hellige.

Spørgsmålet om interkommunion skaber indimellem problemer og frustration. På denne baggrund er det nødvendigt med en bedre forklaring af Eukaristien som kirkeskabende faktor.

fromhetskiv, men – og det understrekes gjentatte gange – også for deres daglige virke: Eukaristisk fromhet må komme til uttrykk ved nestekjærlighet, solidaritet og miljøbevissthet. Her trengs bedre katekese lokalt samt opplysning og inspirasjon fra sentralt hold, nærmere bestemt:

Spørgsmålet om fraskilte gjengiftes vanskeligheter blev også nævnt som en særlig utfordring.

Alene dette at være med til en synode er en stor opplevelse. Det er et privilegium at være med i en proces, som skal være en hjelp for Paven og måske kan komme til uttrykk i nye visioner for fremtidens pastorale arbejde. Selv om emnet ikke lagde op til, at der skulle siges meget nyt, blev den samlede drøftelse af Eukaristien en stor inspiration for mig og en hjelp til at belyse emner som katekesen, liturgien og sansen for det sakrale.

Synoden var en stor erfaring med Kirkens universalitet og gav et indblik i de enkelte landes og kontinenters forskellige situation og ofte store utfordringer. På det menneskelige plan var det berigende at møde biskopper fra hele verden, både nye mennesker og gamle bekendte. Særligt givende var arbeidet i sproggrupperne, af hvilke jeg deltog i den tyske. Her kunne man bedre diskutere den konkrete situation og også opleve stor lydhørhed og forståelse for ens synspunkter.

Paven oppfordres til å gripe pennen fatt.

Gjengifte og nattverd

50 biskoper stemte mot fortsatt nei til nattverd for gjengifte skilte som ikke har fått sitt ekteskap annullert: Proposisjon 40 fastslår at de befinner seg i «objektiv

kontrast til Herrens ord» om «det uopløselige ekteskap», følgelig kan de ikke motta nattverden. Hvis det foreligger «objektive grunner som gjør deres fortsatte forhold irreversibelt», anbefales de å «omforme sitt forhold til et lojalt og solidarisk vennskap, slik at de igjen kan være i stand til å nærme seg det eukaristiske måltid».

Under diskusjonen om den endelige ordlyden til prop. 40 sa kardinal Edmund Szoka, preside i teksten: «I første linje står det 'vi kjenner til den lidelse'... Ordet lidelse forstyrrer meg, for lidelse er noe som påføres utenfra, men disse menneskene har fritt valgt å gå inn i et ugyldig ekteskap, og har fritt valgt å synde.» Ikke alle var så bastante i sine utsagn.

Et annet spørsmål: Katolske politikere og lovgivere har et «alvorlig sosialt ansvar» for ikke å «støtte lover som går imot Guds lov og kirkens lære» – å støtte slike lover stemmer ikke overens med eukaristien», fastslår prop 46. Biskopene bør bruke både «mot og klokskap» når de anvender retningslinjene på dette området. Bakgrunnen for prop. 40 er diskusjonen, særlig under den amerikanske valgkampen, om å nekte nattverd til politikere som støtter lover som gir adgang til abort.

Noen reaksjoner

«Arven fra denne synoden vil være enorm,» fastslo kardinal Angelo Scola, erkebiskop av Venezia, ved synodeslutt. Mindre begeistring hos kardinal Karl Lehmann, president for den tyske bispekonferanse: med et arbeidsdokument på 200 sider blir det ingen grundig diskusjon om de enkelte saker og ingen overbevisende svar på spørsmål og problemer. Her trengs grundig «omorganisering»: I fremtiden bør synoden gis et mer konsist og klart oppdrag, noe i retning av «paven ønsker synodens synspunkter på det og det punkt»,

mener Lehmann.

En «personlig læringsprosess» og en «videreutdannelse i faget verdenskirke» – slik karakteriserte Manfred Scheuer, biskop av Innsbruck og den østerrikske bispekonferanses representant ved synoden, sin erfaring. Er man kun «resultatorientert», er det grunn til å være skuffet over synoden, samtidig bør man huske at en synode ikke er et konsil og ikke kan forandre kirkeretten. Liturgiens «skjønnhet og verdighet» ble ofte nevnt, og man ønsket, sa Scheuer, å understreke «det hellige» overfor en tid og et samfunn «som har glemt Gud». Diskusjonen om de kontroversielle temaene var ikke så modig og åpen som «man ga inntrykk av utad», og den meningsutveksling som fant sted, var slett ikke tilstrekkelig, mente Scheuer.

Det er «dypt paradoksalt», skriver *The Tablet* på lederplass (29. oktober 05) at en synode som så sterkt understreker eukaristiens sentrale plass i katolsk liv, ikke ser det selvmotsigende mellom det standpunktet og f. eks. den økende prestemangelen og utelukkelsen av gjengifte skilte fra nattverden. «En menighet kan ikke gjøre eukaristien til det sentrale i sitt liv uten en prest til å feire messen. Gjengifte skilte katolikker kan ikke gjøre eukaristien til det sentrale i sitt liv hvis de er utestengt fra den. På begge disse punktene synes synodefedrene å ha vært opptatt av å følge regler, som om frelsen ligger i det – og det til tross for Jesu advarsler om det motsatte. Kristus kom for å kalle syndere, ikke de rene, noe han selv stadig minnet sine disipler om.»

I et intervju med den franske avisen *La Croix* uttalte erkebiskopen av Malines-Brussel, kardinal Godfried Daneels, seg rosende om den «affektive kollegialitet» under synoden. Men, tilføyde han, å gjøre denne «følelsesbetonte» kollegialitet til en «effektiv kollegialitet, som kan

bane vei for virkelige avgjørelser, er fremdeles en svært vanskelig affære».

Siste ord har Benedikt

Pave Benedikt lyttet seg tålmodig gjennom to tredjedeler av talene i plenum, men grep ordet en kveld under 'den åpne time' da en diskusjon om nattverden som offer og som fellesskapets måltid syntes å kjøre seg fast i et enten eller. Det er ingen motsetning mellom de to ting, var kvintessensen i den 12 minutter lange katekese Benedikt holdt for sine medbrødre – en utredning som overskred den tilmålte tre minutters taletid, men «ingen gjorde tegn til å slå av pavens mikrofon av den grunn», noterer NCRs John Allen.

En komite skal arbeide videre med synodens forslag, men siste ord har pave Benedikt: Den endelige «exhortatio», apostoliske formaning, er det han som sender ut. Når den kommer – det tar vanligvis adskillige måneder – vil det vise seg i hvilken grad han har lyttet ikke bare til flertallet blant biskopene, men også til det ikke ubetydelige mindretall. I hvilken grad biskopenes ulike «propositiones» også spiller de troendes syn på saken, lar vi ligge – i denne omgang.

(Kilder, utover de nevnte: *Rheinischer Merkur*, *Zenit*, *KathPress*, *Vatican Information Service*)

leserbrev – debatt

Grimkjell – den glemte biskop?

Olav Henriksen, Lom

I anledning artikkelen «Grimkjell – den glemte biskop» (St. Olav nr. 7/8-2005) har jeg noen kommentarer.

Helge Magnus Iversen skriver i sin artikkel om denne biskopen på 1100-tallet og kaller ham den glemte biskop. Av bibliografien til artikkelen fremgår det at Iversen nok har vært noe selektiv i sitt utvalg av litteratur. Med en litt grundigere gjennomgang av litteraturfloraen rundt Hellig Olav, kunne han ha funnet ut noe mer om saken både i sakprosa, sagaskuespill og godt underbygget skjønnlitteratur.

Det var ganske riktig biskop Grimkjell som foretok helligkåringen av kong Olav Haraldsson, men mye kan tyde på at kongens andre biskop, biskop Sigurd, antakelig onkel av Grimkjell, kan ha vært en vel så interessant person. Men kildestoffet rundt disse biskopene synes ikke svært omfattende. De kommer i skyggen av sine dominerende konger, som i veldig stor grad er kongesagaskildret av en selvgod politiker og streber, Snorre Sturlason, som levde, skrev og diktet hele to hundre år senere.

Mye kan tyde på at Hellig Olav har vært ner influert av sitt høye jordiske ideal Karl den Store, Karlamagnus, enn av sine åndelige rådgivere. Dessuten synes helgenkongen å ha vært enda mer opptatt av sin

selvbestaltede pakt med den nye allmektige Gud, inngått i Ruda (Rouen) i Frankrike før han ble utstyrt med biskop Grimkjell og/eller Sigurd i England på vei til Norge i 1015 for å gjøre krav på sin kongerett der, en rett han måtte slåss for med blanke våpen.

Biskop Grimkjells helgenkåring i 1031 synes å ha vært fundert i tidens martyrbegrunnelse: En konge som faller i kampen for å gjenvinne sitt rettmessige land fra fremmed åk. Men i dette synes Grimkjell å overse at 'fremmedåket' også var en kristen konge, antakelig mer så enn Olav Haraldsson, nemlig Knut den Mektige av Danmark., som også hadde et gammelt krav på kongeretten til Norge. Han hadde dessuten vært på pilegrimsferd til Roma og hersket over England.

Hvem hadde mest rett? Som alltid: Den som hadde mest makt i angjeldende område. Fra nyere tid har vi sett teser om «Gott mit uns» og «O Deu e Braileiro», menneskeskapte, forvrengte slagord med stor aksept blant sine tilhengere.

Temaet er interessant, men krever et langt mer dyptpløyende psykisk/filosofisk studium. Sannsynligvis er det ikke lett å greie floken så langt i ettertid, for det vil kreve en langt større innsikt i tidens psyke enn den dagens mennesker behersker.

Back to the 50s?

Rudi Kessel, Oslo

Jeg ble svært forbauset da jeg leste Janne Haaland Matlarys artikkel

medtittelen «Kompliserte svar på kompliserte spørsmål». Jeg synes ikke artikkelen kan stå uimotsagt, selv om det er umulig å gå inn på alle punktene i en så omfattende tekst.

Først et par ord om ånden og atmosfæren artikkelen bærer preg av. Jeg husker 50-årene med den aristokratiske, asketiske og litt fjerne Pius XII på pavestolen. På den tiden oppfattet kirken seg selv som en slags bastion omgitt av en ellers fiendtlig innstilt verden. Kirken følte seg miskjent. Gamle privilegier og fordums makt holdt på å svinne hen. Paven kalte seg selv «fangen i Vatikanet». Og kontakten med omverdenen skjedde ved utstedelse av pavelige brev – en slags pekefingerer – som skulle minne katolikkene om alle pliktene og forbudene de hadde å holde seg til og dogmene de hadde å tro på. Nettopp dette scenarioet dukket opp for mitt indre øye etter å ha lest artikkelen. Og en omskrivning av Tramteatrets kjente låt dukket opp i bakhodet: Back to the 50s?

Matlary har tydeligvis store vanskeligheter med at kirken ikke lenger har meningsmonopol, slik som det til en viss grad var tilfellet i 1950-årene, og i enda større grad 1850-årene - eller 1750-årene, tiden før den franske revolusjon.

Matlarys opplevelse av den onde og kirkefiendtlige verden har fått henne til å peke ut en syndebygg: journalistene, og deres påståtte kunnskapsøshet. Det er så at norske journalister ikke vet så mye om typisk

katolske ting, men det er urimelig å forlange at de skulle det. Men det er kanskje nettopp grunnen til at norske journalister ikke skriver dét om den katolske kirke, som den katolske kirke ønsker. Og da gjør Matlary som den katolske kirken alltid har gjort: lyser folk i bann eller idiotforklarer dem.

La meg trekke fram ett av de mange punktene i artikkelen: «Hvorfor ikke kvinnelige prester?» – et spørsmål journalistene angivelig er sykkelig opphengt i, ifølge Matlary. Jeg rekapitulerer hennes påstand: Dette er et teologisk spørsmål, som teologene må besvare. Hun er ikke teolog, ergo kan hun ikke svare på dette og viser til teologene. Folk må godta at det er slik, for teologi er ikke hva som helst, det er en vitenskap så god som noen. Hun forsvarer sitt standpunkt med følgende parallell: «En lepperson som kirurg når man skal opereres, vil man neppe ha.» Altså: det er legitimt at teologene finner svaret og at alle andre bøyer seg for deres konklusjon og retter seg etter deres autoritet.

Hun velger behendig nok en kirurg som eksempel, dvs. en mann eller kvinne som har både teoretisk ballast og praktisk ferdighet. Nettopp denne blandingen gjør eksemplet litt diffust. Det er jo særlig den praktiske ferdigheten som gjør ham/henne til en autoritet der og da, i operasjonsstuen – på linje med en rørleggers autoritet når springen er lekk, eller en elektrikers når strømmen har gått. Fingerferdighet og praktisk øvelse bøyer man seg for når det gjelder. Annerledes er det med teoretiske spørsmål. Her er det først og fremst tale om argumentenes gyldighet, og ikke om personens autoritet. En filosof f.eks. blir imøtegått dersom hans argumenter ikke holder vann. Argumentene kan «respektløst» overprøves av hvem som helst, også av ikke-fagfilosof. I vår tid med et høyt utdanningsnivå, er det jo nettopp det som skjer.

Dette gjelder jo selvsagt også for teologer: deres argumenter blir veid og bedømt, eventuelt forkastet.

Matlarys ståsted er her svært avslørende: ifølge henne skal en lepperson, i kraft av sin gudstro, la være å tenke selv, men underkaste seg teologenes autoritet! Det er ikke rart at hun opplever et gap mellom kirken og den sekulære verden av i dag.

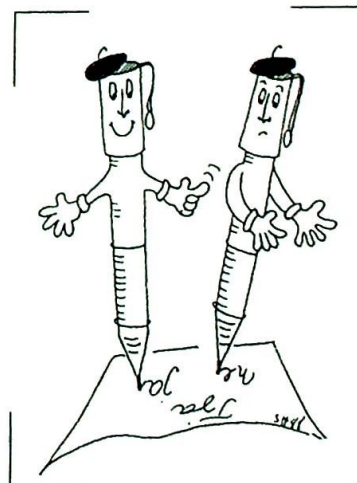
Matlarys argumentasjon lider dessuten av en alvorlig brist. I 60-årene hadde medisinsk forskning i verden utviklet seg dit hen at prevensjon ble tilgjengelig for alle i den vestlige verden. Kirkens tradisjonelle motstand mot prevensjon ble dermed et hett diskusjonstema. Daværende pave Paul VI hadde store sjelekvaler på grunn av dette. I 1967 nedsatte han selv en kommisjon bestående av det ypperste av teologisk ekspertise som var å oppdrive i kirken, til å bistå ham med dette. I en slik kontekst er nemlig biskopene (og paven) ikke å betrakte som fagteologer. Teologene drøftet materien i mange måneder. Det endte med at kommisjonen delte seg: et lite mindretall sa nei til prevensjon, et overveldende flertall sa ja. Hvorpå paven «avgjorde sannheten» –: han vraket sin egen kommisjon som hadde flere av kirkens fremste teologer i sin midte, og kunngjorde at kunstig prevensjon var forbudt for katolikker. Altså: teologenes innsikt ble satt til side, og dermed etterprøvarheten av deres argumenter. Eksemplet viser at teologenes konklusjoner ikke gjelder uten videre. Matlarys resonnement detter dermed sammen som et korthus. Når alt kommer til alt, kan det altså likevel være en annen enn «kirurgen som foretar operasjonen»!

Matlarys artikkel munner ut i denne konklusjonen: menneskets verdighet er en hjørnestein i katolisismen. Står dette til troende? Har f.eks. menneskerettighetene bedre kår i 'katolske land'? Én ting er om katolikker

opplever det slik. Det ville være formastelig av meg å gå ut med bastante synspunkter på dette. Folks indre opplevelser er et uoverskuelig område. Ut fra det jeg vet om katolikker her hjemme og ute, vil vi trolig ha å gjøre med et svært variert og fargerikt lappeteppe av meninger, helt fra «nei!» via tja og til et rungende ja. Men, langt viktigere er, om omverdenen forøvrig opplever at menneskets verdighet er dét katolisismen og katolikkene kjennes igjen på. Spørsmålet er komplekst, bl .a. fordi det har også en vidtfavnende historisk komponent.

I europeisk historie har kirken utvilsomt hatt en humaniserende og siviliserende innflytelse. Men stiller man spørsmålet ut fra dagens situasjon, kommer man ikke utenom det tragiske som skjedde med frigjøringsteologien i Latin Amerika. Her fantes det fine ansatser i kirken til en aktiv innsats for større verdighet for millioner av rettsløse og undertrykte mennesker på et helt kontinent. Men håpet ble brutalt slokket av Vatikanet som, i sin angstbiterske redsel for kommunisme, systematisk motarbeidet bevegelsen med alle tilgjengelige midler. Dette er en av de store forspilte sjansene i det 20. århundre.

På frukten skal man kjenne treet, heter det. Personlig kan jeg ikke si at menneskets verdighet er det mest lysende særpreg ved katolisismen i dag.

Kunnskapsløshet, toleranse og menneskets verdighet – et svar til Janne Haaland Matlary

Av Pål Kolstø, Stavanger

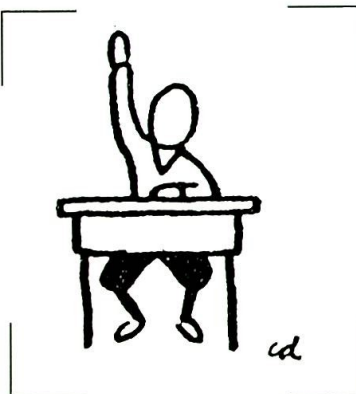
Janne Haaland Matlary artikkel *Kompliserte svar på kompliserte spørsmål* (St. Olav 9/10 - 2005) inneholder interessante tanker om viktige emner og oppslag i mange retninger som det er fristende å kommentere. Det er utvilsomt riktig at kunnskapen blant norske journalister om den kristne tro generelt og den katolske kirke spesielt er begrenset. Dette har flere årsaker, og Matlary peker på to av dem: den generelle sekulariseringen, samt at Kirken selv har vært altfor lite profesjonell i sin medievirksomhet.

Jeg tror likevel Matlary tar feil når hun setter likhetstegn mellom «kunnskapsløshet» og «respektløshet». Tvertimot har jeg en klar fornemmelse av at katolisisme fortsatt oppfattes som en 'finere', mer kosmopolitisk og kulturell form for kristendom enn den 'lavpannede' norske pietismen. Når debatter i Den norske kirke om kvinnelige prester eller homofili blir brettet ut i løssalgssavisene, virker det som om Akersgatas journalister ikke har fått med seg at Den katolske kirke ikke har kvinnelige prester i det hele tatt, og har et minst like restriktivt syn på homofili.

Derfor virker det som om kunnskapsløsheten om vår kirke ofte har fungert som en usynlighetskappe, som har skjermet oss for journalistenes blikk – både på godt og vondt. Det er utvilsomt riktig som Matlary hevder at interessen for Kirken økte markant i forbindelse med pavens død og valget på ny pave

og også at den stemningen som ble skapt, var særdeles pro-katolsk, så lenge det varte. I et program som Holmgang på TV2, der hensikten som regel er å 'ta' dem som blir invitert i studio, fikk et bredt panel av katolske intellektuelle boltre seg nesten uten motforestillinger. De eneste kritikerne programlederne hadde klart å få fatt i, var Einar Gelius og en SV-er som var, ja nettopp så kunnskapsløse at det var meget lett for det katolske panelet å lukke munnen på dem. Hvis TV2 hadde ønsket å rette et kritisk søkelys på Den katolske kirke, lot den sjansen gå fra seg fullstendig. I stedet var det rått parti andre veien.

Matlary viser også til et intervju hun gav på Dagsrevyen der

«journalisten sa på direkten at hun bare 'måtte spørre, om abort, skilsmisse, kvinnesyn, kvinnelige prester og homofili'.» Det programmet så jeg og husker godt. Det er ikke riktig når Matlary utlegger dette som om «ingenting annet var interessant», spørsmålet kom helt mot slutten av intervjuet etter at samtalen hadde vært innom flere andre forhold, og ble også uttalt med et lett selvironisk, unnskyldende trykk på ordet «måtte».

Matlary ønsker at media skal forstå at Kirken er opptatt av menneskets verdighet, og mener at all tale om homofili blir en avsporing i forhold til dette. Mon det. Synet på homofili er, som de homofile selv sterkt understreker, ikke først og fremst et spørsmål om retten til sex, men

om nettopp hvem som tilkjennes fullt ut menneskelig verdighet. Jeg har hørt prekenen på *Festen for den hellige familie* der det har blitt hevdet at «mennesket realiseres som menneske fullt ut gjennom ekteskapet og familien». Det eneste forbehold som ble tatt, var prester og ordensfolk; alle andre ugifte som satt i kirken, homofile så vel som heterofile, var 'by implication' ikke fullt ut realiserte mennesker. Bare takket være medias uvitenhet slipper vi avisoppslag om dens slags forkynnelse.

Jeg kan ikke se at Matlary i det hun skriver har levert belegg for at medias dekning av Den katolske kirke er dominert av intoleranse. Det er et problem at hun ikke gir noen referanser eller direkte sitater i det hun skriver, så det er vanskelig å etterprøve påstanden, men mye av det hun oppfatter som utslag av intoleranse, vil jeg være tilbøyelig til å tolke som resultat av slurv og tankeløshet. Et eksempel på at slurv og tankeløshet kan gi seg sårende utslag og oppfattes som intoleranse, gir Matlary selv når hun hevder av nordmenn i vår relativistiske tid «lar seg innbille alskens overtro – fra Da Vinci koden, Østens religioner, sjelevandring,» Her kommer Matlary i skade for å hevde at Østens religioner er overtro, selv om det neppe var ment slik.

Så la oss fortsette å arbeide for å redusere kunnskapsløsheten om vår tro og vår kirke ved å gå aktivt ut med informasjon, og uten å tillegge journalistene all verdens dårlige hensikter når de ikke skriver bedre enn de gjør. Men da må vi også finne oss i at når journalistene bygger opp nok kunnskap til å stille relevante, kritiske spørsmål, må vi ikke avfeie slike spørsmål som hatske angrep, men være villige til å begrunne det vi står for. Og eventuelt gå selvkritisk i oss selv dersom det er sider ved kirkens liv som lar seg dårlig begrunne. ●

presse- klipp

«NOSTRA AETATE» OG «GODE» PAVE JOHANNES' INNSATS FOR JØDENE

Det er i høst 40 år siden Det 2. Vatikankonsil med stort flertall – 2.221 mot 88 stemmer – vedtok det skjellsettende dokumentet *Nostra aetate*, erklæringen om den katolske kirkes forhold til de ikke-kristne religioner: Her ikke bare anerkjenner kirken, endelig, religionsfriheten som en vesentlig del av den enkeltes samvittighetsfrihet, (en helomvending i forhold til tidligere katolsk lære), men det sies også uttrykkelig at «kirken ikke forkaster noe av det som er sant og hellig» i de andre store religioner. Forholdet til jødene gis, med gode grunner, stor plass: Kristendommen har nære bånd til «Abrahams slekt», og jøder og kristne har «en stor felles åndelig arv». Erklæringen understreker at jødene, «hverken i fortid eller nåtid» kan tillegges noen kollektiv skyld for Jesu død, og det folk Gud en gang utvalgte som sitt, «må ikke fremstilles som forkastet av Gud eller forbannet, som om dette skulle fremgå av den hellige skrift», for Gud «angrer ikke på sine nådegaver eller sitt kall». Kirken, «drevet av evangeliets kjærlighet», beklager «de forfølgelser og de utslag av antisemittisme som er blitt rettet mot jødene, uansett når og hvor de har funnet sted, og hvem som har vært opphavsmennene».

I et intervju i anledning 40-årsmarkeringen minner Baruch

Tenembaum, president og leder for Den Internasjonale Raoul Wallenberg-Stiftelsen, om betydningen av pavevalget i 1958. «Med den gode pave Johannes XXIII på Peters trone begynte en ekstraordinær revolusjon innen den katolske kirke, fremmet av Det 2. Vatikankonsils ord og handling, et historisk landemerke som fullstendig redefinerte forholdet mellom kirken og jødedommen», sier Tenembaum. Endringen var «ingen tilfeldighet» og heller ikke et utslag av «politisk opportuniste», men bekreftet «en nye holdning til det jødiske folk, en transformasjon med røtter i Johannes XXIIIs følelser og dype sans of forsoning».

I 2000 etablerte Tenembaum Angelo Roncalli Komiteen, som fokuserer på Roncallis humanitære innsats for å beskytte mennesker mot nazistenes forfølgelser: De rapporterte komiteen har fremlagt, viser at Roncalli, senere pave Johannes XXIII som pavelig sendemann i Tyrkia under krigen, satte både sin stilling og sin sikkerhet på spill ved å sørge for tyrkiske visa, 'midlertidige' dåpsattester og immigrasjonspapirer som ga forfulgte ungarske jøder innreise til Palestina. Vitneutsagn under Nürnberg-prosessen viser at han hjalp titusener av mennesker», sier Tenembaum «Katolske kilder viser at ca. 80.000 attester ble utstedt. Roncalli hjalp også jøder i Frankrike, Slovakia, Kroatia,

Bulgaria, Romania og Italia. Han bidro ikke bare til å redde titusener av menn, kvinner og barn fra utslettelse, men formidlet både til Vatikanet og de allierte utrettelig gjennom hele krigen sin fordømmelse av nazistenes folkemord.»

Fastheten og utholdenheten i innsatsen for dem som led, hans vidsynte og profetiske visjon, forklarer helheten og sammenhengen i hans liv og virke, sier Tenembaum, som mener at menneskeheten har mye å lære av Johannes XXIIIs «vidunderlige apostolat». ZENIT

TANKER 40 ÅR ETTER DET 2. VATIKANKONSIL

«Den 7. desember 1965 ble Det 2. Vatikankonsil, kirkehistorisk sett den viktigste hendelse siden det motreformatoriske tridentinerkonsilet avsluttet... men hvor fornyet ble vi?» spør Gunnel Vallquist i en artikkel i *Katolskt Magasin*, kollega til vårt hjemlige kirkeblad Broen. Vallquist var til stede i Roma under konsilet fra første til siste dag og formidlet sine inntrykk i boken *Dagbok från Roma* (i nytt opplag i 1999, Artos).

I artikkelen spør Vallquist bl. a.: Hvorfor er ingenting blitt gjort for å virkeliggjøre «kollegialiteten og desentraliseringen» som konsilet la opp til. Og hun svarer: «Det er lett å se: Johannes Paul II var ganske uinteressert i kirkens indre anliggender så lenge troen

og moralen ikke forekom ham truet. Han brukte alle sine krefter på evangelisering i stor skala og med oppbud av alle karismatiske og organisatoriske midler. Det løpende arbeidet med å lede kirken, overlot han til den romerske kurien, som stort sett ureformert og av alle krefter fortsatte å forsvare den makt den i historiens løp hadde tiltatt seg.»

Vallquist har tro på «forandring i kirkens struktur og i den romerske kurien» under pave Benedikt, som allerede har markert at han «vil styrke biskopenes rolle og dempe sin egen i forskjellige sammenhenger. Hans våpenskjold taler et tydelig språk: Den pavelige tiara øverst er erstattet av en bispemitra, og et pallium nederst (en nyhet) annonserer kollegialitet og subsidiaritet. En ikke uviktig sak er at Benedikt XVI helt tydelig ikke ønsker en personkultur som den vi ble vant til under Johannes Paul IIs 25 år lange pontifikat. Heller ikke den gamle pave kan ha ønsket noe slikt, men han motarbeidet den heller ikke, og den globale tidsånden blåste den opp i takt med popgallaer og idolkultur overalt. Vår nye pave har allerede markert at han ikke har til hensikt å stille opp for publikum mer enn pastoralt nødvendig,» skriver Vallquist.

KATOLSK MAGASIN

AFRIKA: SVANGERSKAP OG DØD

Rundt en halv million afrikanske kvinner dør årlig av komplikasjoner i forbindelse med svangerskap og fødsel. De skremmende høye tallene skyldes hovedsakelig mangel på nødvendig medisinsk oppfølging fra leger og jordmødre. Et annet problem er at kvinner, hvis liv vil være truet ved nok et svangerskap, ikke har mulighet til å bruke prevensjon – følgelig kommer det ofte til uønskede svangerskap med tilsvarende høy dødelighet blant mødrene: Eller svangerskapet ender med besøk hos «kloke koner» med den fare det medfører for blødninger og infeksjoner.

I Afrikas vitalistisk-patriarkalske kulturer kan kvinner neppe samtale på like fot med sine menn og selv ha et ord med i laget, langt mindre bestemme hvor mange barn de vil ha, og hvor mange svangerskap med påfølgende fødsler de ut fra helsemessige hensyn kan tåle.

Til tross for en del fremskritt når det gjelder lese- og skriveferdighet rundt om i verden, finnes det, ifølge FNs utdanningsorganisasjon UNESCO, fremdeles ca. 770 millioner analfabeter. Størstedelen av disse – nær en tredjedel – befinner seg i de «sorte» land i Afrika og i arabiske og sydvestasiatiske land. To av tre av verdens analfabeter er kvinner. CIG

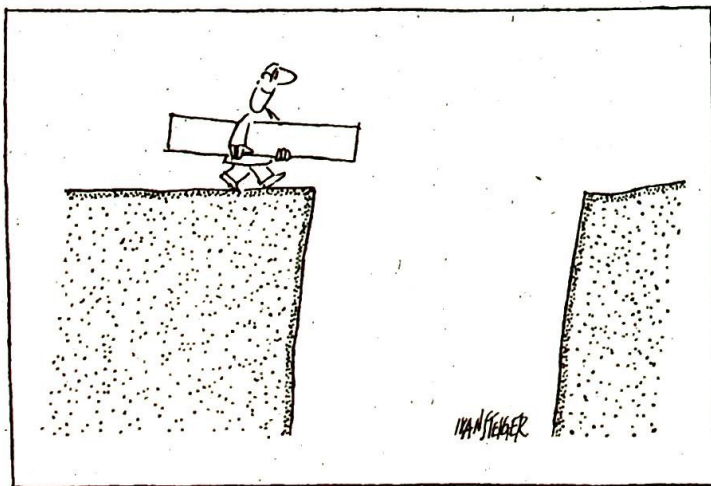
ISLAM: POLITIKK OG GUD

Det er intet åndelig ved islamismen, den forfølger kun ett mål: å opprette en gudsstat der sharia danner grunnlaget for lovgivningen. Det hevdet Bassam Tibi, statsviter ved universitetet i Göttingen, ved en konferanse i Wien nylig om politikk og religion.

Tibi, som selv er muslim, viste til at tanken om en islamsk «gudsstat» først ble formulert i det tyvende århundre av muslimske «brorskap» i Egypt. Tanken om en gudsstat har altså ingen lang tradisjon innen islam, snarere tvert imot: «Lenge før kristendommen ble konfrontert med opplysnings-tiden, oppstod det blant islamske lærde en islamsk rasjonalisme som skilte strengt mellom troens og fornuftens sfærer.» Å gjenoppdage denne islamske rasjonalismen og forsterke avpolitiseringen av islam, er eneste vern mot dagens fremherskende tendens innen islam som går ut på å ville bestemme over alle lovområder., sier Tibi. GIG

PROBLEMET «INTELLIGENT DESIGN»

Tanker om intelligent design er vært på banen lenge og i ulike variasjoner, men flertallet av dagens biologer er «kallsinniga», skriver Stig Olsson i en artikkel med tittelen «Problemet intelligent design» i det svenske katolske tidsskriftet Signum. Teorier om intelligent design er et forsøk på å tilpasse den biologiske evolusjonsteorien til kristen tro, men et «mislykket forsøk», fordi «det som intelligent design er ment å forklare, forklares enklere på en annen måte», skriver Olsson. «Dessuten synes begrepet å lede inn i en blindgate. Om man omdanner det til eksplisitte teorier, finnes det mye som taler imot. Og holder man det på et mer allment nivå, gir det ingen etterprøvbare teorier.» Som «utgangspunkt for vitenskapelig teori, er intelligent design uinter-

essant, i det minste for biologiens vedkommende. Og det finnes for tiden intet behov for slike teorier. Når de likevel utprøves, stemmer de ikke med tilgjengelige fakta... Teorier om intelligent design utgir seg for å være en nødvendig utfylling, som forsoner evolusjonsteorien med kristen tro. De teologiske implikasjoner er, om jeg har forstått rett, av heller tvilsom art,» skriver Olsson avslutningsvis.

«EGENTLIG ER VI VELDIG KONSERVATIVE»

«I Norge fremstår gjerne Den katolske kirke som moderne, liberal og kulturåpen, men etter hvert er det nok mange som har forstått at vi egentlig er veldig

UENIGHET PÅ HØYT NIVÅ!

Ingen endring når det gjelder gjengifte skilte og nattverden: Bare om første ekteskap erklæres ugyldig, får gjengifte skilte motta kommunionen, fastslo den nylig avsluttede bispesynode. Men kort etter synodeslutt sa kardinal Walter Kasper, lederen for Det pavelige råd for kristen enhet, til Romas internasjonale presseklubb at saken er et «presserende» pastoralt anliggende, og at han «vanskelig kunne tenke seg at diskusjonen kunne anses som avsluttet».

Tre dager senere tok kardinal Alfonso Lopez Trujillo, leder for Det pavelige råd for familien, til motmæle: Overfor avisen *La Repubblica* understreket han at spørsmålet «hverken var omstridt eller diskuterbart», og at kirken aldri ville endre sitt syn. Gjengifte skiltes situasjon er «objektivt i strid med Guds vilje og følgelig kan nattverd ikke tillates». Gjengifte katolikker som ikke har fått sitt første ekteskap annullert, kan bare få motta kommunionen «hvis de lover å leve som bror og søster og avstår fra seksuelt samliv». Kardinalen anklaget media for å gi inntrykk av at «dette er

konservative.» Det sier Oddvar Moi, prest i St. Paul i Bergen. Han var den første i Norge som fikk tillatelse til å bli prest i Den katolske kirke, selv om han var gift. For Moi har sølibatet aldri vært en aktuell tanke, men han forstår bispesynodens vedtak denne uken der man fastholder ordningen med at prester ikke kan gifte seg. Han er heller ikke overrasket over at den katolske kirke holder fast på læren om at folk som er skilt og gift på nytt, ikke kan motta nattverden. «Noe annet hadde jeg ikke drømt om,» sier han.

De siste tre ukene har 250 katolske biskoper vært samlet i Roma for å diskutere en rekke

et åpent spørsmål, som om døren var åpen for eventuelle endringer i fremtiden», hvilket den ikke er. Man må ha mistolket Kasper, mente Trujillo.

Kasper svarte raskt at, nei, media hadde ikke misforstått ham: Riktignok hadde ikke synoden anbefalt endringer i den rådende kirkelige disiplin, men «enhver biskop i den vestlige verden vet at dette er et alvorlig problem, så jeg kan ikke tenke meg at diskusjonen er avsluttet». Han hadde ikke lest kardinal Trujillos uttalelse, sa Kasper, men minnet om at pave Benedikt selv, i et møte sist sommer med en gruppe prester, hadde sagt at spørsmålet trengte videre studier. Benedikt hadde understreket at «den lidelse disse menneskene gjennomgår, tilsier videre studier». Særlig smertelig, hadde paven sagt, var situasjonen for dem som «ikke egentlig var troende da de giftet seg, og kun fulgte tradisjonen, men som senere konverterer og finner at et nytt, ugyldig ekteskap utestenger dem fra nattverden». Som prefekt for Troskongregasjonen hadde han bedt flere bispekonferanser og eksperter utrede om en slik ekteskapsinngåelse, nærmere

spørsmål knyttet til kirkens syn på nattverden. Spørsmålet om å løse opp nattverdsnekten til gjengifte kirkemedlemmer har vært diskutert åpent, og flere biskoper har tatt til orde for en mer fleksibel praksis på dette punktet. «Etter det jeg forstår var det et stort flertall for å holde fram med ordningen slik den er i dag. Noe annet ville også være utenkelig,» mener Moi.

DAGEN

FIDEL CASTRO BER KIRKEN OM HJELP

Ved et møte i oktober med erkebiskopen av Genua, kardinal Tarcisio Bertone, ba Cubas president, Fidel Castro, den katolske

bestemt «et sakrament feiret uten tro», kunne anses som ugyldig. «Jeg forstod at problemet er meget vanskelig,» hadde paven sagt og anbefalt videre studier.

Garvede 'vatikanister' påpeker at det er første gang på svært lenge at to høyt plasserte kuriekardinaler offentlig gir uttrykk for uenighet om et viktig læremessig og pastoralt spørsmål. Pave Johannes Paul II tolererte ikke spørsmål til kirkens praksis, men pave Benedikt har vist tegn til større åpenhet for legitim debatt. Johannes Paul II mente derimot at debatt ville svekke kirkens læreautoritet.

I forbindelse med encyklikaen *Humanae vitae* (1968), som bekreftet den katolske kirkes fortsatte forbud mot bruk av prevensjon, sa flere kardinaler, særlig på europeisk mark, åpent fra at de var uenige med pave Paul VIs avgjørelse i saken. Ordvekslingen nå mellom kardinalene Kasper og Trujillo tør være første gang siden Johannes Paul IIs era at man har hatt skarp 'offentlig uenighet på så høyt nivå' i den katolske kirke.

THE TABLET

kirke om å hjelpe til å minske antallet aborter i landet. «Fidel Castro ønsker kirkens hjelp til å bekjempe 'abortepidemien' på Cuba,» sa kardinalen til italiensk presse etter sitt møte med Castro. Ifølge Bertone understreket Castro at økningen i antall aborter er en av de viktigste grunnene til landets demografiske krise, og at de høye aborttall også skyldes den økende sexturismen til Cuba. «Det er naturlig at Castro er bekymret, og jeg skjems over den måten en del italienere oppfører seg på når de reiser utenlands,» sa kardinal Bertone og tilføyet: «Kirken kan gjøre en stor innsats når det gjelder abort og lave fødselstall i et land der åpenheten er total.»

Selv når samtalen dreiet seg om turismen, ville Castro, ifølge Bertone, snakke om kirken, om

konklavet da kardinal Ratzinger ble valgt til pave, og om et mulig pavebesøk på Cuba. I januar 1991 avla pave Johannes Paul II et historisk besøk på Cuba. Ifølge Vatikanets statistikker fra 2003 er det 6.2 millioner katolikker på Cuba, det vil si 51,2 % av befolkningen. KATOLSKT MAGASIN

ENDELIG: KIRKEBYGG I QATAR

For første gang i det arabiske emiratet Qatars historie får kristne nå bygge kirker. Sjeik Hamad bin-Khalifa al-Thani har stilt tomt til disposisjon, og nå foreligger byggeplaner med et kompleks med kirker for et knippe ulike konfesjoner, deriblant den katolske kirke.

I den 10.000 km² store oljestaten er den strenge

wahabitiske islam statsreligion. Vatikanet har hatt diplomatisk forbindelse med Qatar siden 2002. De ca. 70.000 kristne i landet er hovedsakelig 'gjestearbeidere' fra Filippinene og Egypt. CIG

Rettelse!

En oppmerksom leser har påpekt feil informasjon i siste St. Olav (s. 46): Selvsagt var det ikke pave Johannes Paul II som inviterte broder Roger Schütz med som observatør ved Det 2. Vatikankonsil, men pave Johannes XXIII og, etter dennes død, pave Paul VI.

Tverrkirkelig seminar om konsildokumentet «*Dei Verbum*»

St. Olavs medarbeider var til stede på denne interessante og litt eksotiske markeringen. Min første tanke etter seminaret er at noe vesentlig må ha skjedd i det norske kirkelandskapet. Har jeg nettopp lyttet til Den norske kirkes Oslo-biskop snakke hovedsakelig om ignatiansk spiritualitet som en måte å oppleve evangeliene i Martin Luthers ånd på, for så å høre vår egen biskop Bernt Eidsvig lovprise Bibelen som fokus for kristen tro og økumenikk i dag? Når biskop Bernt så snart etter sin innsettelse konkluderer med at han er «villig til store løft for å komme videre», varsler det om et viktig anliggende i hans kommende episkopat. Og dette var dagen for viktige anliggender: Alle ti innledere i et tett pakket program formidler et sterkt engasjement som bryter tradisjonelle konfesjonsgrenser.

Nok et eksempel fra den spennende listen av innledere får vi i kontrasten mellom den

levde erfaringen av Guds ord, presentert av sr. Anne Lise fra Lunden Kloster på den ene siden, og vekkelsespredikanten og den åndelige faren for retreatbevegelsen på Sandom gård, Edin Løvås, på den andre. Begge har på høyst ulike måter gjort det å leve Evangeliet til sin livsramme, og de ser ut til å ha fått mer til felles enn hva man skulle tro. I møtet med flere spennende kontraster ble bildet mer fullstendig av et arrangement som virkelig markerte de økumeniske muligheter som *Dei Verbum*, Det 2. Vatikankonsils 'Konstitusjon om Åpenbaringen', har ført til. Og den flersanselige erfaringen av Bibelen ble utdypet på flere måter, ikke minst av sr. Ragnhild Bjellands utmerkede innlegg om tidebønnene som hellig lyd.

I festrusen over en så viktig markering er det verd å merke seg den lange og vanskelige veien til denne samstemte og frimodige gleden over Bibelens betydning

for kristendommen. Biskop emeritus Gerhard Schwenzer omtalte i sin historiske utlegning hvorledes *Dei Verbum* kan oppfattes som en milepæl i Det 2. Vatikankonsil på flere måter: Hva bibelforskningen angikk, ble man enig om å se historisk-kritisk forskning som en berikelse, ikke, som tidligere en trussel mot troen – samtidig avviste konsilfedrene en pen og pyntelig revisjon av den pavelige kuries utkast til konsildokumenter til fordel for nyskapninger.

Men mest sentralt på denne seminardagen var nok det at med *Dei Verbum* brøt Den katolske kirke definitivt med mot-reformasjonens skepsis til bibelforskning og helhjertet gjorde Bibelen til teologiens og kirkens sjel. Derfor var det også naturlig at Det norske bibelselskap fremsto som hovedarrangør ved denne viktige markeringen.

Brynjulu Norheim

BIBELORDET ER EVIG – MEN SPRÅK ENDRES

Bibelselskapet (landets desidert største og sterkeste økumeniske fellesskap) gir en verdifull påminnelse ved inngangen til det nye kirkeåret. En oversettelse av Det nye testamentet er klar, og ved introduksjonen understrekes et grunnleggende hensyn og behov: Bibelordet er evig – men språket endres. Forlagssjef Turid Barth Pettersen går et skritt videre: «Å fortelle om den levende Jesus til levende mennesker, krever et levende språk.»

Gjennom det siste hundreåret har Det Norske Bibelselskap (DNB) revidert eller oversatt bibelteksten på nytt etter perioder på 15–30 år. Den reviderte utgaven som nå foreligger, håper utgiveren skal ligge nærmere grunnteksten, være nærmere våre egne dagligspråk (riksmål og nynorsk) og nærmere de bibelske bildene. Generalsekretær i DNB, Stein Mydske, slår fast at selskapets viktigste oppgave er å «oversette de gamle fortellingene til dagens mennesker og hjelpe dem til å lese og lytte». Lanseringen av det «nye» NT, sier Mydske, minner oss om at «Gud taler våre språk i dag!»

St. Olav vil på nyåret gå noe mer tekstkritisk inn på foreliggende utgave, som nå avslører 1978-skriftene. Det møysommelige oversetterarbeidet fortsetter med sikte på en komplett bibelutgave mot slutten av dette tiåret.

Charles de Foucauld saligkåret

Den 13. november ble Charles de Foucauld (1858-1916) – han oppga en lovende karriere for å leve som kontemplativ eremitt blant de muslimske tuaregene dypt inne i Sahara – høytidelig saligkåret sammen med to italienske ordenssøstre. St. Olavs lesere vil kjenne Charles de Foucauld fra et par artikler de senere år, en anmeldelse tidligere i år (St. Olav nr. 3/4) av Angelika Daikers bok *Over alle grenser. Lille søster Magdeleines liv og spiritualitet*

minnet også om ham. Boken handler om «lille søster Magdelein», som hos Charles de Foucauld fant inspirasjon til det ordensfellesskap hun grunnla i 1939, «Jesu små søstre», som også er representert i Norge: «Småsøstre» har en liten kommunitet på Grünerløkka i Oslo.

Charles de Foucauld ble født i Strasbourg i Frankrike i 1858, seks år gammel ble han foreldreløs. Etter en kort militærkarriere, ledet han i 1883 en ekspedisjon i den marokkanske ørken, noe som gav ham Det franske geografiske selskaps gullmedalje. Etter en religiøs omvendelse i 1886 og opphold i Midtøsten, ble han ordinert til prest i 1901. Som prest og eneboer i Tamarasset i Sahara ønsket han å etterligne Jesu skjulte liv i Nasaret. Han ble drept 1. desember 1916 av medlemmer av tuaregstammen, som han hadde levd fredelig blant i en årrekke. Flere åndelige bevegelser og ordensfellesskap er inspirert av de Foucauld. I 2001 kalte pave Johannes Paul II ham en modell for dialogen med den muslimske verden.

«Småsøstre» på Grunerløkka gleder seg stort over saligkåringen av «bror Charles» som søkte å dele kår med samfunnets minste og utstøtte – idealer søstre selv søker å etterleve. «Å være kontemplative midt i verden, er vårt kall, slik det var for bror Charles,» sier søstre. En saligkåringsseremoni er imidlertid en kostbar affære, og søstre understreker overfor St. Olav at det ikke er de ordener den salige Charles inspirerte til som står bak prosessen, men bispedømmet Ghardaïen i Algerie og de franske biskoper.

Den høytidelige saligkåringen skulle egentlig ha funnet sted i mai, men ble utsatt grunnet pave Johannes Paul IIs død. Seremonien den 13. november ble ledet av kardinal José Saraiva Martins, prefekt for Kongregasjonen for helligkåringer, på pavens vegne. Pave Benedikt har kunngjort kort

at han, i motsetning til sin forgjenger, men i tråd med eldre skikk, ville overlate saligkåringsseremonier til andre og selv kun forestå helgenkåringer.

Etter seremonien kom pave Benedikt til Peterskirken for å hylle de tre nye saliges relikvier og hilse de mange fremmøtte, blant dem tuareger i sine hvite og blå turbaner. I en kort tale minnet han om hvordan Charles de Foucauld «ved sitt skjulte, kontemplative liv i Nasaret, fant frem til Jesu sanne menneskelighet... Jesus, som kom for å forene seg med oss og bli menneske som oss, og som stadig inviterer oss til å leve et universelt brorskap». Blant de muslimske tuaregene «søkte han å virkeliggjøre Jesu eksemplariske kjærlighet,» sa Benedikt. «Som prest, gjorde han eukaristien og evangeliet til kjernen i sin eksistens.»

KARDINAL UTFORDRER FOR- BUDET MOT KONDOMER

«Dersom en av ektefellene er HIV-smittet, er kondombruk fornuftig,» sier kardinal Christian Wiyghan Tumi, erkebiskop av Douala, Kamerun, til Deutsche Presse-Agentur. Han regner imidlertid ikke med at Vatikanet vil endre sitt offisielle nei til kondombruk, og understreker at han deler Vatikanets syn på at «lojalitet og avholdenhet er og blir beste beskyttelse mot Aids». Tallet på HIV-smittede i Kamerun steg langsomt fra slutten av 1980-tallet til 1996 – blant svangre kvinner i byområdene økte smitteprosenten fra under 2 til 5. Ferske data indikerer at prosenten nå er rundt 11 i alle landets provinser. Nærmere én million voksne og barn er HIV/Aids-smittet, og anslagsvis 210.000 barn under 14 år har mistet en eller begge foreldre.

Tumi har tidligere gått klart ut mot regjeringssponsede annonsekampanjer i Kamerun for «sikker sex». At han nå skifter syn, kan ha sammenheng med at et internasjonalt møte i Kamerun

nylig fastslo at det er langt frem til en evt. vaksine mot Aids.

Flere kirkelige ledere har i de siste to år uttrykt uenighet med Vatikanets linje. I februar i fjor fremholdt kardinal Georges Cottier, teolog ved det pavelige hushold, at budet om «ikke å drepe» også bør gjelde ved seksuell aktivitet som involverer en HIV-smittet partner. Også kardinal Javier Lozano Garraga, leder for Det pavelige råd for helse, tror kondombruk kan godtas når avholdenhet ikke er et mulig valg. Biskop Kevin Dowling av Rustenburg, Sør-Afrika, har lenge fremholdt at motstand mot kon-

domer er ensbetydende med dødsdom for kvinner som ikke har noen makt å sette bak krav om avholdenhet eller trofasthet.

THE TABLET

UGANDA: OPPRØRERE DREPER 1000 HVER UKE

Rapporter som viser at konfliktene i det nordlige Uganda koster ca. 1000 mennesker livet hver uke, har fått femti humanitære organisasjoner, deriblant Caritas Internationalis, til å be FN's Sikkerhetsråd trappe opp forsvaret av sivile i området. Organisasjonene er opprørt over at en representant for Sikkerhetsrådet,

etter et møte med president Museveni, ga uttrykk for «store fremskritt» i kampen mot volden og uroen den 19 år lange konflikten mellom Ugandas regjering og Lord' Resistance Army, (LRA), har medført. Uttalelsen vitner om «uvitenhet og apati overfor lidelsen» fra Sikkerhetsrådets side. «LRA har økt bakholdsangrepene de siste månedene etter at den internasjonale kriminaldomstolen utstedte arrestordre på fem av bevegelsens toppledere,» sier en kirkelig medarbeider i området.

THE TABLET

Redaksjonslutt 28/11

Fra Vårt Land,
gjengitt med forfatterens tillatelse:

Til minne om søster Nada

I ti år har jeg hatt en brevvenninne i Karmel kloster i Tromsø. Når er hun død, og jeg vil savne henne. Søster Nada av Inkarnasjonen døde 18. oktober, og den 20. oktober ble det sunget Requiemmesse for henne i klosteret som hun elsket.

Hun skrev til meg etter at faren min var død. Det ble starten på et ti år langt vennskap pr. brev, og ti års kjennskap med en særpreget, myndig og varm kvinne. Uten å vite det, hadde jeg allerede hørt om henne, på Kongsbakken videregående skole der jeg var lærer, snakket folk med respekt og age om en tidligere kollega som het Marit Flagestad. Først siden gikk det opp for meg at hun var identisk min søster Nada, navnet hun hadde tatt som karmelittnonne.

Fra sin selvvalgte posisjon bak gitteret i Karmel, fulgte hun verden med skarp blikk, og kommenterte den med treffsikker penn. Hun var ekte nysgjerrig, intellektuelt våken, hadde omsorg for personlige forhold og en helt særegen åndelig teft. Morsom var hun også. Selv i brevene kunne jeg høre hennes klukkende latter og lakoniske humor. Hun la ikke fingrene i mellom når det var noe hun ikke likte, og det hendte jeg tenkte at jeg var glad jeg hadde henne som venn og ikke som meningsmotstander. Men brevene hennes ga alltid noe å le av, smile til, lese høyt fra.

Da vi omsider møttes, var hun på plass i det nybygde klosteret på Tromsøya. Stor og staut i Karmels brune drakt, satt hun bak gitteret i taleværelset og gransket meg med våkent blikk.

Dårlig til beins var hun, men kjapp i replikken. Den spesielle rammen om møtene våre gjorde samtalene direkte og konsentrert, og som alltid var jeg slått hennes sikre intuisjon og kloke vurderinger. Hun tilhørte en kontemplativ orden, og jeg fornemmet alltid at det hun sa sprang ut av livet hun levde i stillhet og bønn.

Hun var et skrivende menneske. Hun utga skrifter om Edit Stein, Teresa av Avila, skrev om Karmels historie og hadde fast spalte i avisa Nordlys. Alltid hadde hun et prosjekt gående: «Jeg leser nå om Johannes av Korset. Tungt og vanskelig stoff, men nyttig for nonner.»

«Jeg tror ikke det er mer å vente her på jorden», skrev hun i sitt siste brev i sommer. Hun var syk og skrøpelig, «men jeg er rolig og ikke bekymret». Likevel hadde hun, som alltid, et prosjekt på hjertet: «Hvor mye vet dere om Nordpolmisjonen?» Fint lite, når sant skal sies, men jeg skal nok finne det ut – hun hadde evnen til å befale med kjærlig autoritet.

Jeg kommer til å savne brevene hennes, jeg lyser fred over hennes minne, og takker for alt jeg fikk av forbønn, omtanke og skarpe refleksjoner.

Liv Riiser

Søster Nada
Foto: Lars O. Flydal

blikk på tiden

VALG – I UTVALG

Stortingsvalget er forlenget over, og den ferske rødgrønne regjeringen er i gang med å innfri valgløftene. Eller omtolke, nedprioritere, omdisponere, revurdere dem – politiske omskrivninger for løftebrudd. Samtidig har de rødgrønne lagt seg ut både med miljøvernere og deler av kristenfolket, og det ikke bare på grunn av kunnskapsminister Djupedals utspill om forbud mot å synge «Å du som metter liten fugl» i skolen, et utspill han trakk tilbake. Det er også fordi det kuttes her og der i bevilgninger til saker som står mange kristne nær, og – ikke minst – fordi 'man' (les: Karita Bekkemellom) akter å reagere hardt overfor det hun oppfatter som «diskriminering av homofile og kvinner» på kristen mark.

Vi lar alt det ligge til fordel for et sideblikk til utlandet som et apropos til diskusjonen her hjemme om «liten fugl», KRL-faget – «kranglefaget» som det ble kalt i en større oppslag i A-Magasinet forleden – og religionens plass eller mangel på sådan i journalistenes hoder og det offentlige rom. I Italia ber nå ledende intellektuelle, og særlig de 'laisistisk' og agnostisk orienterte, landets Utdanningsdepartement

om å sørge for en kraftig styrking av – hold dere fast! – Bibelens plass i læreplanene for alle skolens fag! Den utbredte mangelen på kunnskap om Bibelen «er ødeleggende for kulturen... har negativ innvirkning på forståelsen av litteratur, kunst, musikk, politikk, jus, forvaltning», heter det i et opprop med tilhørende underskriftskampanje, som bl.a. forfatter og språkviter Umberto Eco står bak. Vestens historie lar seg ikke forstå uten Bibelen, heter det. Dialog mellom kulturene og særlig dialog mellom de store monoteistiske religionene er en stadig større utfordring for de europeiske samfunn, følgelig er godt fundert bibelkunnskap stadig viktigere. Altså: Sats på solid undervisning!

Tilbake til det hjemlige hvor et forslag fra departementale skrivebordspedagoger høster fortjent kritikk: Den foreslåtte læreplan vil ytterligere svekke det allerede nokså nedbrudte historiefaget i videregående skole. Med en regjering som i tillegg til kirke- og undervisningsminister også har sett seg råd til en kunnskapsminister med ditto portefølje, burde det være håp både for 'den nedbrudte' og andre skrantne fag – men «vi tror d'ikke før vi får se det!» Vi innrømmer – ikke gjerne, men dog! – departementer og ministre en viss tabbekvote, men minner om salig forlagsdirektør Henrik Groths ord om en nå hensoven kirkestatsråd: vedkommende besitter «en mangesidig inkompetanse», sa Groth.

Mens «Jens og damene», som

Carl I. Hagen uttrykte det, regjeringsforhandlet. og mang en velger tenkte at jaja, nå er det fire år igjen til neste valg, valgte Per Arne Dahl, menighetsprest i Åmot kirke i Modum og statsstipendiat samt fast spaltist i Aftenposten, en noe annen vinkling. Det er ikke fire år igjen til neste valg «hverken for Jens og jentene eller oss, som befinner oss på dette velfødde oljeberget, hvor vi tar livet for gitt og årene som en selvfølge, og kun lar oss underholde av politikken,» insisterte spaltist Dahl. «Vi må velge hvert minutt, hver time og hver eneste dag mellom godt og ondt.»

En av dem som valgte «godt» fremfor «ondt» og sannhet fremfor løgn, var Sophie Scholl, studenten som 21 år gammel, sammen med broren og et annet medlem av motstandsgruppen «Den hvite rose», ble dømt til døden i 1943 for å ha delt ut flygeblader mot Føreren.

I februar kommer den prisbelønte filmen «Sophie Scholls siste dager» til Norge. «Se filmen!» roper journalist Jimmi Eklöv i danske Katolsk Orientering. En film om «et stort menneske som Sophie Scholl» kunne lett komme til å regne «et glansbilde», som publikum ikke kan identifisere seg med, men «den fellen faller filmen ikke i,» forsikrer Eklöv. Som kaller Julia Jentsch, filmens Sophie, «en åpenbaring av en skuespiller... hun spiller rollen med et nærvær, skrøpelig og en overveldende skjønnhet. Hun er Sophie Scholl.»

Selv sier Jentsch – Eklöv har intervjuet både henne og regissør

Marc Rothemund i København – at «det var viktig for oss å vise at Sophie var en virkelig livsglad pike... hun elsket å gå fottur i fjellet og more seg sammen med venner... hun festet og drakk vin... hun elsket livet og var interessert i alt... Det var viktig at den som ser filmen, skulle se nettopp dette at fordi Sophie var en helt alminnelig pike, traff hun beslutninger vi alle kan ta.» Og det fine og sterke ved filmen, skriver Eklöv, er «at den er så nøktern og klar – også når den viser Sophies usentimentale tro. En tro som var så sterk helt inn i det siste at den gjorde et dypt inntrykk på alle omkring henne. På hennes medfanger og til og med på hennes bødler, og på oss i kinosalen.»

Både Jentsch og Rothemund ville lage noe mer enn en strikt historisk dokumentasjon. «Det som interesserer meg,» sier Rothemund, «er også aktuelle problemstillinger som: Hvordan reagerer du og jeg, når vi blir konfrontert med urettferdighet? Hvor langt er vi villige til å gå for vår tro og i vårt personlige engasjement?... et spørsmål vi også konfonteres med i hverdagen, f. eks. i den daglige motsetning på arbeidsplassen eller i skolen, hvor det alltid er noen som blir tråkket på. Å tørre å stille opp mot urettferdigheten, å nekte å lukke øynene for den, simpelthen,» sier Rothemund.

«Du må ikke tåle så inderlig vel den urett som ikke rammer deg selv,» formante den profetiske refser Arnulf Øverland da skyene trakk seg sammen over Europa. I 1943 skriver den 21-årige Sophie Scholl i sin dagbok: «Den virkelige skade blir gjort av de millioner

som bare gjerne vil overleve. De ærlige menneskene som bare gjerne vil ha lov til å være i fred. De som ikke vil ha sitt liv forstyrret av noe som er større enn dem selv. De uten meninger eller noe de brenner for. De som ikke bryr seg om å skille seg ut eller er redde for å få fiender. De for hvem frihet og ære kun er noe de leser om. De som lever smått, tenker smått, dør smått. Det er den reduksjonistiske tilgang til livet: Hvis du holder det smått, så holder du det under kontroll. Hvis du ikke lager bråk, så finner ikke busemannen deg. Men alt det er en illusjon, for de dør jo også, disse menneskene som ruller sin ånd sammen til en bitteliten kule for å holde seg i sikkerhet. Sikkerhet? Sikkerhet fra hva? Livet er alltid på kanten av døden. Smale smug fører den samme vei som brede boulevarder, og små lys brenner også ned, likesom de store fakler gjør. Jeg velger min egen måte å brenne på!»

Man skjønner hvorfor Sophie Scholl ble fremholdt som et forbilde for dagens ungdom under den katolske kirkes Verdensungdomsdag i Köln i høst. Samtidig ber og trygler man om at de mange som i dag gir avkall på sikkerhet for rettferdighetens skyld, ikke må oppleve 'det blodige nei' som ble Sophies skjebne.

Vi har observert at en imam i Oslo mener en ektemann har rett til å klaske til sin kone om hun har vært ute med en annen. Det hadde vært interessant å vite hva imamen mener en kone som finner at mannen har vært ute på galeien, har lov å gripe til? Vi lar det ligge

til fordel for to eldre herrer som i forbindelse med lanseringen av boken «Stemmer fra jernalderen» virkelig slår et slag for ekteskapet. De to langtfra rustne herrer er AP-veteran Torbjørn Berntsen og tidligere LO-leder Yngve Hågensen. Boken, skrevet av journalist og forfatter Trond Hansen, bygger på båndopptak med de to under en lengre fisketur på Vestlandet, hvor det ikke bare fiskes, men snakkes om løst og fast – bl.a. om ekteskapet. Der er de to på fast grunn: Berntsen har vært gift med sin Ada i 48 år, og Hågensen har hatt sin Astrid i 36. «Den høye skilsmisseraten har mange årsaker, men en av dem er at folk gir opp for lett,» sa Berntsen ved lanseringen, ifølge Vårt Land «Samfunnet legger opp til at man ikke lenger trenger å ta seg i nakkeskinnet for å holde sammen.» Men, sier Berntsen, «man er nødt til å jobbe med et forhold hele tiden og komme gjennom de krisene som oppstår. Her ligger kjernen i et samhold. Det er altfor mange i dag som gir opp for tidlig.» Sekundering fra Hågensen: «Det er viktig at vi som har noen år på baken snakker om dette.»

Tidligere miljøvernminister Berntsen var, ikke uventet, i storform og slo til med følgende: «At folk skiller seg, fører til økt energiforbruk. Da må du ha to av alt, to TV-er og to varmtvannsbeholdere. Det er dårlig ENØK-politikk!» Et uimotsigelige argument! Hadde det bare også vært uimotstælig!

Forøvrig: Gledelig jul og velsignet nytt år – og takk for følget i 2005.

Observatoria

Posten øker prisene – dyrere St. Olav!

Fra nyttår 2006 er det slutt på den relativt gunstige prisavtale St. Olav og andre bekjedne blader i kategorien «haster ikke» har hatt med Posten. Det betyr et ikke ubetydelig press på bladets anstrengte økonomi, som vi de siste år har søkt å bedre bl.a. ved økt satsing på dobbeltnumre. En viss prisøkning for papir, trykking etc. må vi også regne med i 2006. Summa summarum: Abonnementsprisen på St. Olav må, beklageligvis, økes en del! Prisen for 2006 blir: Norge kr. 275,- / øvrige Europa kr. 300,- / andre verdensdeler kr. 320,-

St. Olavs redaksjon

UTGIVER: Oslo Katolske Bispedømme
Signerte artikler står for forfatterens egen regning.

REDAKSJON: Unni Klepper Joynt (ansvarshavende redaktør),
Olav Egil Aune, Arnfinn Haram o.p., Susanne Kjekshus Koch,
May-Lisbeth Myrhaug, Brynjulv Norheim

FASTE MEDARBEIDERE: Liv Greni, Gunnel Vallquist

REDAKSJONSRAÐ: Liv Blikrud, Petter Bruce, Tove Bull, Arne Fjeld o.p.,
Nils Heyerdahl, Ingrid Joys, Pål Kolstø, Egil Mogstad, Else-Britt Nilsen o.p.

REDAKSJONENS ADRESSE: Akersveien 16, 0177 Oslo. Tlf.: 23 21 95 48 (redaksjonen)/
23 21 95 00 (ekspedisjon og adresseforandring). Fax.: 23 21 95 43. E-post: tidsskriftet@katolsk.no

ABONNEMENT: Årsabonnement kr. 275,- (Norge)/ kr. 300,- (øvrige europeiske land)/
kr. 320,- (andre verdensdeler). Bankgiro: 6210.05.14686

Design: Roger Jensen. Trykk: KanMac Design AS/RK Grafisk AS, Oslo - Tlf. 64 83 14 20

ISSN 0802-6726

*Vi ønsker leserne
av St. Olav og
våre kunder
en gledelig
jul og godt
nytt år!*

**St.
OLAV**
BOKHANDEL A-S
AKERSVEIEN 14, N-0177 OSLO
TELEFON: 23 21 95 55 FAX: 22 36 02 63
E-POST:
bokhandel@katolsk.no

*Åpningstider før jul: Hverd. 10 - 18 Lørd. 10 - 15
Julaften: 10 - 13. Romjula: 11 - 16 Nyttårsaften: Stengt
Obs: vareopptelling: 2. og 3. januar*

Porto betalt ved
innleveringen P.P.
Norge/Norvège

KATOLSK TIDSSKRIFT FOR RELIGION OG KULTUR

Noen må gå i samme spor
for at det skal bli sti

«I løpet av diktet
forsvinner solen»

Nonner er vakre
i sne
bare se

*Nils Yttri, fra samlingen «Jeg har sett stjerner som sluttet å slukne.
Etterlatte dikt». (Gyldendal, 2005)*

REDAKSJON

Helge Klepper Joyn

Redaktør

Mrv Egil Aune

Annina Flamm o.p.

Annine Kjekshus Kitch

Mrv Lisbeth Myrhaug

Redaksjonen